

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**OKULLARDA KRİZE MÜDAHALE EKİPLERİNDE YER ALAN
ÖĞRETMENLERİN VE OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMANLARININ KRİZE
MÜDAHALE ÇALIŞMALARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ;
NİTEL BİR ÇALIŞMA**

ELİF KILINÇ ÇELEBİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**OKULLARDA KRİZE MÜDAHALE EKİPLERİNDE YER ALAN
ÖĞRETMENLERİN VE OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMANLARININ KRİZE
MÜDAHALE ÇALIŞMALARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ;
NİTEL BİR ÇALIŞMA**

ELİF KILINÇ ÇELEBİ

Danışman: PROF. DR. MERAL ATICI

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Mehmet BİLGİN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Feyruz USLUOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Meral ATICI
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Mehmet BİLGİN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Feyruz USLUOĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2019

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2019

Elif KILINÇ ÇELEBİ

ÖZET

OKULLARDA KRİZE MÜDAHALE EKİPLERİNDE YER ALAN ÖĞRETMENLERİN VE OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMANLARININ KRİZE MÜDAHALE ÇALIŞMALARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ; NİTEL BİR ÇALIŞMA

ELİF KILINÇ ÇELEBİ

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Meral ATICI

Ağustos 2019, 112 sayfa

Bu araştırmanın amacı, Adana’da ortaokul ve liselerde çalışan okul psikolojik danışmanları ile krize müdahale ekibi üyelerinin okullarında yaşanan kriz durumları ve gerçekleştirilen krize müdahale çalışmaları konusundaki görüşlerini betimlemek, bu konulara ilişkin yeterlik algılarını ortaya çıkarmak ve bu konuda ihtiyaç duyulan çalışmalara yönelik önerilerini belirlemektir. Nitel araştırma yöntemlerinden görüşmenin kullanıldığı bu çalışmada 2017-2018 eğitim öğretim yılında ortaokul ve liselerde çalışan 12 okul psikolojik danışmanı, okullarındaki krize müdahale ekiplerine başkanlık yapan 7 müdür yardımcısı ve krize müdahale ekiplerinde yer alan 9 öğretmen olmak üzere 28 katılımcı yer almıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanan verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, okullarda krize müdahaleyle ilgili hazırlık çalışmalarında eksiklikler olduğu, okullarda karşılaşılan kriz durumlarıyla ilgili en çok şiddet ve yaralanmaların ifade edildiği; müdahalelerde ise rehberlik servisi ve okul idaresinin daha aktif olduğu, krize müdahale ekiplerinin sistemli müdahalelerinin olmadığı görülmüştür. Çoğu katılımcı okullarındaki krize müdahale çalışmalarını yeterli görmediğini ifade ederken, katılımcıların neredeyse tamamı bu konuda eğitime ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kriz, krize müdahale, krize müdahale ekibi, okul psikolojik danışmanı.

ABSTRACT**EXAMINING THE IDEAS OF TEACHERS PARTICIPATING IN CRISIS
INTERVENTION TEAM AT SCHOOLS AND SCHOOL PSYCHOLOGICAL
COUNSELORS ABOUT STUDIES OF CRISIS INTERVENTION; A
QUALITATIVE STUDY****ELİF KILINÇ ÇELEBİ****Master Thesis, Department of Educational Sciences****Supervisor: Prof. Dr. Meral ATICI****July 2015, 112 pages**

The aim of this study was to identify the opinions of the school counselors and the members of crisis intervention team working in secondary and high schools in Adana with respect to the crisis situations and crisis intervention in their schools. In this study in which qualitative research methods were used, 28 participants including 12 school counselors, 7 deputy heads of crisis intervention teams and 9 teachers in crisis intervention team working in secondary and high schools in 2017-2018 Education year participated in this study. Content analysis was used to analyze the data collected through semi-structured interviews.

Results of the study showed that there were deficiencies in the preparatory work related to crisis intervention in schools and the most violent and injuries related to the crisis situations encountered in schools were stated; it was seen that guidance service and school administration were more active in intervention and crisis intervention teams did not have systematic interventions. Most of the participants stated that they did not consider the crisis intervention studies were sufficient in their schools and almost all of them stated that they needed training on this issue.

Keywords: Crisis, crisis intervention, crisis intervention team, school counselor.

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın planlanması ve gerçekleştirilmesinde özenli katkısı ve desteği için tez danışmanım Prof. Dr. Meral ATICI'ya; değerli zamanlarını ayırarak yapılan görüşmelerde soruları içtenlikle yanıtlayan katılımcılara; verilerin analizinde yardımlarını esirgemeyen Türkan KORKMAZ'a, tez savunmamda jüri üyeliğini yaparak katkılarını sunan Doç. Dr. Mehmet BİLGİN ve Dr. Öğr. Üyesi Feyruz USLUOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte yanımda olan mesai arkadaşlarıma ve meslektaşım Mustafa ZENGEL'e; anlayış ve desteklerinden ötürü okulumdaki müdür ve müdür yardımcılara; isimlerini buraya sığdıramayacağım tüm arkadaşlarıma teşekkürler.

Hayatımın her anında, özellikle öğrenim hayatım boyunca beni destekledikleri gibi bu sürecin başından sonuna kadar yanımda olan yaşamdaki en büyük şansım, kıymetli ailem; annem Meliha KILINÇ, babam Mehmet KILINÇ, sevgili kardeşim Esra KILINÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Bu süreçte desteklerini esirgemeyen ve oğluma gözü gibi bakan Hatice KILINÇ ve ailesine, eşim Ali ÇELEBİ'ye ve tüm geniş aileme teşekkür ediyorum. Bu süreçte zaman zaman annesinden ayrı kalmak zorunda olan biricik oğluma teşekkürler.

Yüksek lisans çalışmam olan bu tezi, artık aramızda olmasa da daima kalbimizde olan kardeşim, çocukluk arkadaşım Şehit J. Onb. Bünyamin KILINÇ'a ithaf ediyorum. Ruhu şad olsun.

Elif KILINÇ ÇELEBİ

Adana/2019

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
EKLER LİSTESİ.....	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi.....	4
1.4. Sayıtlılar.....	7
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar.....	8

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar	9
2.1.1. Kriz Kavramı	9
2.1.2. Krize Müdahale Tarihsel Gelişimi.....	10
2.1.3. Kriz Türleri	13
2.1.3.1. Gelişimsel Krizler	13
2.1.3.2. Durumsal Krizler.....	14
2.2. Okullarda Kriz ve Krize Müdahale.....	16
2.2.1. Okullarda Kriz	16
2.2.2. Okullarda Krize Müdahale	17
2.2.2.1. Hazırlık ve Planlama	18
2.2.2.2. Kriz Anı ve Sonrası Müdahaleler.....	20
2.3. İlgili Araştırmalar	22
2.3.1. Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar	22
2.3.2. Yurt Dışı Çalışmalar	26

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni	31
3.2. Çalışma Grubu	31
3.3. Veri Toplama Araçları.....	33
3.4. Verilerin Toplanması	34
3.5. Verilerin Analizi	34

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Okullarda Krize Müdahale Ekiplerinin Oluşturulma Şekli ve Üyelerde Aranan Beceri ve Özelliklere İlişkin Bulgular	36
4.2. Katılımcıların Aldıkları Eğitimler ve Eğitimlerin Etkililiğine İlişkin Bulgular ...	40
4.3. Okullarda Yapılan Krize Müdahale Hazırlık Çalışmalarına İlişkin Bulgular.....	43
4.4. Okullarda Yaşanan Kriz Durumlarına İlişkin Bulgular	51
4.5. Okullarda Yaşanan Kriz Durumlarıyla İlgili Müdahalelere İlişkin Bulgular	55
4.6. Okullarda Karşılaşılacağı Düşünülen Olası Kriz Durumları ve Kriz Kaynakları	60
4.7. Katılımcıların Krize Müdahalede Kendilerini Hazır Hissetmelerine İlişkin Bulgular	62
4.8. Katılımcıların Eğitim İhtiyaçlarına Yönelik Bulgular	65
4.9. Katılımcıların Okullarındaki Krize Müdahale Çalışmalarıyla İlgili Değerlendirmelerine Yönelik Bulgular	70
4.10. Katılımcıların Okullarındaki Krize Müdahale Çalışmalarının Yeterliliğini Artırmaya Yönelik Görüşlere İlişkin Bulgular	72

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Krize Müdahale Ekibinin Oluşturulması ve Ekip Üyelerinde Aranan Beceri ve Özelliklerle İlgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum	77
5.2. Katılımcıların Aldıkları Eğitimlerle İlgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum ...	79
5.3. Katılımcıların Aldıkları Eğitimlerin Etkililiği ile İlgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum	80
5.4. Okullarda Yapılan Krize Müdahale Hazırlık Çalışmalarıyla İlgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum	81
5.5. Okullarda Yaşanan Krizlerle İlgili Tartışma ve Yorum	83
5.6. Okullarda Karşılaşılan Krizlere Yönelik Yapılan Müdahalelerle İlgili Bulgulara	

Dair Tartışma ve Yorum	85
5.7. Katılımcıların Karşılaşacaklarını Düşündükleri Olası Kriz Durumlarıyla ilgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum	85
5.8. Katılımcıların Kendilerini Krize Müdahale Etme Konusunda Hazır Hissetmeleriyle ilgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum.....	87
5.9. Katılımcıların Eğitim İhtiyaçlarıyla İlgili Bulgulara İlişkin Tartışma ve Yorum.	89
5.10. Katılımcıların Okullarındaki Krize Müdahale Çalışmalarıyla İlgili Değerlendirme ve Önerilerine İlişkin Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum	90

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç	93
6.2. Öneriler.....	95
6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	95
6.2.2.Diğer Araştırmalar için Öneriler.....	97

KAYNAKÇA.....	99
EKLER.....	107
ÖZGEÇMİŞ	112

KISALTMALAR

DSM: Amerikan Psikiyatri Birliği Ruhsal Bozukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

PDR: Psikolojik Danışma ve Rehberlik

SED: Sosyoekonomik Düzey

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Katılımcıların Okullarındaki Krize Müdahale Ekibinin Oluşturulma Şekline İlişkin Görüşleri	36
Tablo 2. Krize Müdahale Ekibi Oluşturulurken Üyelerde Aranacak Beceri ve Özellikler.....	38
Tablo 3. Katılımcıların Aldıkları Eğitimlere İlişkin Bulgular	41
Tablo 4. Katılımcıların Aldıkları Eğitimlerin Etkililiğiyle İlgili Eğitim ve Eğitimciye İlişkin Görüşleri	42
Tablo 5. Katılımcıların okullarında gerçekleştirilen krize müdahale ile ilgili hazırlık çalışmalarına ilişkin görüşleri.....	44
Tablo 6. Müdür yardımcısı, psikolojik danışman ve öğretmenlerin krize müdahale ekibinin hazırlık çalışmalarıyla ilgili görüşleri.....	48
Tablo 7. Katılımcıların okullarında yaşanan kriz türleri ve kaynaklarına ilişkin görüşleri	51
Tablo 8. Katılımcıların karşılaştıklarını düşündükleri kriz türleri ve kaynakları.....	60
Tablo 9. Katılımcıların krize müdahale etme konusunda kendilerini hazır hissetmelerine ilişkin görüşleri	62
Tablo 10. Krize müdahalede kendini hazır hissetmeye ilişkin faktörler.....	63
Tablo 11. Katılımcıların eğitim ihtiyaçlarına yönelik görüşleri.....	66
Tablo 12. Katılımcıların Konulara Göre Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Bulgular	70
Tablo 13. Katılımcıların okullarındaki krize müdahale çalışmalarıyla ilgili değerlendirmelerine ilişkin görüşleri.....	71
Tablo 14. Katılımcıların Okulların Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Okullarındaki Krize Müdahale Çalışmalarıyla ilgili Görüşleri	71
Tablo 15. Katılımcıların Okullarındaki Krize Müdahale Çalışmalarının Yeterliliğini Artırmaya İlişkin Önerileri	72
Tablo 16. Katılımcıların verilmesi gerektiği düşünülen eğitim konuları ve hedef kitleye ilişkin düşünceleri.....	75

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
EK 1. Kişisel Bilgi Formu	107
EK 2. Görüşme Formu.....	108
EK 3. İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma Değerlendirme Formu	111

BÖLÜM I

GİRİŞ

Sık sık duyduğumuz ve duymaya devam edeceğimiz krizler, her an günlük hayatın akışını sekteye uğratabilecek, olumsuz etkileyebilecek, bireylerde iz bırakabilecek durumlardır. Türkiye'nin deprem kuşağında yer alması, toprağını ve yatağını bulamayan suların taşkınlıkları, çeşitli sebeplerle içerde ve dışardan yaşanan göç dalgaları, bitmeyen terör olayları, insanlar arasındaki çatışma ve şiddet olayları, kayıplar, yetersiz güvenlik önlemleri, yaşamın akışında normal gelişimin gerektirdiği uyum süreçleri ve risk yaratan diğer birçok faktör göz önüne alındığında bazı krizlerin özellikle ülkemizde kaçınılmaz olduğu söylenebilir. Bu kadar iç içe olunan ve her an karşılaşma ihtimalinin olduğu krizlerle baş etmek için neler yapıldığını ve yapılabileceğini belirlemenin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Krizler, potansiyel olarak negatif doğurguları olan (Demirli-Yıldız, Sevil-Gülen ve Erdur Baker, 2016, s.3) zamanında ve uygun müdahale edilemediğinde istenmeyen sonuçlara yol açabilen durumlardır (Sayıl, 1992; Sözer, 1992). Ballou ve Litwack, (1998, s.61) gelişmiş ya da zayıf, sağlıklı ya da sağlıksız, zengin ya da fakir, siyah ya da beyaz, erkek ya da kadın, genç ya da yaşlı, aile, grup ve sistem olarak herkesin kriz yaşayabileceğini belirterek aslında krizin her an her yerde olabileceğini ve herkesin yaşayabileceğini vurgulamaktadır. Okullar da hem bir sistem olarak hem de hizmet verenlerin ve hizmet verilenlerin bireyler olduğu kompleks yapısından dolayı krizler için en müsait ortamlardan biridir. Okullar, örgütsel düzeyde ve bireysel olarak yaşanan krizlerden etkilenmeye açık sistemlerdir. Bu nedenle bu çalışmada kriz ve krize müdahale kavramları üzerinde durularak okullarda yaşanan krizlerin ve bu alanda yapılan çalışmaların neler olduğu, araştırmaya katılan bireylerin eğitim ihtiyaçları ve okullarındaki krize müdahale çalışmalarının yeterliğine ilişkin görüşleri ve önerileri belirlenmeye çalışılmıştır.

1.1. Problem

Bir örgüt olarak okullar binlerce çocuğun eğitim gördüğü, çoğu yerde on-on iki saat

açık bulunan, yoğun etkileşimlerin yaşandığı ortamlardır ve böyle bir ortamda olası krizler ve değişik problemler yaşanabilmektedir (Döş ve Cömert, 2012).

Yunancada “karar verme” veya “dönüm noktası” anlamına gelen (Sözer, 1992) krizle ilgili verilen kararın ve uygulanan müdahale yönteminin durumu iyiye ya da daha kötüye taşıyabilecek bir dönüm noktası olduğu düşünülebilir. Öyleyse krizle ilgili müdahalelerin yerinde ve uygun olması hayati önem taşımaktadır. Okullarda yaşanan krizler, eğitim sistemi için ciddi bir tehdit oluşturuyor (Sayın, 2008) ise krizlerle baş etmenin yolu da krize hazırlıklı olmak, oluştuğunda krizi yönetebilmektir (Demirtaş, 2000). Savcı’nın (2008) çeşitli nedenlerle meydana gelen ve iyi yönetilemeyen kriz durumlarının okullardaki etkili eğitim-öğretim sürecini sekteye uğratabileceği ve güvenli bir okul çevresinin ancak kriz durumlarının etkili bir şekilde yönetilmesiyle ve ayrıca okulda çalışan tüm iş görenlerin kriz durumlarına duyarlı olmasıyla mümkün olacağı ile ilgili sözleri de okullarda krizin olumsuz etkileri ve müdahalelerin önemini destekler niteliktedir.

Çocuklar ve ergenler, yetişkinlerin yaşadıkları çoğu kriz durumlarına maruz kalmanın yanı sıra hem gelişimsel hem de duruma bağlı birçok kriz yaşantısıyla da karşılaşmaktadırlar (Tanacıoğlu, 2016, s.75). Çocukluk yıllarında hayatımızı derinden ve uzun süre etkileyen olaylar bir yetişkin olduğumuzda da bizi olumsuz etkilemeye devam edebilir ve hatta travma etkileri zaman geçtikçe artabilir (Markham, 1998: 2, 11). Öyleyse özellikle birçok çocuk ve ergenin bir arada uzun süreler geçirdiği okullarda bireylerin kriz deneyimine mümkün olduğunca maruz kalmaması kaldığında da bunun tüm yaşamını olumsuz etkilemesini önlemek için çalışma ve hazırlıklar yapmak, bu konuda daha hassas davranmak gerekmektedir.

Krizi önleme ve krize müdahale çalışmalarında okul yönetiminin önemli sorumlulukları vardır; ancak bu konuyla ilgili okul müdürünün önemine (Ulutaş, 2010) dikkat çekilse de bunun yanında kriz yönetimi çalışmalarının okul yöneticisinin tek başına aşamayacağı kadar karmaşık ve sistematik bir yapıya sahip olduğu ve bu nedenle ekip çalışması gerektirdiği (Sayın, 2008) de belirtilmektedir. Öyleyse okullardaki krize müdahale ekipleri kriz öncesi, anı ve sonrasındaki her aşamada hayati sorumlulukları olan, sürekli kendini güncellemesi gereken önemli ekiplerden biridir. Bunun yanında okul psikolojik danışmanları da krize müdahale konusunda önemli rolleri olan, artan krize müdahale ihtiyacına cevap vermesi beklenen (Deming, 2004), bu nedenle değişen ihtiyaç ve problemler doğrultusunda kendilerini güncellemeleri gereken kişiler olarak, bu çalışmalardaki kilit taşlarından biridir.

Çeşitli kriz türlerinin yaşandığı ve yaygın olduğu okullarda yaşanacak herhangi bir kriz durumunda başta öğrenciler olmak üzere yöneticiler, öğretmenler, diğer çalışanlar ve veliler, hatta okul çevresindeki sakinler bir şekilde etkilenmektedirler. Özellikle de çocuklar henüz baş etme mekanizmaları tam olarak gelişmediği için (Demirli Yıldız, 2018) bu durumdan yetişkinlere göre daha fazla etkilenebilmektedirler. Krize müsait olan okullarda, krizin her aşaması için okul yönetiminin yanı sıra okul krize müdahale ekibi ve okul psikolojik danışmanlarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Okullarda ilgili kişilerin etkili ve yerinde müdahaleler için hazırlıklı olması, krizin seyrini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında bu konuda yeterince araştırma yapılmadığı, yapılan çalışmaların çoğunun odağında ise okul yöneticilerinin olduğu ve daha çok yöneticilerin krizi yönetme becerileriyle ilgili değerlendirmelerin yapıldığı görülmüştür. Bu temel noktalar doğrultusunda bu araştırmanın problemini “Okul psikolojik danışmanları ve krize müdahale ekibinde yer alan idareci ve öğretmenlerin görüşlerine göre krize müdahale hizmetleri kapsamında okullarındaki mevcut çalışmalar, karşılaşılabilecek kriz durumları ve etkili müdahale için hazır olmaya yönelik düşünceleri, krize müdahale hizmetlerinin daha etkili ve yeterli hale gelmesi için yapılması gereken çalışmalar nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Adana’da Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi ortaokul ve liselerde çalışan okul psikolojik danışmanları ile krize müdahale ekibi üyelerinin okullarda krize müdahale hizmetleri konusundaki görüşlerini betimlemek, bu konuya ilişkin yeterlik algılarını ortaya çıkarmak ve bu konuda ihtiyaç duyulan çalışmalara yönelik önerilerini belirlemektir.

Bu genel amaç çerçevesinde aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır:

1. Katılımcıların okullarındaki krize müdahale ekipleri nasıl oluşturulmuştur?
2. Katılımcıların krize müdahale konusunda aldıkları eğitimler nelerdir?
3. Katılımcıların okullarındaki krize müdahale ile ilgili hazırlık çalışmaları nelerdir?
4. Katılımcıların okullarında yaşanan kriz durumları ve kaynakları nelerdir?
5. Katılımcıların okullarında karşılaşılan kriz durumlarıyla ilgili yapılan çalışmalar nelerdir?

6. Katılımcıların okullarında yaşanacağını düşündükleri olası kriz durumları ve kaynakları nelerdir?
7. Katılımcıların krize müdahale konusunda kendilerini hazır hissetmeye ilişkin görüşleri nelerdir?
8. Katılımcıların krize müdahaleye ilişkin eğitim ihtiyaçları nelerdir?
9. Katılımcıların okullarındaki krize müdahale çalışmalarının yeterliğine ilişkin görüşleri nelerdir?
10. Krize müdahale hizmetlerinin daha etkili ve yerinde yapılması için öneriler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Çocuğun ailesi dışında zamanının çoğunu geçirdiği yer olan okul, çocuklar ve okul personeli için güvenli olması beklenen bir kurumdur. Okul güvenliği; öğrenci ve okul personelinin okul içinden ya da çevreden kaynaklanan suç, şiddet, saldırganlık, hırsızlık, tahripçilik, alkol, sigara ve uyuşturucu madde kullanımı, cinsel taciz gibi istenmeyen davranışlara karşı korunmaları ve okulda bir kriz ortamı yaratabilecek herhangi bir olağan üstü durumda can güvenliklerinin en üst düzeyde sağlanması olarak tanımlanmaktadır (Çalık, Kurt ve Çalık; 2011). Güvenlik sorunu ya da ihtiyacı kriz durumlarında daha çok ön plana çıkarak bir müdahaleyi gerektirmektedir. Krizler kişilerin konsantre olma, düşünme, hatırlama gibi bilişsel; başkalarıyla ilişki kurma, psikolojik denge ve iyi olma halini sürdürme yeteneği gibi sosyal ve psikolojik yönlerini etkileyebileceğinden kriz yaşayan öğrencilerin, krizle baş etmelerine yardımcı olmak ve okuldaki öğrenmeleri üzerindeki kalıcı etkilerini azaltmak için ek desteğe ihtiyaçları vardır (Ingraham, 2002, s.59). Bu desteği uygun bir şekilde sağlayabilmenin yolu da krizlere hazırlıklı olmaktan geçmektedir. Nitekim krize hazır olan ve olmayan örgütlerin karşılaştırıldığı daha önceki çalışmaları değerlendiren Ocak (2006), elde edilen sonuca göre kriz durumuna hazırlıklı örgütlerin krizi zararsız ya da en az zararla atlattığını, kriz durumuna karşı hazırlık yapmamış örgütlerde önemli zararlar meydana geldiğini belirterek bu durumun krize hazırlığın gerekliliğini göz önüne serdiğini söylemiştir. Ancak konu bu kadar önemli ve hassas olmasına rağmen yapılan araştırmalara bakıldığında ülkemizde okulların krize müdahale konusunda yeterli özeni göstermedikleri anlaşılmaktadır. Örneğin Ocak'ın

(2006) yaptığı araştırmada çoğu ortaöğretim okulunda “Kriz Yönetim Ekibi ve Planı”nın olmadığı, yeterli önlemlerin alınmadığı, kriz anında yapılacaklara ilişkin öğretmenler arasında iş bölümü bulunmadığı ve yeterli eğitim verilmediği bulgularına ulaşılmıştır. Sayın’ın (2008) çalışmasında da benzer olarak ortaöğretim kurumlarındaki yöneticilerin kriz yönetimi konusundaki bilgi düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmüştür. Savcı’nın (2008) araştırmasındaki bulgulara göre de öğretmenler kriz konusundaki eğitimlerini “kısmen” yeterli görmektedirler. İnandı’nın (2008) çalışmasında da çalışmaya katılan müdürlerin yarısından fazlasının krize hazırlıklı olmadığı, bazı okulların krize müdahale ekiplerinin olmadığı, olanların da kağıt üzerinde kaldığı belirtilmiştir. Mete-Otlu’nun (2009) çalışmasında ise okul psikolojik danışmanları okul yöneticilerinin kriz durumlarında kullandıkları stratejileri olumsuz ve yetersiz olarak değerlendirmişlerdir.

Bu ve benzeri çalışma sonuçları göz önüne alındığında ülkemizde okullarda krize müdahale çalışmaları açısından mevcut durumun betimlenmesinin yanı sıra ihtiyaç ve eksiklerin belirlenerek bunları tamamlamak için nelerin yapılması gerektiğini ortaya koyan çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmüştür. Gelişmiş ülkelerde okulda yaşanan krizi önlemenin ve okul güvenliğini sağlamanın son yılların önemli problemlerinden biri olduğu ve bu ülkelerin kriz yönetimi çalışmalarına önem ve öncelik verdikleri, okulların daha güvenli yerler olabilmesi için çalışmalar yaptıkları dile getirilmektedir (Sayın, 2008). Ülkemizde de kriz ve krize müdahale ile ilgili olarak okullardaki mevcut durumlar belirlenmeli ve etkili müdahale planlarına ağırlık verilmelidir. Okullarda krize müdahale konusunun önemine dikkat çekilmeye, eksiklerin ve ihtiyaçların belirlenmesine, buna yönelik eğitimler düzenlenmesine yönelik çalışmalara gerek duyulmaktadır. Savcı’nın (2008) araştırmasında krize müdahale ile ilgili eğitim ihtiyaçlarının neler olduğunun saptanmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu tarz çalışmaların yaygınlaştırılmasının hatta rutin hale getirilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Çünkü kriz doğası gereği dinamik bir yapıya sahip olduğu için kriz konusundaki çalışmaların da güncel olması gerekmektedir.

Okulda kriz durumlarında okul yöneticileri, öğretmenler ve okul psikolojik danışmanlarının hepsinin önemli görevleri bulunmakla birlikte aldıkları eğitim gereği okul psikolojik danışmanlarının görev ve sorumlulukları, diğerlerine göre daha belirgindir. Okul psikolojik danışmanları kriz durumunun doğru bir şekilde ele alınmasında ve doğru müdahalelerin gerçekleştirilmesinde öncü rolünde olmak durumundadırlar (Erdur Baker ve Doğan, 2017). Kriz sonrası gerçekleştirilecek müdahale

hizmetleri normal psikolojik danışma hizmetlerinden farklılık gösterir (Erdur Baker, 2017, s.118); öyleyse okul psikolojik danışmanlarının okullarda yaşanabilecek kriz durumlarına müdahaleyle ilgili bilgi ve becerilerini geliştirmeleri gerekir. Kriz yönetimi çalışmaları, karmaşık ve sistematik yapısından dolayı ekip çalışması gerektirir (Sayın, 2008). Bu nedenlerle bu araştırmanın çalışma grubunda okul psikolojik danışmanları ile krize müdahale ekibindeki öğretmenlerin yer alması gerektiği düşünülmüştür. Yapılan çalışmalara bakıldığında okul danışmanlarıyla yapılanların sayısının oldukça az olduğu ve özel olarak krize müdahale ekibinde yer alan öğretmenlerle yapılmış bir çalışmaya rast gelinmediği dikkati çekmiştir. Yurt içinde yapılan araştırmaların çoğunun okul yöneticilerinin veya genel olarak öğretmenlerin krize müdahale konusundaki becerileri veya algılarına yönelik olduğu görülmüştür (Tuğcu, 2004; Aksu ve Deveci, 2009; Mete Otlu, 2009; Ulutaş, 2010; Döş ve Cömert, 2012; Sağlam ve Özsezer, 2015;). Okul psikolojik danışmanlarıyla yapılan çalışmalarda ise krize müdahalede kullandıkları başa çıkma stratejileri (Mete Otlu ve Aysan, 2017), kriz durumlarına ve bu durumlarla başa çıkabilmede yeterliliklerine ilişkin algıları (Kaya ve Yıldırım, 2017), okul müdürlerinin kullandıkları stratejilere ilişkin görüşleri (Mete Otlu, 2009) gibi konularda çalışmalar yapıldığı ortaya çıkmıştır. Okullarda krize müdahalenin öğrenci, veli ve çalışan personeli içeren geniş bir popülasyonun fiziksel ve ruhsal sağlığını ilgilendiren önemli bir konu olması göz önüne alındığında yapılan araştırmaların kısıtlı olduğu, daha fazla çalışma yapılması gerektiği ve zaman zaman bu çalışmaların yinelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Nitekim 12 yaşın altındaki çocukların çevrelerindeki olaylardan, gelişmelerden çabuk etkilenip, kolay incinmeleri; yaşamlarında olup bitenlere karşı çok az müdahale şansları olması ve iyi olup olmamalarının başkalarına bağlı olması (Markham, 1998: 2), bunun yanında ergenlik döneminin de görünen ve görünmeyen gelişimsel ve travmatik sorunların yoğunlaştığı bir dönem (Kaya ve Yıldırım, 2017) olması göz önüne alındığında özellikle bu yaş gruplarına hitap eden çalışmaların daha fazla yapılması ve araştırma sonuçlarının okullardaki krizlerle ilgili önleyici, müdahale edici ve destekleyici çalışmalar için bilimsel dayanak oluşturmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Kriz ve krize müdahale ile ilgili kaynaklarda durumun aciliyetine ve uygun, etkili müdahalenin önemine dikkat çekilmektedir. Krize müdahale, sorun kronikleşmeden bir ruhsal bozukluk oluşmadan uygulandığında her krizde ortaya çıkma olasılığı bulunan komplikasyonları önleme şansını da beraberinde getiren yaklaşımdır (Sayıl, 2000). Kriz kontrol edilemediğinde ya da doğru yönetilemediğinde yön değiştirmekte ve zincirleme

krizleri oluşturmaktadır (Ulutaş, 2010). Müdahalelerin etkili ve hızlı olabilmesi için müdahale edecek kişilerin bilgi ve beceri bakımından donanımlı ve hazır olması gerekir. Hazır olabilmek için doğru planlama ve müdahalelerin yapılmasında öncelikle eksiklerin ve ihtiyaçların belirlenmesi gerekli ve önemlidir.

Özetle okullarda yaşanan kriz durumlarının ve krize müdahale hizmetleri kapsamında yapılan çalışmaların betimlenmesine ve bu hizmetlerin daha etkin ve yeterli hale gelmesi için neler yapılması gerektiğine dair görüşlerin belirlenmesine ihtiyaç duyulduğu düşünülerek bu araştırmanın yapılmasına karar verilmiştir. Bu araştırmayla elde edilen sonuçların okullardaki mevcut durumun, eksiklerin ve ihtiyaçların belirlenmesine katkı sağlayacağı umulmaktadır. Ayrıca elde edilen bulgular krize müdahale hizmetlerine yönelik eğitimlerin planlanmasına dayanak olabilir ve eğitim planlarının içeriğine katkı sağlayabilir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmanın temel sayıtları aşağıda ifade edilmiştir:

- Veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme tekniği ve yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmanın amacına uygun veri toplamak için yeterlidir.
- Görüşme sırasında katılımcılar, sorulara içten ve doğru cevaplar vermiştir.

1.5. Sınırlılıklar

- Bu araştırma 2017-2018 Eğitim Öğretim yılında Adana'daki okullarda görev yapan ve araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanları ve krize müdahale ekibinde yer alan öğretmenlerle sınırlıdır.
- Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilen verilerle sınırlıdır.
- Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, katılımcıların görüşme sırasında ifade ettikleri verilere dayalı olarak ortaya çıkmıştır.

1.6. Tanımlar

Kriz: Bir toplumun, bir kuruluşun veya bir kimsenin yaşamında görülen güç dönem,

bunalım, buhran (TDK, 1988).

Kriz, kişinin yaşamındaki gelişimsel geçişlere veya durumsal tehlikelere ve zorluklara tepki olarak ortaya çıkan, ruh sağlığı bozukluklarına yol açabilecek potansiyel dönüm noktaları olan, nispeten kısa psikolojik dengesizlik dönemleridir (Caplan, Mason ve Kaplan, 1965).

Krize Müdahale: Bir birey, aile veya grubun biyopsikososyal işleyişini bozan olaylar için geçerli, koruma ve iyileştirmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır (Sayıl, 1992).

Krize Müdahale Ekibi: Kriz öncesinde, kriz anında ve kriz sonrasında yapılacak işlerle ilgili yetki ve sorumlulukları olan ekip (Aksoy ve Aksoy, 2003).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar

2.1.1. Kriz Kavramı

Tanımlanmasının zor olduğu belirtilen kriz kavramı (Bozgeyik, 2004, s.41; Can, 2011, s.432; Kotil, 2015, s.6; Sumer, 2009, s.118) farklı disiplinlerce; politikadan tıbbı, sosyolojiden psikolojiye kadar çok geniş bir alanda kullanılan, görelı olarak belirsiz bir kavramdır ve farklı disiplinlere ait bilim insanları tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır (Can, 2011; s.432).

Krizle ilgili farklı kaynaklara bakıldığında bazı kriz tanımları şöyledir:

“ Kriz iç veya dış çevreden gelen olumsuz etkiler sonucu, kurumların mevcut denge durumlarını kaybetmeleridir.” (Gerçik, 2009, s.13)

“.... kriz, bir örgütün üst düzey hedeflerini ve işleyiş düzenini tehdit eden, örgütün yaşamını tehlikeye sokan ve ivedi tepki gösterilmesini gerektiren, örgütün kriz ön görme ve önleme mekanizmalarının yetersiz kalmasına neden olan bir durumdur.” (Can, 2011, s.432)

“Kriz; beklenilmeyen ve önceden sezilmeyen, çabuk ve acele cevap verilmesi gereken, örgütün önleme ve uyum mekanizmalarını yetersiz hale getirerek, mevcut değerlerini, amaçlarını ve varsayımlarını tehdit eden gerilim durumudur.” (Dinçer, 2013, s.407)

Yapılan bu tanımlamalar okulların kurumsal yanıyla ilgili olarak dikkate alınabilecek tanımlardır. Ruh sağlığı alanında yapılan kriz tanımları ise şöyledir:

“....kriz, kişinin yaşamındaki gelişimsel geçişlere veya durumsal tehlikelere ve zorluklara tepki olarak ortaya çıkan, ruh sağlığı bozukluklarına yol açabilecek potansiyel dönüm noktaları olan, nispeten kısa psikolojik dengesizlik dönemleridir.” (Caplan, Mason ve Kaplan, 1965)

“...krizler insan yaşamında unutulmaz izler bırakan, geri dönülmez değişimler yaratan yaşam olaylarıdır.... Kriz potansiyel olarak negatif doğurguları olan, bireysel veya göreceli olarak küçük grupları (aile, şirket, okul vb.) etkileyen durumlar için kullanılır” (Erdur-Baker, 2017, s.3).

Kanel (2003, s. 1) ise krizin esasen 3 önemli bölümünün olduğunu vurgulayarak özetleyici bir tanım sunmuştur:

1. tetikleyici bir olayın meydana gelmesi,
2. bu olayla ilgili öznel strese neden olan algı,
3. olağan baş etme yöntemlerinin yetersiz kalması ve kişinin psikolojik, duygusal ya da davranışsal işlevselliğinin düşmesi.

Tanımlardan da anlaşıldığı gibi ruh sağlığında kriz terimi hem olayı hem de olaya verilen tepkiyi temsil etmek için kullanılan (Sandoval, 2002, s.5) bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ballou ve Litwack (1998), ilk zamanlar krizin insanlar tecavüz, doğal afetler, sevilen kişilerin beklenmedik ölümü gibi travmatik olayları yaşadığında meydana gelen bir şey olarak anlaşıldığını, ilk zamanlardaki literatürün de kriz tanımındaki başlatıcı olayı yansıttığını; kriz teorisi geliştiğinde ise farklı bir kriz anlayışının öne çıktığını ve bir kişinin krizde olup olmadığını belirlemek için başlatıcı olayın şiddetini değerlendirmek yerine, olayın bir birey üzerindeki devam eden etkisinin odak noktası haline geldiğini, bireysel algılardaki farklılığın kabul edildiğini belirtmektedir. Öyleyse krizler, durumların objektif tanımlamaları olmakla beraber, bireysel farklılıklara bağlı olarak belli bir düzeyde öznel olarak algılanmasıdır (Demirli-Yıldız vd., 2016). Bu durum krizin, krizlerin karmaşık yapısının nedenlerinden biri olabilir.

Multidisipliner bir kavram olan krizin tanımlarına bakıldığında tanımlanmasının zor olduğu; zamanla bu kavrama ilişkin algıların değiştiği; olayın ve kişilerin özellikleriyle bağlantılı olduğu; acil müdahale gerektiren durumlar olduğu söylenebilir.

2.1.2. Krize Müdahalenin Tarihsel Gelişimi

Uzun ve çok disiplinli bir tarihi olan kriz teorisi ve krize müdahale başlangıçta bireyler üzerine yoğunlaşmış, daha sonra ailelere, gruplara ve kurumlara genişlemiştir ve şu anda farklı sistemlere uygulanmaktadır. Eğitim ve ruh sağlığı ile ilgili gelişen fikirler, krizin anlamını ve kriz çalışmalarını şekillendirmiştir. Okullar da kriz modellerinin uygulanması

için tek sistem olmamakla birlikte kesinlikle en önemlileri arasındadır ve kriz teorisinin tarihi, gelişimi ve teorik mantığının anlaşılması, okuldaki artan ihtiyaçlarla karşı karşıya kalan okul personeline açık bir şekilde yardımcı olacaktır (Ballou ve Litwack, 1998).

Psikoloji ile ilgili incelenen bazı kaynaklar (Ballou ve Litwack, 1998; Bilge ve Emir-Öksüz, 2016, s.31; Kanel, 2003; 14, Sandoval, 2002) kriz ve krize müdahale ile ilgili çalışmaların başlangıcı olarak Eric Lindemann'ın (1944) 1942'de Boston'daki Coconut Grove gece kulübünde meydana gelen ve 493 insanın ölümüne neden olan yangından sonra sağ kalanlarla ve yaslı ailelerle yaptığı çalışmaya işaret etmektedir. Daha önceleri psikiyatristler depresyon ve anksiyetenin duygusal semptomları için hizmet sağlarken ve bu semptomların kişilik bozuklukları veya biyokimyasal hastalıklardan kaynaklandığı düşünülürken bu çalışmayla Lindemann (1944) din adamları ve diğer toplum görevlilerinin yas çalışmalarında insanlara yardımcı olabileceğine inanmış ve kayba verilen tepkilerin normal ve geçici olduğunu, kısa süreli müdahalelerle ortadan kaldırılabileceğini vurgulamıştır.

1940'ların sonunda ise 2. Dünya Savaşı sona erdikten sonra yaşanan doğum patlamasıyla doktorların hamileler üzerinde sabah bulantılarını önleyen bir ilaçla yaptığı deney sonucunda ilaç doğum kusurlarına neden olmuş ve bunun sonucunda kadınların yaşadıkları travmalarıyla başa çıkmaları için bir yaklaşım ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Kanel, 2003). Lindemann, Gerald Caplan ile birlikte Wellesley Projesi olarak bilinen toplumsal çapta bir ruh sağlığı programı oluşturarak ani kayıplar ya da prematüre doğum gibi travmatik olaylara bireyin kişisel tepkileriyle ilgili çalışmalar yapmışlar ve günümüzdeki kriz teorilerinin çoğu da Wellesley Projesinden doğmuştur (Kanel, 2003).

Gerald Caplan kriz literatürünün gelişimine katkısı olan önemli isimlerdendir ve kritik yaşam krizlerine odaklanmıştır (Bilge ve Emir-Öksüz, 2016; Sandoval, 2002; Kanel, 2003). Caplan vd. (1965), önleyici ruh sağlığı çalışmaları bakımından kriz kavramının önemini vurgulamış ve krizi gelişimsel geçişlerde ve zorlayıcı olaylarla karşılaşıldığında kişinin var olan dengesinin bozulması şeklinde tanımlamıştır. Caplan (1989) krize müdahaledeki gelişimleri ele alarak krize müdahalenin mümkün olduğunca çabuk olması gerektiğini ve krizdeki kişiye yaşanan duygusal ve bilişsel karışıklığın beklendik, normal ve geçici olduğunu bunun bir psikolojik hastalık olmadığını vurgulamak gerektiğini ifade etmiştir. Bir diğer önemli isim de krize normal, gelişimsel bir olgu görüşünü katan ve kriz zamanında dengeli bir çözümü sağlayan müdahalenin duygusal gelişim ve olgunlaşmadaki sorunları daha sonra önleyeceğini belirten Erikson'dır (Sandoval, 2002).

1960 ve 1970’lerde aşırı doz uyuşturucu, intiharlar, tecavüzler, kaçaklar gibi özel problemlerle ilgili toplumun ihtiyacına cevaben kriz merkezleri ve yardım hatları gelişmiştir (Ballou ve Litwack, 1998). Caplan’ın teorisinden ve 1960’ların sosyal eylemci zihniyetinden gelişen bu merkezler profesyonel olmayan gönüllülere dayanmış, ayrıca Caplan’ın kritik yaşam krizlerine olan odağı, medikal model olan psikanalitik tedavilerden memnun olmayan gelenekçi olmayanları da etkilemiştir (Kanel, 2003).

Psikotik ilaçların kullanımının keşfi ve Birleşik Devletlerdeki yasal süreçlerin gelişimiyle (1957’deki Kısa Doyle Yasası, 1963 Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri Yasası vb.) ruh sağlığı hastalarının hastanelerden çıkartılarak topluma kazandırılması ve ayakta tedavisinin sağlanması hedeflenmiş; ancak kısa süre sonra psikologların özel ofislerinde genellikle tipik duygusal bozukluklardan muzdarip, daha yeterli ve sağlıklı hastaların ele alındığı görülmüştür. Yeni bir yasal düzenlemeyle bu danışanlar için kısa süreli krize müdahale uygulamasına odaklanılmıştır. 1960’ların sonu, 1970’lerin başında özellikle kriz konularıyla ilgilenen dergiler çıkarılarak, kriz merkezlerinde yürütülen program değerlendirmeler başlamış ve araştırmalar kısa süreli krize müdahale modellerinin, uzun süreli psikoterapiden daha etkili olduğunu göstermiştir. Bu süre zarfında psikoloji ve danışmanlık müfredatına odaklanan üniversite ve enstitü programlarının sayısının arttığı görülmüş, öncelikle toplum ruh sağlığı merkezlerindeki paraprofesyonellerin çoğu profesyonel terapist olmak için üniversiteye gitmiştir. Kısa zamanda lisanslı terapist mesleği büyük bir iş haline gelmiş, kısa süreli krize müdahale modeli tercih edilen ve aranan bir model haline gelmiştir. (Kanel, 2003).

1980’lerde ve 1990’larda krize müdahale şekillerine/biçimlerine daha fazla odaklanılmış, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) kavramının Amerikan Psikiyatri Birliği Ruhsal Bozukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM)’nda tanımlanmasıyla bu fenomen daha fazla dikkat çekmiş ve etkileri hafifletmek için daha fazla terapötik teknik çalışmasına odaklanılmıştır. Ayrıca sonraki dönemlerde okullardaki meydana gelen terör ve şiddet eylemlerinin medyada geniş yer bulmasıyla gençlerde şiddetin sebeplerine ve önlenmesine yönelik dikkatin artmasını sağlamıştır (Sandoval, 2002).

Krizle ilgili bu kısa tarihçeye bakıldığında çalışmaların toplumdaki dönemsel yapı, toplumu etkileyen ve dönüm noktası sayılabilecek olayların olması ve toplumun ihtiyaçlarının kriz ve krize müdahale ile ilgili anlayışı etkileyen, yön veren, değiştiren unsurlar olduğu görülmektedir. Değişime neden olan olaylardan birinin de 11 Eylül saldırıları olduğunu belirten Kadıbeşegil (2002), bu saldırılardan sonra krizlerin yeni bir anlayış kazandığını, krizlere beklenmedik değil artık beklenen olaylar gözüyle bakmak

gerektiğini belirterek krize hazırlıklı olmanın da önemini vurgulamış olmaktadır. Ülkemizde yaşanan büyük depremler ve maden kazalarının da kriz ve krize müdahale çalışmalarının gereğini ve önemini gösterdiğini aynı zamanda bu olaylardan sonra krize müdahale çalışmalarının ivme kazandığını söyleyebiliriz. Türkiye’de kriz durumlarını yönetmek amacıyla 1996 yılında “Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi” oluşturulmuştur. 9 Ocak 1997 gün ve 22872 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan yönetmelik ile merkezin örgütlenme, görev ve sorumlulukları, amaçları belirlenmiştir. Bu yönetmelikle Bakanlar Kurulu'nun 22/7/1976 tarihli ve 7/12310 sayılı kararı ile kabul edilen "Buhran Değerlendirme Kurulu Kurulması, Görev, Yetki ve Çalışma Esasları Hakkında Karar" yürürlükten kaldırılmıştır. MEB Tebliğler Dergisinde yayımlanan en son yönerge ise Nisan 2019 tarih ve 22872 sayılı “Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri” olmuştur. Bu yönergede travma/kriz durumları tanımlamaları kurum, kuruluş ve kişilerin görev, yetki ve sorumlulukları yer almaktadır.

2.1.3. Kriz Türleri

Krizler farklı kaynaklarca farklı şekillerde sınıflandırılmakla birlikte genel olarak kriz türleri gelişimsel ve travmatik ya da durumsal krizler olarak ele alınmaktadır (Demirli-Yıldız vd., 2016; Sandoval, 2002; Kanel, 2003; Ballou ve Litwack, 1998, Demirli Yıldız, 2018). Gelişim dönemi krizleri, durum krizleri, yaşam dönemi geçiş krizleri gibi ayrılan gelişimsel krizler tek başlık altında ele alındığı gibi, travmatik, durumsal, kompleks krizler de tek başlık altında ele alınabilir (Demirli-Yıldız vd., 2016).

Bir kriz durumunun türüyle ilgili olarak farklı kaynaklarda farklı tanımlamalar görülebilmektedir. Örneğin Ögel, Tarı ve Eke’nin (2006) çalışmasında istismar, boşanma, gibi bireysel krizler gelişimsel kriz sınıflamasında yer alırken, farklı kaynaklarda (Ballou ve Litwack, 1998; Kanel, 2003) durumsal (travmatik) krizler olarak tanımlandığı görülmüştür. Krizi Tanımlamadaki zorluğun kriz türlerinin sınıflandırılmasında da geçerli olduğu söylenebilir.

2.1.3.1. Gelişimsel Krizler

Kaynaklarda (Demirli-Yıldız vd., 2016; Kanel, 2003; Sandoval, 2002) gelişimsel krizlerin temelini Erik Erikson tarafından ifade edilen psikososyal gelişim süreçlerinin oluşturduğu belirtilmektedir. Psikososyal gelişim evrelerinin yanı sıra okuldan mezun

olmak, kariyer veya iş değiştirmek, evlenmek, gebelik, çocuk sahibi olmak gibi yaşam çizgisinde meydana gelen geçişler de gelişimsel krizler olarak ele alınmaktadır (Demirli-Yıldız vd., 2016).

Gelişimsel krizler yaşamın normal akışı içinde gerçekleşen (Bilge ve Emir-Öksüz, 2016), beklendik krizlerdir (Kanel, 2003; 8) ve bir gelişimsel evreden diğerine geçişle ve bu yeni basamağın talepleri, ihtiyaçlarıyla ilgilidir (Ballou ve Litwack, 1998). Her yeni aşamada rol değişiklikleri ve özel görevlerin mevcut olduğu bu aşamalarda insanlar krizlere karşı daha savunmasızdır (Kanel, 2003) ve birey mevcut olanakları ile ortaya çıkan değişim ve dönüşüme uyum sağlayamayıp gelişim görevini yerine getiremediğinde krizler ortaya çıkmaktadır; bu dönemlerde bireyin krizi atlatıp gelişim görevini yerine getirebilmesi için yeni beceri ve uyum mekanizmaları geliştirmeye ihtiyacı vardır (Demirli-Yıldız vd., 2016). Kişinin yeni duruma uyum sağlayabilmesinde ve krizleri çabuk atlatabilmesinde aldığı destek önemlidir ve baş etme becerileri tam olarak gelişmemiş çocuklar için bu desteği alabilecekleri en önemli kaynaklar ailede ebeveynleri, okulda ise öğretmenleri ve okul psikolojik danışmalarıdır (Demirli Yıldız, 2018). Okulda öğrencilere okul personeli tarafından önleyici olarak bireyin yaşamında neyin gerçekleşeceği, yaşam geçişlerinde normal deneyimlerin ve duyguların ne olduğu bilgisinin sağlanması gelişimsel krizlerle başa çıkmada önleyici bir yaklaşımdır (Sandoval, 2002).

Çocuklar, okula girer girmez sosyal kabul, onay, öz saygı, kimlik/kişilik başa çıkmaları gereken görevler haline gelir ve okulda çocuklar genellikle sosyal reddedilmeyle ilgili krizler yaşarlar. Krizlerle çalışırken ihtiyaçları karşılayabilecek uygun alternatiflerin keşfedilmesi ve ayrıca bu çalışmalara çocukları için büyük destek olabileceğinden ebeveynlerin dahil edilmesi önemlidir (Kanel, 2003).

Özetle gelişimsel krizlerde değişim ve geçiş dönemlerinin belirgin olduğu normal gelişimsel durumlara verilen tepkilerdir (Demirli-Yıldız vd., 2016) ve ayrıca bu normal gelişimdeki kritik geçiş noktasında meydana gelen kısa psikolojik rahatsızlık dönemidir (Kanel, 2003).

2.1.3.2. Durumsal Krizler

Bireyin ön göremediği ve kontrol edemediği, alışılmamış bir olay sonucu yaşanan krizlerdir (Bilge ve Emir-Öksüz, 2016). Bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal bütünlüğünü tehdit eden olaylar durumsal krizleri ortaya çıkarmakta (Demirli-Yıldız vd.,

2016) cinayet, tecavüz, ölüm, boşanma, hastalık, toplumsal afet gibi olayların (Kanel, 2003) yaşanmasıyla ortaya çıkabilen durumsal krizler örnek olarak verilmektedir. Ballou ve Litwack, (1998) ise literatürde durumsal krizlere örnek olarak verilen gasp, çete şiddeti, ölüm, cerrahi hastalık, boşanma, taşınma, cinsel istismar, doğal ya da insan eliyle olan afetler, iş kaybı ya da savaşlar gibi krize neden olan spesifik olay ya da olaylar serisi dışındaki o kadar travmatik olmayan olayların da krize neden olabileceğini belirtmektedir. Ballou ve Litwack, (1998) okulda bir gruptan dışlanmanın, ebeveyn-çocuk çatışmalarının, madde kullanımı için akran baskısının, bazıları için krize sebep olacağını ifade etmiştir. Ani ve beklenmedik yaşantıların durumsal krizlere dönüşmesinde önemli ve ayırt edici nokta olayın özellikleri kadar bireysel özelliklerin de etkisinin olmasıdır (Demirli-Yıldız vd., 2016).

Diğer bir önemli nokta krizdeki kişiyle temas halinde olan kişi ya da kişilerin yaşadığı ikincil semptomlar ya da reaksiyonlar kavramıyla ilgilidir (Ballou ve Litwack, 1998). Özellikle çocuklar için doğrudan örseleyici olay yaşamak kadar, örseleyici olaya tanık olmak, anne-babasının ya da bağlandığı birinin başına örseleyici olay geldiğini de öğrenmesi travmatik etkiye sebep olur (Korkmazlar, 2014). Okulda krizdeki bir çocukla etkileşimleri olan sınıf arkadaşlarının da bu durumda sorun yaşaması muhtemeldir ve onların da neler olup bittiğini anlamalarına ve ihtiyaçlarına odaklanmak gerekebilir (Ballou ve Litwack, 1998).

Kriz haline gelebilecek bazı durumların yaşamın belirli dönemlerine özgü olduğunu belirten Kanel (2003), tüm ergenlerin etkilenmese de aile içinde ihtiyacı karşılanmayan gençlerin bu ihtiyaçlarını karşılamak için kendilerine zarar verici davranışlarda bulunabileceklerini ifade ederek ergenlikle ilgili durumsal krizleri üç başlık altında incelemiştir: ergen hamileliği, çeteler ve kaçaklar. Aile içindeki şiddet, istismar, kısıtlı iletişim, sevgi ve kabulün, aidiyet duygusunun olmayışı ve okul terki, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı gibi diğer sosyal problemler ergenlik dönemindeki durumsal krizlerle bağlantılıdır. Her ne kadar ergenlik dönemi bağımsızlık için mücadele edilen bir dönem olsa da gençlerin rehberlik ve duygusal desteğe ihtiyacı vardır. Bu krizler ele alınırken aile yapısına bakmak, ailelerin katılımını sağlamak sorunların kalıcı çözümü için hayati öneme sahiptir (Kanel, 2003).

Cinsel taciz, intihar, zorbalık, AIDS-HIV, ihmal-istismar, kayıp ve yas gibi bazı öznel kriz durumları kaynaklarda (Glasser, 1998; Sandoval, 2002; Erdur-Baker ve Doğan, 2016; Kanel, 2003) ayrı başlıklar altında ele alınarak tanımları, etkileri ve müdahaleler konusunda ayrıntılı olarak yer almaktadır.

2.2. Okullarda Kriz ve Krize Müdahale

2.2.1. Okullarda kriz

Örgütlerin yaşadığı krizler, örgütlerin amaçlarını ve varlığını tehdit eden, alınan önlemleri yetersiz bırakabilen, beklenmedik ve hızlı değişikliklerin olduğu, örgütün ani tepkisini gerektiren, planlama ve karar mekanizmalarını olumsuz etkileyen gerilimli durumlardır. Belirsizliği, karmaşıklığı ve zaman kısıtlamasını beraberinde getiren bu kriz durumları aynı zamanda etkili kararlar alınarak krizi en az zararla atlatmayı gerektirmektedir. Çok bileşenli bir kurum olan okullarda kriz durumları ayrıca ele alınması gereken konulardan biridir (Gökalp ve Ulu Yalçınkaya, 2016).

Okullarda kriz, okulun önemli bir bölümünü etkileyen, sıklıkla ciddi yaralanmalara ya da ölüme neden olan, ani ve genellikle beklenmedik olaylardır (Jones ve Paterson, 1992). Okullardaki kriz durumlarını hem bireysel bazda hem de sosyal bir yapı olmanın yanında kurumsal özelliklerinden dolayı okul bağlamında ele almak gereklidir. Nitekim Wachter (2006), araştırmasında durumsal krizleri bireysel kriz ve okul ya da topluluk krizi olarak ele almış ve bireysel krizlerin intihar düşüncesi ve amacı, cinayet, istismar türleri, şiddet, kendine zarar verme davranışı ve ciddi ruh sağlığı sorunları olduğunu; okul/topluluk krizinin ise bireysel değerlendirme ve müdahaleden ziyade tüm okul topluluğunu etkileyen herhangi bir travmatik olaya tepki olarak tanımlandığını belirtmiştir. Topluluğun bir ölümle ilgili yas tepkisi ya da okul topluluğunu etkileyen herhangi bir olaya tepkileri olarak tanımlandığını belirtmiştir. Okul/topluluk krizlerinin bireysel değerlendirme ve müdahaleden ziyade kriz ekiplerinin kritik olayların sorgulanması ve seferber edilmesini gerektirebilecek olaylar olduğunu ifade etmiştir.

İnandı (2008) ise çalışmasında okullardaki krizleri “verilen hizmetin doğasından kaynaklanan krizler” ve “dış etkenlerden kaynaklanan krizler” olarak iki ana başlık altında toplayarak bunların neler olduğunu açıklamıştır. Okullardaki dış etkenlerden kaynaklanan krizlere doğal afetler (deprem, sel baskını, yangın olayları vb.), ülke yönetimi içerisindeki siyasi ve ekonomik krizlerin de girdiğini belirterek okulların bu kriz durumlarına da hazırlıklı olması gerektiğini vurgulamıştır. Okullarda hizmetin doğasından kaynaklı krizlerin listesi ise daha kabarıktır. Öncelikle yöneticilerin yönetim konusundaki yetersizlikleri veya yanlış uygulamalarının ayrıca hem personel hem öğrenci hem de velilerle olan ilişkilerinde yaşanabilecek çatışmaları fonksiyonel olarak yönetemediğinde krizlerin yaşanmasına yol açacağı belirtilmiştir. Öğretmenlerin de ilişkilerinde yaşayacağı çatışmalar kriz durumlarının kaynağı olarak ele alınmıştır. Son

zamanlarda sık olarak karşılaşılan öğrenci kaynaklı kriz durumları ise yaralanmalı kazalar, ölümler, cinayetler, bulaşıcı hastalıklar, derslerden kaçma, kavgaya etme, çete oluşturma, çetelere katılma, ahlaki değerlere aykırı davranışlarda bulunma olarak sıralanmıştır. Eğitim ortamına uygun olmayan tutum ve davranış sergileyen yardımcı iş görenlerin de krizin kaynağı olabileceği belirtilmiş; velilerin de okul yönetimi ve öğretmenlerine bireysel ya da grupça baskı kurabildikleri ve krizin kaynağı olabilecekleri üzerinde durulmuştur (İnandı, 2008).

Döş ve Cömert (2012)'in çalışmasında da krize neden olan etkenler okul içi ve okul dışı etkenler sınıflandırması yapılarak okul içi etkenler sınıflamasında okul yönetimi, öğretmen, öğrenci, diğer personellerden kaynaklanabilecek krizlere yer verilmiştir. Okul dışı etkenler sınıflandırmasında ise aile, çevre baskı grupları ve iş piyasası, donanım ve maddi kaynaklar, üst yönetim ve merkezi yönetimin yapısı ile doğal afetlerden kaynaklanabilecek krizler belirtilmiştir. Özen (2001) ise çalışmasında okul yönetimi, öğretmen, öğrenci, veliler ve diğer personelleri “bireylerden kaynaklanan krizler” başlığı altında ele almıştır.

Okuldaki kriz durumları, en basit bir elektrik kesintisinden ya da fen bilgisi laboratuvarında meydana gelebilecek kazalardan, üzerine bayrak direği düşen bir öğrencinin yaralanması veya ölmesine, okula tehlikeli birilerinin (silahlı ya da silahsız) girmesine ve okulda birilerine zarar vermesine, iki öğretmenin öğretmenler odasında birbirine silah çekmesine kadar çeşitlilik gösterebilir; ayrıca ister iç, ister dış kaynaklı olsun, krizlerin çözülmesinde bir “kriz müdahale planı”nın varlığının, olası kriz etkilerini azaltacağı şüphesizdir (Savcı, 2008).

Çalışmalarda yer alan kriz kaynaklarına bakıldığında okullarda krizin kaynaklarının çok çeşitli olabileceği görülmektedir.

2.2.2. Okullarda Krize Müdahale

Krizlerin kaçınılmaz olduğu yerler olan okullarda krize müdahale çalışmaları titizlikle yapılması gereken önemli görevlerden biridir (Aksoy ve Aksoy, 2003). Okulun iç ve dış paydaşları düşünüldüğünde yaşanan krizlerin etki alanı geniş olabilir. Okuldaki performans çok çeşitli krizlerden etkilenebilir (Ingraham, 2002), özellikle de geniş bir grubun etkilenmesi durumunda okulun fonksiyonlarının önemli bir kısmı tehlikeye girebilir (Demirli Yıldız, 2018). Krize müdahale, koruma ve iyileştirmeyi amaçlayan sorun kronikleşmeden etkili bir şekilde uygulandığında bireyi en azından kriz öncesindeki

işlevsellik düzeyine kavuşturan ve hatta daha iyiye de götürebilen bireye gelişme şansı tanıyan bir yaklaşımdır (Sayıl, 1992).

Kurumsal kimliğinin yanı sıra bireylerin yoğun etkileşimlerinin olduğu sosyal bir ortam olan okullardaki krize müdahale çalışmalarını hem bireyler açısından değerlendirmek hem de okulun örgütsel/kurumsal yapısını göz önünde bulundurmak gerekir. Okullardaki krize müdahale çalışmalarının temel amaçlarından biri öğrencilerin ve çalışanların çeşitli kriz kaynaklı acı verici duygularla baş etmelerini sağlamak ve bir diğeri de okula, normal günlük rutinlerine sakinleşmiş bir şekilde hızla dönmeleri ve eğitim faaliyetlerine yeniden başlamaları için destek olmaktır (Demirli Yıldız, 2018). Okulun tüm bileşenlerini içeren okul temelli krize müdahale çalışmalarında yerel, bölgesel ve ulusal düzeydeki planlama ve uygulamaları dikkate alması, eş güdümlü bir çalışma göstermesi etkili bir kriz müdahalesi için gereklidir; ancak diğer yandan da krizin her bir okul için kendi ölçüleri ve özellikleri içinde anlam taşıdığı da unutulmamalıdır (Aksoy ve Aksoy, 2003).

Bir insan herhangi bir insan desteği olmadan bir karışıklık durumunda kalırsa, endişe ve acının ortaya çıkacağından emin olmak gerekir (Sandoval, 2002). Krizden en az zararla çıkmak ise insana dayalı çabayı gerektirir (Gerçik, 2009). Öyleyse kriz durumlarında her zaman yapılabilecek ve yapılması gereken şeyler vardır. Özellikle birçok risk faktörünün bir arada olduğu, olaylarda aynı anda birçok insanın etkilenebileceği düşünüldüğünde okullardaki krize müdahale çalışmaları daha da önemli hale gelmektedir. Okulda krize müdahale çalışmaları üç temel aşamada ele alınmaktadır, bu aşamalar: hazırlık ve planlama, kriz anındaki müdahaleler ve kriz sonrasında yapılacak çalışmalar (Demirli Yıldız, 2018).

2.2.2.1. Hazırlık ve Planlama

Bilinen tüm çeşitleriyle krizler, afetler ve diğer travmatik yaşantıların hayatımızın kaçınılmaz parçaları olduğu düşünüldüğünde okulların ve ebeveynlerin bu gibi durumlar için hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Gelişimsel ya da durumsal herhangi bir kriz, okulun normal işleyişini bozabilir, karmaşa yaşanabilir ve okulun krizlere hazırlıklı olmaması acele ve yanlış kararlara, krizin boyutlarının daha da büyümesine neden olabilir (Sayın, 2008). Krize müdahale birçok yerde olduğu gibi okullarda da koruyucu ruh sağlığı hizmetleri açısından önemli bir yerdedir ve ortaya çıkabilecek duygusal sorunlar oluşmadan önlemenin yollarını gösteren bir yaklaşımdır (Sayıl, 1992). Krizler için

hazırlıklı olmak, ortaya çıkabilecek çeşitli krizleri tahmin etmeyi, çocuklar için tehlikeli olabilecek durumların gelişmesine engel olacak önleme programlarını, planlamayı ve uygulamayı içerir (Sandoval, 2002). Knox ve Roberts da (2005) krize müdahalenin üç düzey olduğunu ve ilk düzeyin önlemeyle ilgili olarak kriz müdahale ekipleri, destek servislerinin harekete geçirilmesi, önleyici müdahale programları, acil durum tahliye planları ve tatbikatları içerdiğini vurgulamaktadır.

Krize neden olacak olayları algılama, önlemler alma, planlama ve planlamayı uygulamaya koyma yöneticilerin önemli rolleri arasında yer almakta (Aksoy ve Aksoy, 2003) ve krizlerde en büyük sorumluluklar okul müdürüne düşmektedir (Döş ve Cömert, 2012); ancak bunun yanında kriz yönetimi çalışmaları okul yöneticisinin tek başına aşamayacağı kadar karmaşık ve sistematik bir yapıya sahip olduğu için ekip çalışması gerektirmektedir (Sayın, 2008). Krizle etkin mücadalenin ön koşullarından biri yetişmiş bireylerden oluşan krize müdahale ekiplerinin oluşturulmasıdır (Aksoy ve Aksoy, 2003). Okul şartları dikkate alınarak şekillendirilmesi gereken okullardaki krize müdahale ekipleri ortalama 6-7 kişiden oluşturulabilir, oluşturulurken de ekipte iletişim becerisi güçlü, zorlu koşullarda uyum içerisinde çalışabilecek kişilerin yer almasına dikkat edilmelidir (Özcan Güzgün vd., 2016, s.187). Ayrıca ekip üyeleri bireysel ve grupla çalışma becerilerine, okul ve toplumun işleyişiyle ilgili bilgilere, krize müdahale ve kriz yönetimiyle ilgili bilgilere sahip olan kişiler olmalıdır ve üyeler birçok senaryonun olası sonuçlarını hayal edebilmeli, stres altında net düşünebilmelidirler (Thompson, 2002; 107). Okul müdürü veya görevlendireceği bir müdür yardımcısının başkanı olduğu krize müdahale ekibinde okul psikolojik danışmanı/rehberlik öğretmeni; acil müdahale, psikososyal müdahale, tahliye, haberleşme görevlerinden sorumlu öğretmenler; okulda varsa doktor ve hemşire; güvenlikten sorumlu bir kişi; medya ile iletişimden sorumlu bir kişi ve okul aile birliği üyelerinden belirlenen kişiler yer almalıdır (Özcan Güzgün vd., 2016).

Krize müdahale ekibinin oluşturulması olası bir kriz durumuna hazırlık çalışmalarının ilk basamağında yer alırken bunu izleyen süreçte ise kriz öncesinde, anında ve sonrasında yapılması gerekenleri, görev paylaşımlarını içeren bir krize müdahale eylem planının hazır bulundurulması vardır. Okullarda kurulan krize müdahale ekiplerinin bir amacı da kriz öncesi, anı ve sonrasında yapılacak çalışmalarla ilgili etkin bir müdahale planı sağlamaktır (Aksoy ve Aksoy, 2003).

Planlama sürecinde neyin, ne zaman ve kim tarafından yapılacağını belirlemenin ve izlenecek yolların açıkça ifade edilmesi gerekir. Krizlerin etkili yönetilebilmesi için

planlama son derece önemlidir ve planlamayla kriz anında izlenecek yolların önceden belli olması zaman tasarrufu sağlar. Kriz anında gerekli önlemlerin alınmasında yeterince zaman olmadığı için, kriz planları sayesinde krize ilişkin önlemler önceden alınmış olur (Ocak, 2006).

Planlama, amaçların saptanarak bunlara ulaşmak için gerekli araç ve yolların belirlenmesidir ve uygun bir planlama için de potansiyel krizlerin tanımlanması gereklidir (Tutar, 2004; 112,113). Hazırlık çalışmalarıyla ilgili olarak öncelikle risklerin belirlenmesi, tehlikeleri önceden saptamanın bir yolu olarak risk analizlerinin yapılması (Sağlam ve Özsezer, 2015) alınacak önlemlerin ve yapılacak planların etkililiğini artıracaktır. Diğer iş görenlerin desteğiyle okul yönetimi, okulla ilgili öngörülebilir risklerin analizini yapmalıdır (İnandı, 2008).

Kriz durumlarında öğrencilerin krizi atlatmalarında etraflarındaki yetişkinlerin tepkileri önemlidir; okul ortamında bu kişilerin öğretmen, psikolojik danışman ve idareciler olduğu düşünüldüğünde, onların olaylara verdikleri tepkiler ve aldıkları kararların önemi büyüktür (Gökalp ve Ulu Yalçinkaya, 2016, s.111). Yapılan çalışmalarla krize hazırlıklı okul yöneticilerinin, hazırlık çalışmalarıyla, kriz durumlarını yüzde yüz çözme de en azından kriz durumlarının büyümesini engellemesi (İnandı, 2008); çalışmaların önemi ve etkisini göstermektedir. Her ne kadar bazı olaylarda krizin başlangıcında rolümüz olmasa da, okul temelli krize müdahale planlamalarıyla yüksek stresli zamanlarda okul genelindeki kaosu, kargaşayı ve felaket olaylarını önleyebiliriz (Jones ve Paterson, 1992). Her örgütün yapısı ve işleyişindeki farklılıklar kriz durumlarına verilecek tepkilerin de farklı olmasını gerektirdiğinden, krizlere yönelik planlamaların da bu doğrultuda geliştirilmesi ve uygulanması önemlidir (Ocak,2006).

Önleme programları ve zamanında müdahale yoluyla okulla ilgili birçok kriz azaltılabilir hatta önlenabilir. Risk altında olabilecek öğrencilere dikkat edilerek özellikle bu öğrenci grupları ya da bireyler için planlama yoluyla erken müdahaleler geliştirilebilir. Büyük geçişler, gelişimsel krizler ve diğer ön görülebilir zorluk zamanlarından önceki önleyici çalışmalar ve yapılan rehberlikler ucuz, etkili ve tavsiye edilen bir müdahale stratejisidir (Ingraham, 2002).

2.2.2.2. Kriz Anı ve Sonrası Müdahaleler

Jones ve Paterson'un (1992) kriz durumlarında kaosu önlemek için okul yöneticilerine bir kılavuz sunduğu çalışmasında kriz anı ve sonrası müdahaleler için aşağıda belirtilen çalışmalar yer almaktadır:

İntiharlar, okul servisi kazaları, doğal afetler veya birçok sayıda yaralanmalar en kısa sürede etkili bir şekilde ele alınmadığında felakete doğru gidebilir. Böyle bir kriz meydana geldiğinde yapılması gerekenleri bilmek kaosu, söylentileri ve olayın diğer öğrenciler üzerindeki etkisini en aza indirecektir.

Özellikle ölüm veya ölüme yakın bir durumla ilgili kriz bildirildiğinde, bilgi doğrulana kadar okul içinde ve dışında yayılmasını engellemek gerekir. Bir krizin doğrulanması gerçekleştiğinde ise krize müdahale ekibi ve yöneticiler toplanarak gerekli görevlendirmeleri ve bilgilendirmeleri sağlar. Okul psikolojik danışmanlarına bilgi verilir, olaydan en çok etkilenecek kişilerin toplanıp bilgilendirilmesi ve destek verilmesi için krize müdahale ekibi üyeleri görevlendirilir. Tüm okula yapılacak bir duyuru için resmi açıklama hazırlanır, ayrıntıya girmeden, yeni bilgilerinde iletileceği vurgulanarak durum hakkında bilgi verilir. Acil durumlarla ilgili personel toplantısı için bir zaman belirlenerek duyurusu yapılır. Bu süreçte dışarıdan bir uzmandan yardım talep edilebilir.

Haberdan en çok etkilenmesi muhtemel olan öğrencileri, çalışanları ve ebeveynleri belirlemek gerekir. Bu kişiler ek destek için hedef kitledir. Gün sonunda ölen bir öğrenci varsa eşyalarını dolabından ve ye diğer yerlerden toplayıp, resmen vefat eden öğrenciyi okula devam listesinden çıkarmak gerekir.

Personel toplantısı yapılarak okul krizi sırasındaki bu ilk toplantıda ölen ya da yaralanan öğrencinin fotoğrafı, personeli öğrenciyle tanıştırmak için gösterilir. Krizin gerçekleri gözden geçirilerek söylentiler giderilir. Öğrencilerin yaşayabileceği duygular açıklanarak, öğretmenlerin belirli durumlarla nasıl başa çıkabileceği konusunda önerilerde bulunmak gerekir. Üzgün olan öğrencilere yardımcı olabilmek için belirli bir kılavuz sağlanır. Bir dizi ifadenin normal ve kabul edilebilir olduğunu vurgulayarak öfke, üzüntü gibi duyguların ifadelerine izin vermeleri için öğretmenleri teşvik etmek gerekir. Yol gösterici ilke, her sınıfta ve okulda en kısa zamanda normal rutine geri dönmektir çünkü rutin yapı, okul topluluğunun tüm üyelerine güvenlik ve rahatlık sağlar. Kriz durumunda mümkün olduğunca söylentileri dağıtmak ve özellikle intihar durumlarının yücetilmesini önlemek gerekir. Personelden, ertesi gün toplantı yapmak ve prosedürleri gözden geçirmek için yarım saat erken gelmeleri istenebilir.

Krizi izleyen günlerde ve haftalarda uzun süreli takip için öncelikle ertesi gün yani kriz yönetiminin ikinci iş günü toplantı yaparak ek bilgi ve prosedürlerle ilgili güncel durum ortaya konur. Ölüm durumunda, etkilenen ailenin izni dahilinde cenaze töreni veya ziyaret konusunda bilgi sağlanabilir. Takip edilmesi gereken öğrenciler belirlenip izleyecek personeller görevlendirilir. Krize Müdahale Ekibinin en kısa sürede toplanarak başarıları ve problemleri değerlendirip, bir dahaki sefere farklı yapılabilecekleri tartışması gerekir. Personellere, duygularını ve tepkilerini tartışma fırsatı vermek önemlidir.

Kriz durumlarıyla ilgili daha uzun süreli takip ve değerlendirme için öğretmen, öğrenci ve velilere önerilen okumaların listesi sağlanabilir. Gerekğinde kriz müdahale prosedürlerini değiştirmek gereklidir. Kriz sırasında bina dışı bölge ve topluluk kaynaklarına destek sağlayan ve hala destek vermeye devam eden kişilere teşekkür notları yazılabilir. Krizlerle ilgili özellikle yıl dönümlerinde ve tatil günlerinde dikkatli olmak gerekir. Genellikle öğrenciler, ertesi günü, ertesi ay ya da yılda ya da krizi hatırlatan benzer krizler ortaya çıktığında, bir “yıldönümü” acı/keder reaksiyonu yaşarlar. Kayıp yaşayan öğrenciler için tatiller genellikle zorludur (Jones ve Paterson, 1992)

Özetle, kriz anı ve sonrasında gerek ekip toplantıları gerek personel toplantılarıyla kriz durumu ve yapılacakların değerlendirilmesi, gerekli bilgilendirme ve ilgili görevlendirmelerin yapılması, etkilenebilecek kişilerle ilgili çalışmalara dikkat edilmesi

ve gerektiğinde dışarıdan destek istenmesi, krize müdahale ekibinin müdahalelerini değerlendirmesi başlıca yapılması gereken çalışmalar arasında yer almaktadır.

2.3. İlgili Araştırmalar

2.3.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde okullardaki kriz durumları ve krize müdahale konusundaki yurt içi araştırmaların sınırlı sayıda olduğu söylenebilir. Bu bölümde alan yazında yer alan ilgili araştırmalar yer almaktadır.

Demirtaş (2000), Türkiye’deki 17 Ağustos ve 12 Kasım depremleri sonucu oluşan kriz durumlarından hareketle kriz yönetimi süreciyle ilgili çalışmasında kriz yönetiminde yaşanan acemiliklerin çözümsüzlüklere yol açtığını ifade etmiştir. Kriz yönetimi sürecinde yöneticilerin önemli sorumlulukları olduğunu ve eğitim örgütünde çalışan yöneticilerin kriz durumu ve bu durumla baş edebilmenin yolları konusunda ciddi bir eğitimden geçirilmelerinin yararlı olacağını belirtmiştir.

Aksoy ve Aksoy (2003)’un çalışmasında literatürden yararlanılarak okullardaki kriz durumlarına hazırlıklı olmanın önemine dikkat çekmek amaçlanmış ve kriz kavramı, özellikleri ve basında yer alan haberler aracılığıyla kriz nedenleri üzerinde durulmuş, krize müdahale planı oluşturma süreci anlatılmıştır.

Okak (2006), yüksek lisans tezinde Edirne İli Resmi Ortaöğretim okullarında görevli okul müdürlerinin, müdür yardımcılarının ve öğretmenlerin kriz yönetimi konusuna ilişkin görüşlerini ve konuyla ilgili okullarında yapılan çalışmaları inceleyerek ortaöğretim okullarının krize hazırlık düzeylerini saptamak amacıyla nitel araştırma modeliyle bir araştırma yapmıştır. Çalışma Edirne il merkezindeki 14 resmi ortaöğretim okulunun her birinden bir yönetici ve bir öğretmen olmak üzere toplam 14 müdür yardımcısı, 14 öğretmenle yapılmıştır. Ayrıca araştırmada okullarda sıklıkla karşılaşılabilecek araştırmacının belirlediği kriz durumlarına yönelik bir “Kriz Yönetim Planı” hazırlanmıştır. Araştırma sonucuna göre elde edilen bazı bulgular şöyledir: Çoğu ortaöğretim okulunda Kriz Yönetim Planı ve Kriz Yönetim Ekibi bulunmamaktadır, kriz anında yapılacaklara ilişkin öğretmenler arasında iş bölümü bulunmamaktadır, olası krizlere karşı yeterli önlemler alınmamaktadır, araştırma kapsamındaki öğretmenler kriz konusunda yeterli eğitim almamışlardır.

Sayın (2008), “Ortaöğretim Kurumlarında Kriz Yönetimi Stratejisinin İncelenmesi” adlı doktora tezinde ortaöğretim kurumu yöneticilerinin yaşadıkları kriz, krize neden

olabilecek etkenlere dair algıları, kriz yönetimi bilgisi, kriz yönetimi sürecindeki stratejilerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı, karşılaştıkları güçlükleri ve kimlerden yardım aldıklarını belirlemeye yönelik araştırma yapılmıştır. İstanbul'daki 22 ilçede 164 ortaöğretim kurumu örnekleme alınarak 603 okul yöneticisine ulaşılmıştır. “Genel Bilgi Formu”, “Kriz Algısı Kontrol Listesi”, “Kriz Yönetimi Başarı Testi”, “Kriz Yönetimi Ölçeği” ve “Kriz Deneyimi Görüşme Formu” olmak üzere beş adet veri toplama aracı kullanılmıştır. Araştırmada 551 okul yöneticisinin yanıtları nicel veri analiziyle değerlendirilmiş, yöneticiliği sırasında herhangi bir kriz durumu yaşadığını belirten müdürlerden 37'si ile görüşme yapılarak nitel veriler elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ortaöğretim kurumlarında doğal afetler, okul içindeki bireyler, okul dışı çevre, eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar, maddi/fiziki yetersizlikler teknolojik faktörlerin neden olduğu krizlerin yaşandığı görülmüştür. Araştırma bulgularına göre ortaöğretim kurumlarındaki yöneticilerin kriz yönetimi konusundaki bilgi düzeyleri oldukça düşüktür. Kriz yönetimi bilgi düzeylerinin yaş, mesleki kıdem ve görev yapılan okul türüne göre farklılaştığı belirlenmiştir.

Savçı'nın (2008) “Ortaöğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Kriz Yönetimine İlişkin Algıları” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin (okullarda yaşanan krizlerin etkili şekilde yönetimine ilişkin algılarını saptamak) en sık karşılaştıkları kriz durumları, kriz durumlarının performanslarına etkisi, okulda yaşanan krizlerin ne kadar bilimsel ve etkili yönetildiği, kriz konusundaki eğitimlerinin ne kadar yeterli görüldüğü ve eğitim ihtiyacı duydukları kriz konuları araştırılmıştır. Denizli il merkezinde 310 öğretmenle yapılan bu çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen 33 maddelik bir anket uygulanmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında öğretmenlerin algılarına göre en sık karşılaşılan kriz durumu öğrencinin öğrenciye uyguladığı şiddettir, öğretmenlerin performansını en fazla etkileyen kriz durumu öğrencinin öğretmeni yaralaması/öldürmesidir, okullarda yaşanan krizler kısmen bilimsel ve uygun olarak yönetilmekte, krizler konusunda öğretmenlerin eğitimleri kısmen yeterlidir ve en çok eğitim ihtiyacı duydukları kriz konuları okula tehlikeli birilerinin girmesi, bomba ihbarı alınması, öğrencilerin uyuşturucu kullanması olmuştur.

İnandı (2008) Resmi İlk ve Ortaöğretim Okulları Müdürlerinin Okullarındaki Kriz Durumlarına İlişkin Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi adlı araştırmasında Mersin ilinde 20 yöneticiyle görüşme yaparak okul yöneticilerinin hangi durumları kriz olarak tanımladıkları, nasıl müdahale ettikleri, krize hazırlanmada ne tür çalışmalar yapıldığı

kriz sonrasında yapılanlar ve okullardaki risk durumlarına ilişkin yapılan çalışmalar araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre müdürler intihar ve ölüm olayları, doğal afetler, duygusal ve davranışsal krizler olarak ifade edilebilecek kriz durumlarını farklı şekillerde ifade etmişlerdir. Hem ilköğretim hem de ortaöğretimde çalışan müdürlerin yarısından fazlasının krize hazırlıklı olmadıkları anlaşılmıştır. Bazı okulların krize müdahale ekiplerinin bulunmadığı, olanların da kağıt üzerinde kaldığı belirtilmiştir. Krize müdahale ekiplerinde yer alan kişilerin eğitim almadığı belirtilmiştir.

Aksu ve Deveci (2009) alandaki eksiklikten dolayı kriz yönetimi ile ilgili bir ölçme aracı geliştirmeyi amaçlamışlardır. Ölçme aracının yapı ve kapsam geçerliği, güvenilirliği, faktör analizi, madde analizi çalışmaları yapılmış ve Türkiye şartlarında kullanılabilecek 31 maddelik, beşli likert tipi “İlköğretim Okulu Müdürlerinin Kriz Yönetim Becerileri Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçekte kriz öncesi dönem, kriz dönemi ve kriz sonrası dönemde yapılması gerekenlere ilişkin maddeler yer almaktadır.

Mete Otlu (2009), okul yöneticilerinin okullarda yaşanan kriz durumlarında kullandıkları başa çıkma stratejilerine ilişkin, okul psikolojik danışmanlarının görüşlerini belirlemek amacıyla, İzmir’de 48 okul psikolojik danışmanı ile çalışma yapmıştır. Araştırmada açık uçlu sorulardan oluşan bir ölçme aracı kullanılarak elde edilen veriler nitel veri analiz teknikleriyle analiz edilmiştir. Bu araştırma bulgularına göre okul psikolojik danışmanlarının, okul yöneticilerinin okullarda yaşanan kriz durumlarında kullandıkları başa çıkma stratejilerine ilişkin görüşleri, kullanılan stratejilerin olumsuz ve yetersiz olduğu şeklindedir. Yöneticilerin kullandıkları stratejilerle ilgili en çok ifade edilen görüşler “rehberlik servisine yönlendirme” ve “aile ile görüşme” olmuştur.

Ulutaş (2010) yüksek lisans tezindeki çalışmasında ilköğretim öğretmenlerinin algılarına göre okul müdürlerinin kriz yönetim becerilerini ve dönüşümcü liderlik düzeyini belirlemeye çalışmıştır. Bu algılarının bazı değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği, kriz yönetim becerileri ile dönüşümcü liderlik puanları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışmada üç bölümden oluşan bir anketle veri toplanmıştır. Birinci bölümde öğretmenlerin bireysel özelliklere yönelik maddelere, ikinci bölümde müdürlerin kriz yönetim becerilerini gerçekleştirme düzeyine, üçüncü bölümde dönüşümcü liderliği gerçekleştirme düzeyine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeye yönelik maddeler yer almaktadır. Araştırma örneklemine İstanbul’daki 6 ilçeden 23 ilköğretim okulundaki 567 öğretmen alınmıştır. Araştırma sonucuna göre öğretmenlerin kriz yönetme becerilerine ilişkin algılarıyla dönüşümcü liderliğe ilişkin algıları arasında

anlamlı, pozitif bir ilişki bulunmakta; ilköğretim okulu müdürlerinin dönüşümcü liderlik özelliklerini gösterme düzeyleri arttıkça kriz yönetimi becerileri de artmaktadır.

Özen'in (2011) çalışmasında alan yazından yararlanarak, okullar açısından kriz kavramı ve temel özellikleri, krizlere etkili müdahale için okullarda gerçekleştirilmesi gereken hazırlık çalışmaları üzerinde durulmuştur. Çalışmada Türkiye'de eğitim kurumlarında ortaya çıkan ve basına yansıyan örnekler aracılığıyla da krize yol açan nedenler üzerinde saptamalar yapılmıştır. Okul yönetimlerinin krizlere yönelik hazırlıklar arasında bir krize müdahale takımı kurmak ve yetiştirmek, müdahale planı hazırlamak ve uygulamak için de hazırlıklı olmaları gerektiği belirtilmiştir. Psikolojik kriz anlarında danışmanların ne yapacağına dair yeni bir bilişsel model önerisi kurgulanmaya çalışılmıştır.

Döş ve Cömert (2012), araştırmalarında Kahramanmaraş'taki ilköğretim okullarından 8 okul müdürüyle görüşme yaparak krize neden olan faktörlerin neler olduğu ve kriz yönetiminin nasıl olması gerektiği ile ilgili okul müdürlerinin görüşlerini nitel veri analizi yöntemiyle ortaya koymuşlardır. Çalışmaya katılan okul müdürleri okullarının herhangi bir kriz planının olmadığını ifade etmişlerdir.

Maya (2014) Çanakkale'de kamu ilkokullarında görev yapmakta olan 404 öğretmene Aksu ve Deveci (2009) tarafından geliştirilen İlköğretim Okulu Müdürlerinin Kriz yönetimi Becerileri Ölçeğini uygulayarak araştırma verilerini toplamıştır. Araştırma bulgularına göre yöneticileri kriz yönetimi becerileri genel ve tüm alt boyutlarda orta düzeydedir ve ilkokul yöneticilerinin sergiledikleri kriz yönetimi beceri düzeylerine ilişkin öğretmenlerin görüşleri arasında kıdem değişkeni açısından anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Sağlam ve Özsezer (2015)'in çalışmalarında Uşak'ta lisede görev yapan 370 öğretmene Aksu ve Deveci (2009) tarafından geliştirilen İlköğretim Okulu Müdürlerinin Kriz yönetimi Becerileri Ölçeği uygulanarak öğretmenlerin, okul yönetimlerinin kriz yönetebilme becerilerine ilişkin görüşleri çeşitli değişkenlere göre belirlenmiştir. Nicel yöntemle yapılan bu çalışma bulgularına göre genel lise öğretmenleri, meslek lisesi öğretmenlerine göre; erkek öğretmenler kadın öğretmenlere göre; okul yönetiminin kriz yönetme becerilerini kriz anı ve kriz sonrası boyutlarında anlamlı olarak daha yeterli bulmuşlardır.

Mete Otlı ve Aysan (2017), ilköğretim ve ortaöğretim okullarında görev yapan psikolojik danışmanların krize müdahalede kullandıkları başa çıkma stratejilerini belirlemek amacıyla araştırma yapmışlardır. İzmir'de yapılan bu araştırmaya 320 okul

psikolojik danışmanı katılmıştır ve Krize Müdahalede Kullanılan Başa Çıkma Stratejileri Envanteri kullanılarak elde edilen veriler farklı değişkenlere göre değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre okul psikolojik danışmanlarının krize müdahalede kullandıkları başa çıkma stratejilerinin meslekteki görev sürelerine, “psikososyal okul projesi”ne ve “Okullarda Şiddeti Önleme Semineri”ne katılıp katılmama durumlarına, çalıştıkları okulların resmi veya özel olmasına göre ve mezun oldukları lisans bölümüne göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür.

Karakuş (2018) “Ortaokul Yöneticilerinin Okullarında Yaşanan Kriz Durumlarını Yönetme Becerilerinin İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde yöneticilerin kriz yönetme becerilerini öğretmen ve yönetici görüşlerine göre belirlemeye çalışmıştır. 735 öğretmen ve 149 yöneticiyle yaptığı çalışmada kullanılan ölçekle yöneticilerin kriz öncesi, kriz dönemi ve kriz sonrası boyutlarındaki kriz yönetim beceri düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin görüşlerine göre yöneticilerin kriz öncesi ve sonrası dönemdeki kriz yönetim becerileri “çoğunlukla” düzeyinde; kriz döneminde ise “bazen” düzeyinde algılanmaktadır. Yöneticilerin görüşlerine göre de her üç boyuttaki yönetim becerileri düzeyleri öğretmenlerin görüşleriyle benzer çıkmıştır. Yöneticilerin kıdemi ve yaşı arttıkça kriz yönetim becerilerinin de arttığı görülmüş, kriz eğitimi alan yöneticilerin almayanlara göre yönetim becerilerinin anlamdüzeyde daha yüksek çıktığı görülmüştür.

Yurt içi yapılan çalışmalara bakıldığında araştırmaların odağında çoğunlukla yöneticilerin ve krizi yönetmeye ilişkin becerilerinin yer aldığı görülmektedir. Öğretmenlerin, psikolojik danışmanların ve yöneticilerin algılarına göre yöneticilerin kriz öncesi anı ve sonrasında krizi yönetebilme becerilerine ilişkin araştırmaların çoğunlukta olduğu görülmüştür. Nicel çalışmaların yanında nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı araştırmaların da mevcut olduğu; ancak tüm bu çalışmaların okullarda krize müdahale konusu için yeterli olmadığı söylenebilir.

2.3.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Francisco, ve Fasko (1999), Amerika’daki sık yaşanan şiddet olayları nedeniyle okulun ve toplumun krizle nasıl başa çıkacağını araştırmak gerektiğini vurgulayarak Doğu Kentucky’deki okul danışmanlarının kriz müdahalesindeki rolünü incelemek için danışmanların bu rolü yerine getirmedeki yetkinlikleriyle ilgili bir anketi tamamlamaları istenmiştir. Otuz beş katılımcı telefon görüşmesiyle araştırma sorularını yanıtlamıştır.

Okul danışmanları kriz müdahalesindeki rollerinin önemini farkındadırlar. Ancak sadece okul psikolojik danışmanları değil, krize müdahale sürecinde herkesin önemli bir rolü olduğu vurgulanmıştır. Çoğu okulun kriz planı olduğu, çoğu okul danışmanının kendilerini yeterli hissettiği, bunun yanında eğitim ihtiyacı belirttiği, büyük çoğunluğunun da yönetici ve öğretmenler için de eğitim önerisinde bulunduğu görülmüştür.

Lazzara (1999), Michigan'daki okullarda krizler ve krizlere mevcut yanıtlarla ilgili bu araştırmada çoğu okulun (%86.1) kriz durumlarında kullanılan bir plan ya da politikasının olduğu, %46.6 'sının kriz önleme takımları oluşturduğu ve okulların yarısından fazlasının (%56.3) bu yaklaşımları kullandığı görülmüştür. Okul personelinin kriz ve krize müdahale eğitimi almış olmasının, krizleri yönetmede etkili olduğu görülmüştür.

Shafombabi (1999), Pensilvanya'nın güneydoğusundaki okulların planları veya krize müdahale ekipleri geliştirip geliştirmediğini belirlemek amacıyla çalışma yapmıştır. Çalışma iki aşamalı yürütülmüştür; öncelikle 87 genel liseye kaçının krize müdahale ekibi olduğunu belirlemek için anket gönderilmiştir. İkinci aşamada ise beş vilayetin dördünde odak gruplarla çalışma yürütülmüştür. Odak grup katılımcıları yöneticiler, danışmanlar, öğretmenler, hemşireler, psikologlar, güvenlik görevlileri, sekreterler ve veliler olmuştur. Sonuçlar örnekleme alınan liselerin yarısından fazlasının kriz planı olduğunu göstermiştir, 56 okuldan 41'inin yazılı kriz planı, 36 okulun krize müdahale ekibinin olduğu belirlenmiştir. Katılımcılar tarafından okul temelli müdahalelerde "itici" güç olarak önceki bir kriz olayı, krizi önleme faaliyetlerine fon sağlayan yasalar ve ebeveynlerden gelen baskılar olduğu ifade edilirken en sık bildirilen "engelleyici" güçler ise parasızlık, yeterli zamanın olmayışı ve personellerin eğitim dışındaki diğer görevlerin çok fazla olduğu belirtilmiştir.

Tabasso (2001), çalışmasında okul psikologlarının krize müdahale eğitimi ihtiyacına ilişkin algılarını incelemiştir. Okul psikologlarının spesifik krizlerin (intihar düşüncesi, intihar, yaralama/cinayet, ölümcül kaza, uyuşturucu/alkolden ölüm, tecavüz ve ölümcül hastalık) üstesinden gelmeye yeterince hazır olduklarına inanıp inanmadıklarını ve hazırlık düzeylerinin hizmet verdiği okul türüne göre değişip değişmediğini belirlemek için bir ihtiyaç değerlendirmesi yapılmıştır. Araştırmada ilk olarak psikologların krize müdahaleye yönelik aldıkları eğitimin seviyesi belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar, okul psikologlarının lisansüstü programlarda krize müdahale konusunda tam bir eğitim almadıklarını, çok az formal eğitim aldıklarını göstermiştir. Okul psikologlarına okulda karşılaşılabilecek yedi ayrı krize karşı ne kadar hazırlıklı oldukları sorulmuştur ve

genel olarak bir intihar fikri ya da eylemine daha hazır hissettiklerini belirtmişlerdir. En az hazır hissettikleri kriz tütünün ise tecavüz olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda hizmet verilen okul türüne göre gruplar arasında anlamlı fark çıkmamıştır.

Allen vd. (2002) ABD’de yaptığı araştırmada, okul psikologlarının kriz müdahalesi olarak üniversite hazırlığı, mesleki gelişme devam etmek, okul kriz planları ve okul kriz ekiplerine mevcut katılımcılarına ilişkin yapılan araştırmada aldıkları üniversite eğitimleriyle okulda kendilerinden beklenen hizmetin niteliği arasında bir uyum olmadığı, üniversite eğitimi alanların %58’ inin okul krizleriyle ilgili çok az düzeyde hazır olduklarını ya da hiç hazır olmadıklarını, psikologların neredeyse yarısının çocuk istismarı, intihar ve ebeveynleri kronik hasta olan çocukların durumuyla başa çıkmada kendilerinin hazırlıksız ve yetersiz gördükleri ortaya konmuştur. Okul psikologların %81’ i sürekli mesleki gelişimin bir parçası olarak kriz müdahalesi için yerel eğitimlere katılmıştır. %91’ i bölgesel kriz yönetimi olan yerlerde çalışmasına rağmen %53’ ünün kriz ekiplerine katıldığı görülmüştür.

Wheeler (2002) yürüttüğü “Kriz Yönetimi Eğitiminin Gereksinimleri: Virginia Okul Müdürlerinin Algıları” isimli doktora çalışmasında, okul müdürlerinin kriz yönetimi alanındaki mesleki gelişim ihtiyaçlarına yönelik algılarını belirlemeyi ve bu algıların müdürlerin cinsiyet, kıdem, okul seviyesi ve türü, okulun büyüklüğü ve bulunduğu bölgeye göre algılarının farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmayı amaçlamıştır. Virginia eyaletinde görev yapan ve rastgele seçilen 326 okul müdürüne anket gönderilerek yapılan araştırma sonucunda; okul müdürlerinin krizleri okuldaki şiddet olayları sonucu ortaya çıkan durum olarak adlandırdıkları ve kriz yönetimi eğitimi bu alanda çok gerekli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Gainey (2003) “Kriz Hazırlıklı Okul Çevreleri Yaratmak” isimli doktora çalışmasında Güney Carolina’daki okulların bulunduğu bölgelerin krize ne kadar hazır olduklarını incelemiştir. Okul toplumu içindeki kültürel liderliğin, iletişimin ve kriz yönetimi planlamasının 21. Yüzyılda başarılı kriz yönetiminde birbirine bağlı unsurlar olduğu vurgulanmıştır. Araştırma bulgularına göre Güney Carolina eyalet okullarının kabul gören kriz yönetimi stratejilerini uyguladıkları ve daha güvenli bir ortamda çocukların eğitimi adına eğitim liderleri için kriz yönetimi eğitiminin önemi ortaya çıkmıştır.

Deming (2004), “Okulda etkili krize müdahale: eğitim, deneyim ve yeterlik algısının okul psikologlarının müdahalesindeki rolü” isimli yüksek lisans tezinde ebeveyn

boşanmalarının düzenli olarak karşılaşılan kriz olayı olduğu, okul psikologlarının çoğunun krize müdahale hizmeti sağlamada kendilerini yeterli gördükleri ve en fazla bireysel krizlerle ilgili kriz müdahalesi sağlamada kendilerinden daha fazla emin oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Tecrübe puanlarına göre en az karşılaşılan kriz olayları çeteler, doğal afetler, bir kriz esnasında medyayla uğraşmak olarak görülmüştür. Araştırmada kıdem ve yeterlik algısı arasında anlamlı negatif korelasyon bulunmuştur. Eğitim alan psikologların krize müdahale yeteneklerinin almayanlara göre daha yüksek çıktığı; ancak profesyonel gelişim eğitimleriyle yeterli algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı belirtilmiştir.

Nickerson ve Zhe (2004), 197 okul psikoloğunun katıldığı okul krizine hazırlık, önleme ve müdahaleyle ilgili deneyimler ve algılarıyla ilgili yaptıkları araştırmada en sık karşılaşılan olayların öğrenci-öğrenci fiziksel saldırıları, ciddi hastalıklar veya öğrencilerin yaralanması, beklenmedik öğrenci ölümleri, intihar girişimleri ve okulda silah bulundurma olduğu belirtilmiştir. Psikologların çoğu okullarında krize müdahale ekipleri olduğunu ve bunu en etkili kriz hazırlık stratejisi olarak algıladıkları görülmüştür. Nispeten yaygın olan diğer hazırlık ve önleme stratejileri arasında ise öfke yönetimi/sosyal beceri programları, kriz planları, tatbikatlar, akran arabuluculuğu yer aldığı görülmüştür.

Wachter (2006), okullarda kriz durumlarının yaygınlığına rağmen literatürde bu konudaki çalışmaların eksikliğine dikkat çekerek, krizlerin her birinin öğrenci ve okul güvenliği için tehdit oluşturmasının yanı sıra okul personelinin duygusal bir sıkıntı yaşamasına, tükenmişlik seviyesinin yükselmesine neden olabileceğine değinmiştir. “Okullarda Kriz: Kriz, Krize Müdahale Eğitimi ve Okul Danışmanlarının Tükenmişliği” başlıklı doktora çalışmasında krizle ilgili bazı konuların okul danışmanlarının tükenmişliği üzerindeki etkisini açığa çıkarmak için eğitim düzeyi ve algılanan yeterliği, karşılaşılan krizlerin türü ve sıklığı, algılanan krize müdahale becerileriyle tükenmişlik seviyesi arasındaki olası ilişkileri incelemiştir. Sonuçlar okul danışmanlarının yıl boyunca birçok kez çeşitli kriz durumlarıyla çalıştıklarını, fakat kriz konularına ilişkin eğitimlerinde eksiklikler olduğunu göstermiştir. Krize maruz kalma ve kriz olaylarının sıklığı yüksek tükenmişlik düzeyiyle anlamlı bulunmuştur. Çoğu katılımcı kriz eğitimlerini faydalı bulmaktadır ve bazı kriz türlerine yönelik eğitimlerin tükenmişlik seviyesiyle negatif ilişkili olduğu belirtilerek becerilere dayalı eğitimin tükenmişliğe karşı koruyucu bir faktör sağlayabileceği ifade edilmiştir.

Mitroff, Diamond ve Alpaslan (2006), "Amerika'daki Lise ve Üniversiteler Krizlere Nasıl hazırlanır?" adlı çalışmalarını A.B.D. çapında toplam 350 lise ve üniversite anket göndererek gerçekleştirmiş, araştırmaya katılan okulların hangi kriz durumlarına hazırlıklı oldukları, kriz yönetim ekipleri ve kriz yönetimi için yeterli kaynaklarının olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen bulgulardan, okulların sadece yaşadıkları kriz durumları için hazırlıklı oldukları, geniş tabanlı bir kriz yönetim programı ve ekibine sahip olmadıkları, bunun nedeninin de maddi kaynak yetersizliği olduğu ortaya çıkmıştır.

Ridgely (2006) tarafından yapılan "Okul Çalışanları için Kapsamlı Kriz Eğitimi: Krize Hazırlık ve Müdahale Müfredatının Geliştirilmesi, Uygulanması ve Değerlendirilmesi" başlıklı doktora tezinde, bir öğretim programı hazırlayarak 12 okul çalışanı ile uygulamaya çalışmıştır. Programın değerlendirmesi, kursa katılanların öğrenme düzeyi ve davranışlarındaki değişikliklere göre yapılmıştır. Araştırmada katılımcıların kursla ilgili deneyimleri, tutumları, eğitimcilerin beceri düzeyi, kurs içeriği gibi çeşitli konularda açık uçlu ve likert tipi maddeler içeren bir anket kullanılmış, ayrıca odak gruplar oluşturularak toplanan verilerin analizi yapılmıştır. Simülasyon yönteminin kullanıldığı kursta, katılımcıların krize hazırlık ve müdahale konusunda, kurs boyunca gelişme kaydettikleri gözlenmiştir. Verilen strateji ve içeriğin etkili ve öğrenmeyi hızlandırıcı olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Kriz simülasyon faaliyetlerinin, kriz müdahale becerilerini güvenli bir ortamda öğrenmek ve uygulamak için mükemmel araçlar olduğu tespit edilmiş ve kurs katılımcıları bu simülasyon faaliyetlerinin gerçekçi ve değerli öğretim teknikleri olduğunu kabul etmiştir.

Adamson ve Peacock 2007'de 228 okul psikoloğuyla araştırma yaparak psikologların kriz algısı ve kriz yanıtlarını incelemiştir. Çalışmaya katılan psikologların neredeyse tamamı ciddi bir kriz olayı yaşadığını ve çoğunluğunun okullarında önceden belirlenmiş bir planları ve kriz ekipleri olduğunu göstermiştir. En sık uygulanan kriz müdahale yanıtları psikolojik ilkyardım, kısa psikolojik hizmetler, ebeveynlerle iletişim kurma ve öğretmen/yönetici toplantıları düzenlemek olduğu belirtilirken katılımcıların yarısından azı kriz olayları ardından velilerle ve topluluk üyeleriyle toplantılar yapıldığını belirtmiştir. Çalışmaya katılanların neredeyse tamamı bazı kriz türleriyle ilgili eğitim aldığını belirtirken, çoğu da kriz müdahalesine ilişkin ek eğitimin ve bu konuda pratik yapmanın okulların kriz yaşantılarını iyileştirmede faydalı olacağını düşünmektedir.

Daughtry (2015), çalışmasında Güney Carolina'daki bir bölgedeki okul müdürlerinin, okullarındaki kriz olaylarına yönelik algılanan hazırlıklarını ve deneyimlerini

değerlendirmeleri incelenmiştir. Bu çalışma Adamson ve Peacock'un (2007) araştırmasının okul psikologları yerine okul müdürleriyle yinelenmesi şeklindedir. Müdürler, okulu bir kriz sonrası anlarda yönetmekle sorumlu olduklarından, onlardan elde edilen bilgiler en etkili kriz müdahale uygulamalarını anlamada kritik öneme sahiptir. Çalışmaya katılan yöneticilerin %70'inden fazlasının önemli bir kriz olayı yaşamasına rağmen yalnızca yarısının bu tür olaylar için yeterince hazırlıklı olduğuna inandıkları görülmüştür. Katılımcıların tamamına yakını krize müdahale konusunda eğitim aldığını belirtmesine rağmen neredeyse yarısı eğitimleri yeterli görmemiş, böyle bir etkinliğe yeterince hazırlıklı olmak için ek eğitim almaları gerektiğini belirtmiştir. Okul müdürleri krizi önleme ve müdahalede önceden var olan kriz ekiplerinin, kriz planlarının ve potansiyel tehditleri için tatbikatlar uygulamanın etkili ve önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Yurt dışı çalışmalara bakıldığında okulların krize hazırlık durumları, yaşanan kriz deneyimleri, kriz yanıtları, bu konuda eğitim alınıp alınmadığı gibi konularda hem nicel hem nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı ve ağırlıklı olarak okul yöneticileri ile okulda ruh sağlığı alanında çalışan kişilerin (psikologlar, danışmanlar, sosyal çalışmacı) olduğu görülmüştür. Okullarda krize müdahale konusunda yurt dışı çalışmaların yurt içi çalışmalara göre daha fazla ve çeşitli olduğu söylenebilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu araştırma, okullardaki kriz ve krize müdahale çalışmalarıyla ilgili okul psikolojik danışmanlarının ve krize müdahale ekibi üyelerinin görüşlerini incelemek amacıyla yapılan betimsel bir çalışmadır. Aşağıda araştırmada kullanılan araştırma desenine, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, veri toplama yöntemine ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

Sosyal bilimlerin odağında insan ve sosyal yaşamın temel dinamikleri olması nedeniyle sosyal bilimlerde nitel araştırmaların önemi gittikçe artmaktadır. Nitel araştırmalarda araştırmaya katılan bireylerin araştırma konusu, olgu veya olayla ilgili algıları, deneyimleri ve yorumları elde edilebilmektedir (Gülbüz ve Şahin, 2015; 374, 376).

Olgubilim (fenomenoloji) deseni varlığının farkında olduğumuz fakat hakkında detaylı bir anlayışa sahip olmadığımız olayları ele almaktadır. Tamamen yabancı olmayan aynı zamanda da tam olarak kavrayamadığımız olguları araştırmayı hedefleyen çalışmalar için olgu bilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma altyapısı oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Fenomenolojik yaklaşım bireysel evrenin araştırılması demektir. Bu yaklaşımın temelini bireysel deneyimler oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda araştırmacı katılımcının kişisel deneyimleri ile ilgilenmektedir ve bireylerin olaylara yükledikleri anlamları ve algılarını incelemektedir (Baş ve Akturan, 2013). Bu amaca yönelik olarak, bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomenolojik) yaklaşımı tercih edilmiştir.

3.2. Çalışma grubu

Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılarak farklı kademelerdeki ve farklı sosyoekonomik düzeylerdeki okullardan veri toplanmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemesinde amaç, çalışılan probleme taraf

olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmak, çeşitlilik gösteren durumlar arasında ne tür benzerliklerin ve farklılıkların var olduğunu bulmak ve çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.108, 109). Buradan hareketle araştırmanın verileri 2017-2018 eğitim öğretim yılı içerisinde Adana'nın Çukurova ve Yüreğir ilçelerinde yer alan farklı sosyoekonomik düzeylerdeki ortaokul ve liselerde çalışan psikolojik danışmanlar ile krize müdahale ekibinde yer alan yönetici ve öğretmenlerden gönüllü olanlardan toplanmıştır.

Katılımcıları belirlemek amacıyla telefonda ön görüşmeler yapılmış, krize müdahale ekibi olan ve görüşme için gönüllü olan ve randevu verilen okullara gidilerek yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Beşi ortaokul ve 6'sı lise olmak üzere toplamda 11 okula görüşmeler için gidilmiştir. Çalışma grubu 12'si kadın, 16'sı erkek olmak üzere toplam 28 katılımcıdan oluşmaktadır. Çalışmada okulların sosyoekonomik düzeyleri (SED) baz alındığında çalışma gurunda SED'i düşük olan 3 okuldan 7 katılımcı, orta olan 4 okuldan 11 katılımcı, yüksek olan 4 okuldan 10 katılımcı yer almaktadır.

Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik sağlanmasında önemli stratejilerden biri olan çeşitleme (tringulation), farklı veri kaynakları, farklı veri toplama ve analiz yöntemleri kullanılarak araştırma sonuçlarının inandırıcılığını artırmaya yönelik çabalar bütünü olarak değerlendirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada örneklem çeşitlemesine gidilerek farklı okullarda çalışan kişilerle, her okuldan da birden fazla ve farklı görevleri temsil eden kişilerle görüşülmesi planlanmıştır. Yalnızca bir okuldan bir katılımcıyla görüşülmüş, diğer okullarda yapılan görüşmelerde en az iki katılımcıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada dikkat edilen bir nokta da görüşülen kişilerin farklı görevleri üstlenen kişiler olmasıdır. Bu amaçla çalışma grubunda krize müdahale ekibine başkanlık yapan 7 müdür yardımcısı, 12 psikolojik danışman ve krize müdahale ekibinde yer alan 9 öğretmen yer almaktadır. Bu durum araştırmada farklı kaynaklardan veriler toplayıp sonuçlarının farklı boyutlarda değerlendirilmesi ve anlamlandırılmasına imkân sağlamıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanması sürecinde, az sayıda katılımcıdan derinlemesine ve ayrıntılı bilgi elde edebilmek için görüşme yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Verilerin toplanması için “Kişisel Bilgi Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme

Formu” oluşturularak uzman görüşüne sunulduktan sonra alınan geri bildirimler doğrultusunda görüşme formuna son hali verilmiştir.

Görüşme formunda katılımcıların okullarındaki krize müdahale ekibinin nasıl oluşturulduğu, bu konuda eğitim alıp almadıkları, krize müdahale konusunda okullarında yapılan çalışmaların neler olduğu, karşılaşılan kriz durumları ve kaynakları, bu krizlerle ilgili yapılan müdahalelerin neler olduğu, karşılaşılabileceği düşünülen olası kriz durumları ve kaynakları, krize müdahaleye ilişkin yeterlik algıları, bu konudaki eğitim ihtiyaçları ve okullardaki krize müdahale çalışmalarının yeterliliği ile ilgili görüşleri ve önerilerine yönelik açık ve kapalı uçlu sorular yer almıştır.

3.4. Verilerin toplanması

Araştırmada veriler Adana’nın Çukurova ve Yüreğir ilçelerine bağlı 5 ortaokul ve 6 liseden 7’si müdür yardımcısı, 12’si okul psikolojik danışmanı ve 9’u diğer branş öğretmenleri olmak üzere 28 katılımcıdan, yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında yapılan görüşmeler, krize müdahale ekibi olduğunu bildiren ve görüşmeler için gönüllü olan okullara randevuyla gidilerek çoğunlukla okul psikolojik danışmanlık ve rehberlik servisinde yapılmıştır. Bazı görüşmeler için idarecilerin odası da kullanılmıştır. Veri kaybını önlemek amacıyla ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce güven verici bir ilişki oluşturabilmek için görüşmenin ve araştırmanın amacı açıklanarak ses kaydı için izin istenmiştir. Kayıt cihazının katılımcılar üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkileri ortadan kaldırabilmek için katılımcılara kayıtların yalnızca araştırmacılar tarafından dinleneceği, bilimsel bir çalışmada kullanılacağı ve herhangi bir şekilde isimlerinin bir yerde geçmeyeceği söylenmiştir.

3.5. Verilerin analizi

Görüşmelerde alınan ses kayıtları araştırmacı tarafından yazılı metin haline getirilmiş ve 227 sayfalık nitel veri elde edilmiştir. Nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak genel bir çerçeve içinde yapılan kodlamalar, belirli kategoriler ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek anlaşılabilir bir biçimde düzenlenmiş ve bulguların yorumu yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Sunulan bulguların frekansları, ifadelerin sıklığını değil, katılımcı sayısını ifade etmektedir.

Analiz sürecinde araştırmacı ve bu konuda yüksek lisans düzeyinde eğitim almış ve uygulamalar yapmış başka bir araştırmacı tarafından farklı zamanlarda analiz yapılmış ve bu analizler sonucu elde edilen kodlamalar karşılaştırılmıştır. Elde edilen kodların elde edilen kategori ve temalarla uygun ve tutarlı olup olmadığı nitel araştırma konusunda uzman olup, bu alanda lisans üstü düzeylerde dersler vermekte ve çok sayıda nitel araştırmalar yürütmekte olan bir öğretim üyesi tarafından incelenmiştir. Araştırmanın geçerliğini sağlamak için araştırmacı ve kodlayıcılar tarafından yapılan kodlamaların ve kodları altında toplayan temaların veriye uygunluğu tekrar incelenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulguların raporlaştırılması sürecinde bazı katılımcı ifadelerine doğrudan yer verilerek elde edilen bulguların kendi içerisinde bir bütün olarak tutarlı ve anlamlı olup olmadığını göstermek bir diğer deyişle geçerliğini artırmak amaçlanmıştır. Doğrudan alıntılarda katılımcılar için katılımcı numarası ve görevine ait kısaltmalar yazılarak (K1MY: 1. Katılımcı, müdür yardımcısı gibi) alıntıların sonuna eklenmiştir.

Birden çok kodlayıcı kullanılarak tek kodlayıcının neden olabileceği araştırmacı yanlılığı en aza indirilmeye ve araştırmadan elde edilen verilerin geçerlik ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada örneklem çeşitlemesine gidilmesi de geçerliği artıracak bir unsurdur. Araştırmanın güvenilirliği için kodlama ve raporlama sürecinde de uzman görüşlerine başvurulmuştur. Verilerin toplanması ve analiz süreci hakkında ayrıntılı bilgiler verilerek araştırmanın güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Okullarda Krize Müdahale Ekiplerinin Oluşturulma Şekli ve Üyelerde Aranılan

Beceri ve Özelliklere İlişkin Bulgular

Katılımcıların okullarındaki krize müdahale ekiplerinin nasıl oluşturulduğuyla ilgili görüşlerinin analizine ilişkin bulgular Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1

Katılımcıların Okullarındaki Krize Müdahale Ekibinin Oluşturulma Şekline İlişkin Görüşleri

KATEGORİ	KAVRAM	f
Sene başı kurul toplantısında	Gönüllü üyeler	10
	Görevlendirme	6
	Gönüllü ve görevlendirme	3
Toplam		19
Kurul toplantısı dışında	İdare tarafından	5
	İdare ve psikolojik danışman tarafından	2
	Yönlendirmeye	1
	Krize müdahale ekibinin olmaması	1
Toplam		9

Elde edilen bulgulara göre katılımcıların yarısından fazlası okullarındaki ekiplerin sene başı öğretmenler kurulu toplantısında oluşturulduğunu ifade etmiştir. Gönüllülüğe dayalı hareket edildiğini vurgulayan katılımcılar yanında, görevlendirme usulüyle ya da

gönüllü kimse olmazsa görevlendirme yoluyla ekiplerin oluşturulduğunu belirten katılımcılar da olmuştur. Katılımcılardan bazıları kurul toplantısı dışında idarenin ekip üyelerini belirlediğini ve kendilerine daha sonra bilgi verildiğini ifade etmiştir. Tabloya bakıldığında az sayıda da olsa psikolojik danışmanların da idareyle iş birliği içerisinde ekibin oluşmasında etkili olduğu görülmektedir. Hatta idarenin ekip oluşturma görevini psikolojik danışmanlara bıraktığını belirten bir katılımcı da olmuştur. Bunun yanında kağıt üzerinde resmi bir ekip olmadığını, belirli kişilerin bu işe yönlendirildiğini belirten bir müdür yardımcısı ile hiçbir okulda krize müdahale ekibinin olmayacağını ifade eden bir müdür yardımcısı bulunmaktadır. Krize müdahale ekibinin oluşturulma şekline ilişkin bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

Sene başındaki okul öğretmenler kurul toplantısında görevlendirme ve gönüllülük esasına dayanarak oluşturuldu(K2Ö).

Oluşturulması dediğim gibi rehber öğretmenlere bırakıldı. Rehberlik servisi olarak siz bunu oluşturun dendi, isim yazın söyleyin bize. ...çok kağıt üzerinde kaldı işte hani sene başı yapılan kurul toplantısında zannedersen işte kurullar komisyonlar belirlenirken oraya da 1-2 isim yazıldı ama o şekilde kaldı(K5PD).

Okulumuzda sene başı toplantısında Eylül ayında idare tarafından oluşturuluyor, içinde idareciler öğretmenler ve rehberlik servisinden kişiler bulunuyor(K6PD).

Ekipler zaten yıl başında öğretmenler kurulu toplantısında krize müdahale ile ilgili gönüllülük esasına dayalı oluşturulur(K1MY).

Yani idare seçti. Sadece seçtikten sonra bilgilendirdiler hani(K14Ö).

Birincisi belirli bir krize müdahale ekibi olmaz zaten hiçbir okulda. Bu dediklerinizin olması için bir rehberlik servisi, okul müdürü, müdür yardımcısının ve bizim davranış Değerlendirme Kurulu dediğimiz kurullar okullarda bu tür faaliyetlerin okulda ortaya çıkacak durumlarda, daha çok süreçten ziyade sonuca yönelik çalışmaların yapılmasında, dönem başında yapılacak kurul toplantılarında öğretmenler belirlenerek yapılır. Onun dışında ekstra bir krize müdahale ekibi okulumuzda yok(K16MY).

Resmen adı konmuş bir ekibimiz yok ama başta rehberlik öğretmenlerimiz, beden eğitimi öğretmenlerimiz, ben, özellikle de bayan öğretmenlerimizi bilinçli bir şekilde bu işe yönlendirebiliyoruz(K12MY).

Katılımcıların krize müdahale ekip üyelerinde aranan beceri ve özelliklerle ilgili görüşleri analiz edildiğinde 3 kategori ortaya çıkmış ve Tablo 2’de sunulmuştur. Bunlar; “müdahale ve problem çözme becerileri”, “iş birliği ve iletişim becerileri” ve “kişisel bilgi ve nitelikler”dir.

Tablo 2

Krize Müdahale Ekibi Oluşturulurken Üyelerde Aranan Beceri ve Özellikler

KATEGORİ	KAVRAM	f (kişi)
Müdahale ve problem çözme becerileri	Müdahale edebilme	8
	Kontrol	2
	İlk yardım	2
	Problem çözme	1
İletişim becerileri ve İş birliği	İletişim	4
	İş birliği	3
	Empati	1
Kişisel bilgi ve nitelikler	Deneyim	8
	İşe yatkınlık	3
	Eğitim alma	3
	Branş	3
	Soğukkanlı/sakin olma	2
	Girişken	1
	Cinsiyet	1
	Yaş	1
	Gelişime açık olma	1

Katılımcılar krize müdahale edebilecek, bu işi yapabilecek ve aktif katılım sağlayabilecek kişilerin seçimine önem verildiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadelerine göre kişilerde aranan diğer beceriler ise durumu kontrol edebilme, ilk yardım ve problem çözme becerileridir. Bu işlerde destek olabilecek, iş birliği yapabilecek ve iletişim becerileri kuvvetli olan kişilerin de ekipte olmasına dikkat edildiği katılımcılarca

vurgulanmıştır. Müdahale etme, problem çözme, iletişim becerileri ve iş birliği yapabilenlerin ekibe seçimiyle ilgili görüşler aşağıdaki alıntılarda yer almaktadır.

Genelde iletişim kurmaya ve ortak olarak iş yapma yeterliliğine yakın olan bu tarz konularda eğitim almış, işte ilk yardım olur ya da psikososyal çalışmalarda destek verebilecek nitelikte, tez olaya müdahale etme gücü olan, girişkenliği olan kişilerden seçmeye çalıştık (K20PD).

Kurul toplantısında, öğretmenlerin gönüllülüğüne dayanarak ve açıkçası soğukkanlı müdahale edebilecek kişileri önerdik. Kendileri de zaten gönüllü olarak kabul ettiler (K22MY).

Öğrencilerle iletişimi olan diyalogu iyi olan hani kendini geliştirmeye meyilli öğretmenlerden tercih ediyorlar ve okul ortamında iletişimi hem Öğretmenlerle hem öğrencilerle iletişimi iyi olan öğretmenlerden seçmeye dikkat ediyorlar (K23PD).

Ekipte yer alacak kişilerde aranan diğer bilgi ve niteliklerde en fazla vurgu yapılan özellik ise kişinin tecrübeli olmasıdır. Bunu işe yatkın olma, bu konuyla ilgili eğitim almış olma ve özellikle okul bahçesinde geçirdiği süre göz önüne alınarak beden eğitimi öğretmenlerine vurgu yapılan branş izlemektedir. Soğukkanlı, girişken ve gelişime açık olma aranan diğer özellikler arasında yer alırken bir katılımcı özellikle kadın öğretmenleri bazı durumlarda bu işe yönlendirdiklerini belirtmiş, bir diğer katılımcı ise tecrübeli kişilerin yanında daha genç öğretmenlerin de yer almasına dikkat edildiğini ifade etmiştir. Katılımcıların bu konuyla ilgili görüşlerine örnek olabilecek ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Okulun genel öğretmenler kurulu toplantısından önce okul idaresiyle okul rehberlik servisi arasında ön bir toplantı yapıldı. Orada okul rehberlik servisi olarak bizler psikolojik danışman olarak okul müdürüne krize müdahale ekibi ile ilgili çalışmakta kolaylık sağlayacak olan hangi meslek grubu hangi branşların hangi seviyeden ve kimler olabileceği ile ilgili düşüncelerimizi söyledik. Örnek veriyorum orada okul Beden eğitimi öğretmenleri sürekli okul bahçesinde olduğu için ve odaları okulun girişinde olduğu için beden eğitimi öğretmenlerinin krize müdahale ekibine kesinlikle alınması gerektiğini düşündüğümü söyledim ki okul müdürü de bunu akılcı buldu ve toplantıda Beden eğitim öğretmenleri özellikle alındı. (K26PD)

Burada bu anlamda tecrübesi olan öğretmenlerimizden istifade ediyoruz (K19MY).

Özellikle biraz genç, biraz daha tecrübeli olan kişiler ön plana alındı, yani yapabileceğimizi düşündükleri için hani bu konuda biraz daha tecrübeli olacağımızı, tecrübeli ve az tecrübeli olanları yan yana getirerek daha iyi bir çalışma ortamı sağlanacağını, daha iyi olması için kriz açısından (K24Ö).

4.2. Katılımcıların Aldıkları Eğitimler ve Eğitimlerin Etkililiğine İlişkin Bulgular

Katılımcıların krize müdahaleyle ilgili eğitim alma durumları ve aldıkları eğitimlere ilişkin bulgular Tablo 3'te yer almaktadır. Buna göre katılımcıların büyük bir çoğunluğunun konu ile ilgili eğitim almadığı, sadece yarısından azının eğitim aldığı, ortaya çıkmıştır. Verilerin analizi sonucunda alınan eğitimler “krize müdahale ile ilgili” ve “önleyici ve gelişimsel” başlıkları altında toplanmıştır. Krize müdahale ile ilgili eğitimler başlığı altında psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale ile sivil savunma eğitimleri yer alırken gelişim dönemi özellikleri ve iletişim becerileri eğitimleri, gelişimsel ve önleyici eğitimler başlığı altında yer almaktadır.

Tablo 3

Katılımcıların Aldıkları Eğitimlere İlişkin Bulgular

		Müdür yardımcısı (my)	Psikolojik danışman (pd)	Öğretmen	Toplam
KATEGORİ	KAVRAM	f	f	f	f
Konuyla ilgili eğitim	Alan	2	8	1	11
	Almayan				17
Krize müdahale eğitimleri	Psikososyal ve krize müdahale	2	8		10
	Sivil savunma	1		1	2
Gelişimsel ve önleyici eğitimler	Gelişim dönemleri	1	1		2
	İletişim	2	1		3

Krize müdahale içerikli eğitimler aldığını belirten katılımcıların çoğunluğunu psikolojik danışmanların oluşturduğu görülmektedir. Konuyla ilgili eğitim aldığını belirten 2 müdür yardımcısından birinin de psikolojik danışman olduğu bilinmektedir. Konuyla ilgili eğitim aldığını belirten katılımcı sayısı 11 iken, gelişimsel ve önleyici sayılabilecek konularla ilgili eğitim aldığını belirten katılımcılarla birlikte eğitim alanların toplam sayısı 13'tür. Eğitim alan katılımcıların bu konudaki görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda yer almaktadır.

Psiko-eğitim aldım bu yıl mart ayı gibi. Yüreğir RAM'da psiko-eğitim çalışmasında krize müdahale eğitimi aldım (K11PD).

Hizmet içi eğitim kurslarında yani psiko-eğitim, psiko-sosyal müdahale, krizi önleme çalışmaları gibi travma sonrası yaşanabilecekler konularında hizmet içi eğitim aldık (K17PD).

Yangına müdahale ile ilgili bir eğitim almıştım, söndürme ile ilgili. Ayrıca orada aldığımız ilk yardım değil yangına müdahale eğitimi almıştım orada. Çocukların

dikkat etmesi gereken hem evde, hem okulda sadece okulda değil. Bize öğretilmişti yangına nasıl müdahale edileceği öncesinde ve sonrasında neler yapılacak söylenen işte biz de aynı eğitimi geldiğimizde burada öğrencilerimize aktarmıştık (K2Ö).

Krize müdahale ve önleyici ve gelişimsel konularda eğitim aldıklarını belirten 13 katılımcıdan 11'i eğitimi etkili bulduklarını belirtmişlerdir. İfade edilen görüşlerin analizi sonucunda katılımcıların eğitimleri etkili bulup bulmamayla ilgili değerlendirmeleri yaparken eğitimin ve eğitimcinin özelliklerine göre değerlendirme yaptıkları görülmüş ve buna yönelik 2 kategori belirlenmiştir.

Eğitimin özellikleriyle ilgili değerlendirmeler yapılırken eğitimin yöntemi, bilgi ve farkındalık geliştirme, müdahale ve uygulamaya yönelik olma ve eğitimin yapısıyla ilgili özelliklere vurgu yapıldığı görülmüştür. Katılımcıların eğitimlerin etkililiğiyle ilgili değerlendirme yaparken yeni bilgi ve farkındalık geliştiren eğitimleri etkili bulurken, kendilerine yeni bilgi katmayan eğitimleri etkisiz buldukları görülmüştür. Uygulama ve müdahaleye yönelik bilgileri etkinlikler şeklinde veren, düz anlatım yerine katılımcıları aktif kılan eğitimleri daha etkili buldukları anlaşılmıştır. Eğitimin yapısıyla ilgili gruptaki üye sayısının ve eğitimin süresinin de etkililikle ilgili değerlendirmede önemli olduğu görülmüştür. Gruptaki üye sayısı az ve süresi uzun olan eğitimlerin daha etkili algılandığı görülmüştür. Eğitimlerin etkililiği ile ilgili eğitim ve eğitimcinin özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4

Katılımcıların aldıkları eğitimlerin etkililiğiyle ilgili eğitim ve eğitimciye ilişkin görüşleri

KATEGORİ	KAVRAM	f
Eğitime ilişkin özellikler	Bilgi ve farkındalık geliştirme	7
	Müdahale ve uygulama becerisi	6
	kazandırması	
	Eğitim yöntem/şekli	5
	Eğitimin yapısı	2
Eğitimciyle ilgili özellikler	Yetkinlik/donanım	3
	Beden dili	1

Eğitimin özelliklerine ilişkin değerlendirmeler yapan bazı katılımcıların örnek ifadeleri şu şekildedir:

Tabi, sonuçta bununla ilgili bir farkındalık, bir bilgilendirme olması biraz daha rahatlatıyor kişileri. Mesela olaya, duruma kontrol ve müdahale etme noktasında daha fazla imkân sağlıyor (K1MY).

Yani, tabii etkili olduğunu şöyle, uygulama esasen daha etkili. En azından uygulamaya geçildiğinde veyahut da bir okulda böyle bir krize müdahale imkânı oluştuğunda bu bilgiler zihinde tasarlanıp uygulama aşamasına geçilebiliyor mutlaka (K4PD).

Yani, sadece teoride kalmayıp uygulamaya daha ağırlık verilmesi güzeldi ve özellikle örnek olaylarda seçilen örnek olaylar bütün okullarda yaşanabilecek benzer durumlardan seçilmişti. Bazı örnek olayları ekstrem hani uç örneklerdi. Bu, teoride öğrenilen konuyu aynı zamanda pekiştirmemizi sağladı. Bir de grup çok kalabalık bir grup değildi on iki- on üç kişilik gruptu sayıyı yanlış hatırlamıyorsam tam olarak o yüzden etkili de oldu, üç gün sürünce de tekrar üzerinde pekiştirme imkânı buldum, o yüzden etkiliydi (K11PD).

Eğitimlerin etkililiğiyle ilgili değerlendirme yapılırken eğitimcinin özelliklerine ilişkin vurgular yapıldığı görülmüş ve katılımcıların eğitimcilerin uzmanlığı, yetkinliği, beden dilini nasıl kullandığıyla ilgili değerlendirmeler yaptığı dikkati çekmiştir. Bununla ilgili görüşlere örnek olabilecek ifade aşağıda yer almaktadır:

Aslında çoğu bildiğimiz şeylerdi, çok yetkin kimselerden almadık yani bu konuyla alakalı çok ciddi uzmanlaşmış kişilerle yüz yüze gelemiyoruz. Çünkü çok kısıtlı sayıdalar ve bize ulaşmaları da zor oluyor (K19MY).

4.3. Okullarda Yapılan Krize Müdahale Hazırlık Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Katılımcılara okullarında yapılan krize müdahaleyle ilgili hazırlık çalışmalarının neler olduğu sorulmuş, verilen yanıtlar analiz edilerek 3 kategori belirlenmiş ve Tablo 5'te sunulmuştur. Bunlar: ekiple ilgili çalışmalar, güvenlik önlemleri ve bilgilendirme çalışmalarıdır.

Tablo 5

Katılımcıların okullarında gerçekleştirilen krize müdahale ile ilgili hazırlık çalışmalarına ilişkin görüşleri

KATEGORİ	f	KATEGORİ	f
Ekiple ilgili çalışmalar		Bilgilendirme çalışmaları	
a) Plan yapma	19	a) Kriz ve krize müdahale	
b) Sivil savunma tatbikatları	26	- Öğrenci	2
c) Ekip toplantısı	12	- Öğretmen	5
d) Risk analizleri		- Veli	2
- Fiziksel çevre riskleri	18	- Ekip	3
- Bireysel risk faktörleri	22	b) Ekibin işleyişi ve görevleri	
Güvenlik önlemleri		- Veli	1
a) Fiziksel çevreye yönelik	15	- Ekip	3
b) Bireysel önlemler	14	c) Rehberlik kapsamında önleyici çalışmalar	
- Görüşmeler	11	- Öğrenciye yönelik çalışmalar	
- Ev ziyaretleri	4	Kişisel-sosyal rehberlik	16
- Sportif faaliyetler	1	Eğitsel rehberlik	2
- Yönlendirme	2	Mesleki rehberlik	1
- Grup çalışması	2	- Öğretmene yönelik çalışmalar	7
		- Veliye yönelik çalışmalar	9
		- Diğer personele yönelik çalışmalar	1

Krize müdahale ekiplerinin sorumlulukları arasında yer alan toplantı, planlama, tatbikatlar gibi çalışmalar ekip çalışmaları kategorisinde sunulmuştur. Genel olarak çoğu

katılımcı bu çalışmaların okullarında yapıldığını ifade etmiştir. Krize müdahale ekibiyle ilgili çalışmalara dair bulgular katılımcı grupların görüşlerine göre ayrıntılı olarak Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde güvenlik önlemleriyle ilgili yapılan çalışmaların fiziksel çevreye yönelik ve bireysel önlemler olarak gruplandırıldığı görülmektedir. Katılımcılar okullarında fiziksel güvenlik önlemleriyle ilgili olarak merdivenlere kaydırmaz şeritler çekilmesi, okul çevresi duvar ve teli, kamera sistemi, yangın tüpleri ve alarm kontrolü, tabelalar, okul sigortalatmak gibi içerden ve dışardan fiziksel risklerle oluşabilecek krizleri önlemek adına yapılan çalışmalardan söz etmişlerdir. Örneğin, bu konuda iki öğretmen aşağıdaki gibi görüş belirtmişlerdir:

Ayrıca yangınla ilgili söyleyeyim bütün yangın tüpleri 6 ayda bir kontrol edilir dolu olup olmadıkları, kullanıma hazır olup olmadığı. Alarmlarımız var okulda onların çalışıp çalışmadığı düzenli periyotlarda kontrol edilir, fiziksel olarak mesela öğrencilerimizin kaymaması için merdivenlere şeritler çekilir. Kişisel bazda çocukların kendilerini strese hissetmemeleri için öğretmen olarak onlarla ara ara yaptığımız, ara ara demeyelim aşında sürekli olarak yaptığımız konuşmalar rahatlatmak bazında çalışmalarımızın arasında bulunmaktadır (K2Ö).

Camları dışarıda gördüğünüz gibi demirler geçirdik; çünkü öğrencilerimiz çok sarkıyordu, düşmelere önlem olarak, merdivenlerimiz hafif eğimli olduğu için kaymalar oluyordu onlara kaydırmaz şeritler yaptırdık, dışarıda bahçemizi çeviren sivri yerler vardı onları kapatmaya çalıştık. Çünkü öğrencilerimiz kaçmaya çalışırken herhangi bir şekilde takılırlar diye ve okul kapımız demir kapı sallanıyordu hatta ... sonra kapımızı sağlamlaştırdık öğrencilerimizin üzerine düşmesin diye. (K9Ö).

Bireysel önlemlere bakıldığında öğretmen, öğrenci ve veli görüşmelerinin daha fazla vurgulandığı, özellikle risk grubunda yer alan ve alabilecek öğrencilerle ilgili ağırlıklı olarak rehberlik servisi ve sınıf öğretmenlerinin de iş birliğiyle görüşmelerin gerçekleştiği anlaşılmıştır. Gerekğinde psikiyatriste sevk edilmesi, öğrenci grupları oluşturarak psikoeğitim çalışmaları yapılması, ev ziyaretleri ve öğrencilerin sportif faaliyetlere yönlendirilmesi de bireysel önlemlerle ilgili ifade edilen diğer çalışmalardır. Bu çalışmalarla ilgili örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir.

... İhtiyaç analizi yapıyoruz okulda. Burada risk durumlarını belirliyoruz. Öğretmenlerle birebir görüşerek sınıflarında özellikle davranış problemi olan,

kendisini ifade edemeyenleri, öfke kontrolü olmayanları alıp bunlarla sosyal beceri grupları oluşturunurum ...Ayrıca öfke kontrolü olmayan, sürekli şiddete meyilli ya da davranışlarını kontrol edemeyen, dürtüsel olan öğrencileri aileleri ile birebir ve kendileri ile birebir görüşerek gerekirse bunları çocuk psikiyatristine yönlendiriyorum. Daha uzman birisinden yardım almalarını sağlıyorum. Ekstra bu konularda sınıflara gerektiği zaman bir plan dahilinde okulumuzun ihtiyacına göre sürekli sunumlarla bütün yılı geçiriyoruz (K6PD).

Çevremizde, okulumuzun bulunduğu çevredeki sosyal ekonomik kuralı, işte buradaki düşünce yapısı, ailelerin çalışma yapıları, gelir durumları ona yönelik tedbirlerimizi alıyoruz mesela veli görüşmelerinde bunları bire bir tespit ettiğimiz ya da onların maddi durumları ile ilgili ya da çocuğun yaşayabileceği, mesela sınıf öğretmeni olarak şeyleri de belirliyoruz. Onlardan da faydalandık, çocuğun kaç kardeş oldukları, ailesinin sürekli hastalıkları var mı, kendi hastalıkları var mı, problemleri neler, bunları tespit edip özellikle sınıf öğretmenlerimizden faydalaniyoruz, onlardan faydalaniyoruz (K10Ö).

Yani bir kriz çıkmadan önce neler yapılabilir, öğrencilerin yapısını algılamaya çalıştım. Bireysel görüşmelere çok ağırlık verdim, önce mesela bir sınıf içerisindeki problemlili davranışlar gösteren öğrencileri tespit, hani sınıf öğretmenleri ile davranış bozukluğu gösteren öğrenciler varsa bana adını verin dedim onların bireysel görüşmelerini yaptım, gerekli olanların velisini okula davet ettim, gelmeyenlerin evine ziyarete gittim, yani bu şekilde bir önleyici çalışmaya çalıştım (K17PD).

Bilgilendirme çalışmalarına bakıldığında öğrenci, öğretmen, krize müdahale ekibi ve velilere kriz ve krize müdahale konularında bilgilendirici çalışmalar yapıldığı, ekibin işleyişi ve görevleri konusunda krize müdahale ekiplerine yapılan toplantılarda özellikle idareciler tarafından bilgiler verildiği görülmektedir. Bir katılımcı da velilere okuldaki ekiplerle ilgili sınıfların veli toplantılarında şube rehber öğretmenleri tarafından tanıtım yapıldığını belirtmiştir. Bununla ilgili bir katılımcının örnek ifadesi şöyledir:

...örnek veriyorum, okulumuzda oluşabilecek okul personeline vermiş olduğu eğitim, yine riski önlemeye yönelik bir çalışmaydı. Bununla ilgili olan krizi azalttığımızı düşünüyorum; çünkü okulda çalışan personelin özellikle okul servisçilerinin öğrencilerle olan iletişim sınırlarını çok bilmedikleri, sosyal medyada arkadaş olmaları gibi konulardan kaynaklı inanılmaz bir sorun olabilir. Çünkü öğrencinin

gelişim dönemini düşündüğümüzde vermiş olduğumuz eğitimle o personelin bu konuda bilgilendirilmesini sağlayarak hem okul- öğrenci, hem okul servisleri -veli -servis elemanları hem Veli- okulla ilgili çok yönlü olan bir krizin ortadan kaldırıldığını düşünüyoruz veya azalttığımızı düşünüyorum ama bu risk takibi her zaman yine devam ediyor işin içerisinde insan olduğu için... (K26PD).

Rehberlik kapsamında önleyici bilgilendirme çalışmalarının yapıldığı, özellikle öğrencilere yapılan kişisel-sosyal rehberlik konularındaki çalışmaların daha fazla vurgulandığı görülmüştür. Bu çalışmalar arasında akran arabuluculuğu, değerler eğitimi gibi projeler, şiddeti önleme, iletişim becerileri, bağımlılık, ihmal-istismardan korunma ve gelişim dönemi özellikleri konularında rehberlik servisinde çalışmaların yapıldığı ifade edilmiştir. Eğitsel ve mesleki rehberlik kapsamında yapılan çalışmalar olduğunu belirten katılımcılar da olmuştur.

Öğrencilere yapılan kişisel-sosyal rehberlik kapsamındaki konularla ilgili veli ve öğretmenlere de bilgilendirici çalışmaların yapıldığı analizler sonucunda anlaşılmıştır. Bir katılımcı da okuldaki hizmetli personel ve servis şoförlerine iletişim becerileri, gelişim dönemi özellikleri ve ihmal-istismar konularında bilgilendirici çalışmalar yapıldığını ifade etmiştir. Öğrencilere ve öğretmenlere yönelik yapılan önleyici çalışmalar konusunda iki psikolojik danışman görüşlerini aşağıdaki alıntılarda açıklamışlardır.

Şöyle söyleyeyim Elif hocam; okulumuzda değerler eğitimi konusunda diğer zümrem ve ben resmi yazılarda değerlendirilmeden olması gerektiği üzerinden konuşuyorduk. Sonra resmi yazılarla gelmeye başladı ki diğer zümrem değerler eğitimi gerçekten okulda iyi işlemeye çalışıyor ben de yardımcı oluyorum. Her aya 2 yeni değer koyuyoruz, değerler eğitimi işleri gerçekten çocukların özellikle şey noktasında tamam elimizde olmayan nedenlerden dolayı krizler öyle belki ama değerler eğitimi de krizlerde önleyici bir rol aldığını düşünüyorum ben. Yani yas sürecine nasıl katkısı olur, olur mu olur diye düşünüyorum, arkadaşlık ilişkilerinden çıkacak sıkıntılar için kesinlikle olur, iletişim becerileri noktasında kesinlikle olur... Akran arabuluculuk projesini başlattık. Çok da iyi olacak (K3PD).

Öğrencilere yönelik çalışmalar, aynı zamanda istismarla ilgili öğretmenlere yönelik çalışmalarımız da oldu önleme amacıyla ya da işte nasıl fark edersiniz neler yaşıyor. Bununla ilgili çalışmalarımız oldu...yani farklı konular yani aile içi

şiddetle muhakkak bir bununla da ilgili oldu, aile içi iletişimle ilgili çalışmalarımız oldu velilere yönelik velilerle böyle bir çalışmamız oldu (K8PD).

Krize müdahale ekibinin hazırlık çalışmalarıyla ilgili müdür yardımcıları, psikolojik danışman ve öğretmenlerin görüşleri Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6

Müdür yardımcısı, psikolojik danışman ve öğretmenlerin krize müdahale ekibinin hazırlık çalışmalarıyla ilgili görüşleri

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI	KATILIMCILAR			f
	Müdür yardımcısı	Psikolojik danışman	Öğretmen	
Planlama	6	10	3	19
Sivil savunma tatbikatları	7	11	9	27
Ekip toplantısı	4	6	5	15
Fiziksel risk analizleri	7	8	4	19
Bireysel risk faktörleri	5	12	6	23

Bulgulara göre müdür yardımcılarının tamamı sivil savunmayla ilgili tatbikat çalışmaları ve fiziksel risk analizleri yapıldığını, altısı okullarında kriz planı hazırlandığını, beşi bireysel risk faktörlerinin dikkate alınıp dördü de krize müdahale ekip toplantılarının gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Öğretmenlerin yanıtlarına bakıldığında tamamı sivil savunmayla ilgili tatbikat çalışmalarının yapıldığını, beşi toplantıların gerçekleştirildiğini, üçü plan hazırlandığını belirtmiştir. Bununla birlikte planla ilgili bilgisi olmadığını belirten öğretmenler de olmuştur. Psikolojik danışmanların yanıtları incelendiğinde tamamına yakını okullarında bir plan hazırlandığını, sivil savunma tatbikatlarının yapıldığını, yarısı da toplantıların gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Ayrıca veriler analiz edildiğinde planların bazı okullarda ekip tarafından, bazı okullarda ise tek başına müdür yardımcısı veya psikolojik danışmanlar tarafından hazırlandığı görülmüştür. Özellikle rehberlik servisi ve idarenin planın hazırlanmasında etkin rol aldığı anlaşılmıştır.

Kriz ekibindeki hazırlık çalışmalarının planlaması ve tatbikatların yapılmasıyla ilgili bazı katılımcıların görüşleri aşağıdaki alıntılarda yer almaktadır:

Bu planın hazırlığında ekiple bir araya geldiğimizde içeriğinde neler olması gerektiği üzerinde konuşuyoruz. Okul ihtiyaçlarını konuşuyoruz açıkçası, okulda ne krizler yaşanabilir bunlar üzerinde neler yapabiliriz ve o şekilde planlama oluşturuyoruz ve arkadaşlarımıza son şeklini gösterip birlikte onaylıyoruz açıkçası böyle oluyor (K3PD).

Var evet, rehber öğretmenler tarafından hazırlanıyor yine rehberlik ve araştırma merkezleri de örnek planlar gönderiyorlar zaten. Bakanlığın sitesinde de var yine örnek planlar. Oradan kendi okulunuzun bir planını hazırlıyorsunuz (K4PD).

Tatbikat da sadece işte deprem tatbikatı yapıldı. Onun dışında herhangi bir tatbikat yapmadık (K15PD).

Deprem ile ilgili, afetle ilgili, yangınla ilgili tatbikatlarımız mevcut dosyaları da aynı zamanda. Görseller de konuldu (K22MY).

...okulda çalışma planlarımız var, müdür muavinimiz çalışmaları hazırladı, dokümanlarımız var yani (K24Ö).

Katılımcıların risk analizleriyle ilgili yanıtları incelendiğinde 7 müdür yardımcısının tamamı fiziksel çevreyle ilgili risk analizlerinin yapıldığını, 5'i de bireysel risk faktörlerinin belirlendiğini belirtmiştir. Psikolojik danışmanların tamamının (f:12) bireysel risk faktörlerinin belirlendiğini, yarısından fazlasının ise fiziksel risk analizlerinin yapıldığını ifade ettiği görülmüştür. 9 öğretmenden 4'ü fiziksel risk analizlerinin, 6'sı da bireysel risk analizlerinin yapıldığını belirtmiştir. Bir öğretmen ise analizlerle ilgili bilgisinin olmadığını belirtmiştir. Yapılan analizlerde bireysel risk faktörleriyle ilgili çalışmaların çoğunlukla rehberlik çalışmaları kapsamında yapıldığı, fiziksel çevreyle ilgili risk analizlerinin ise stratejik plan ve iş sağlığı güvenliği kapsamında yapılan çalışmalar olduğu görülmüştür. Psikolojik danışmanların tamamının bireysel risk faktörlerinin belirlendiğini ifade etmesi bununla tutarlıdır. Okulda yapılan fiziksel ve bireysel risk analizleriyle ilgili iki psikolojik danışman ve bir müdür yardımcısının görüşme sırasında söyledikleri örnek olarak aşağıda verilmiştir.

Risk analizleriyle ilgili zaten biz rehber öğretmenler sınıf öğretmenlerinden, diğer idareden gelen bilgiler doğrultusunda kendimiz de birtakım taramalar yaparak risk

grubunda olan öğrenciler var mı yok mu bunun tespitini her zaman yapıyoruz yıl boyunca... Ben şöyle diyeyim size bu geçmiş yıllarda 2015-2019 yılları için stratejik plan yapıldı. O çerçevede risk analizleri, SWAT analizleri yapıldı. Onun içinde ben de yer aldım, o yüzden, iç ve dış tehditler, fırsatlar nelerdir bu bilgiye sahibim yani. (K1PD).

Risk analizi, biz fiziksel anlamda zaten Millî Eğitim Bakanlığı ve diğer genel kurullar, iş sağlığı güvenliği alanında yapıyorlar. Biz de bununla alakalı risk analizimizi yaptık. Binamızdaki oluşabilecek tehlikelere karşı işte elektrik tesisatından kaynaklanabilecek bir zarar, yerlerin kaygan olması, genel aklımıza gelebilecek tüm konularla ilgili risk analizini fiziksel olarak yaptık. Öğrencilerle ilgili olan risk analizlerimizi biz düzenli olarak öğretmenlerimizle birlikte yapıyoruz belli süreçlerle periyotlarla (K19MY).

Okulumuzda krize müdahale grubunun aktif olarak ilk yaptığı şey bu sene başında hani önümüzde baktığımızda risk olabilecek durumların saptamasını yapıyoruz, erken uyarı işaretlerini yakalamaya çalışıyoruz. Belirlediğimiz ana problemler çerçevesinde basit bir planlama yapıyoruz ve bu durum içerisinde şahıslara düşecek görevleri belirliyoruz ve bu doğrultuda da çalışmalarımıza devam ediyoruz (K23PD).

Krize müdahale ekiplerinin hazırlık çalışmalarıyla ilgili her bir okuldaki katılımcıların yanıtları ayrı ayrı incelenip karşılaştırma yapıldığında 11 okuldan 5'indeki katılımcıların verdiği bilgilerde tutarlılık olmadığı; örneğin, bir okuldaki psikolojik danışman ve müdür yardımcısı plan hazırlandığını belirtirken yine aynı okuldaki öğretmenin planla ilgili bir çalışma yapılmadığını ifade etmesi dikkati çekmiştir.

4.4. Okullarda Yaşana Kriz Durumlarına İlişkin Bulgular

Okullarda yaşanan kriz türleri ve krizin kaynaklarına ilişkin katılımcıların görüşleri Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7

Katılımcıların okullarında yaşanan kriz türleri ve kaynaklarına ilişkin görüşleri

KATEGORİ	f	KATEGORİ	f
Durumsal (travmatik) krizler	25	Gelişimsel krizler	12
a) Şiddet		a) Ergenlik dönemi krizleri	5
- Fiziksel şiddet		b) Romantik/duygusal ilişki problemleri	3
Öğrenci kaynaklı	16	c) Sınav/gelecek kaygısı	2
Veli kaynaklı	6	d) Aile ilişkilerinde çatışma	2
Dış çevre kaynaklı	1	e) Başarısızlık	2
- Sözel şiddet			
Veli kaynaklı	11		
Öğrenci kaynaklı	8		
Öğretmen kaynaklı	4		
Dış çevre kaynaklı	1		
Hizmetli personel kaynaklı	1		
- Duygusal şiddet	4		
Öğrenci kaynaklı	4		
b) Fiziksel zarar			
- Yaralanma	13		
- Hastalık	7		
- Kendine zarar verme	3		
- Okula zarar verme	1		
c) Kayıp	14		
- Ölüm	10		
- Boşanma/ev terki	3		
- Ebeveyn hapsi	1		
d) İstismar	5		
e) İntihar/intihar girişi			
- İntihar girişi (öğrenci)	4		
- İntihar (öğretmen)	1		
f) Doğal afet	1		

Katılımcılara okullarında yaşanan krizlerin neler olduğu sorularak elde edilen verilerin analizi sonucunda 2 kategori oluşturulmuştur. Bunlar “gelişimsel krizler” ve “durumsal (travmatik) krizler”dir.

Gelişimsel krizlerle ilgili olarak katılımcıların ergenlik dönemiyle ilgili yaşanan krizleri, romantik ilişkilerle ilgili problemleri, aileyle çocuk arasında yaşanan çatışmaları, başarısızlık ve sınav ve gelecek kaygısını vurguladıkları görülmüştür. Yaşanan bu krizlerle ilgili bazı katılımcıların görüşlerine örnek ifadeler aşağıda yer almaktadır:

Özellikle lise son sınıf öğrencilerinin sınav stresi kaynaklı sinir krizi mi demek lazım aslında psikolojik sıkıntı mı demek lazım geçirdiği durumlar oluyor o zaman (K2Ö).

Gelişimsel anlamda artık ortaokul bitiyor liseye geçiyorlar ve çocukluktan ergenlik dönemine geçiyorlar. O tarz kriz durumlarını bireysel anlamda yaşadığımızda bireysel görüşmeler ve yönlendirmeleri yapıyoruz (K11PD).

Şahsıma mı diyeyim ya da öğretmen olarak mı denk geldi hep duygusal krizler denk geldi. Yani çocuğun bir şekilde erken yaşta duygusal ilişki başlama ve bunun sonucunda yaptığı hatalar ve bu hatalara bağlı olarak karşı tarafın bunu kullanmaya çalışması ya da duygusal ilişkiyi sonlandırması tek taraf yani sevdiği bir kız ya da erkek bunu terk ediyor...(K12MY).

Gelişimsel krizlere göre daha fazla ifade edildiği görülen durumsal (travmatik) krizler için şiddet, fiziksel zarar, kayıp, intihar ve intihar girişimi, istismar ve doğal afet alt kategorileri oluşturulmuş ve en fazla vurgulanan şiddet olayları fiziksel, sözel ve duygusal şiddet başlıkları altında gruplandırılmıştır. Katılımcılar fiziksel şiddet olaylarının öğrenci, veli ve dış çevre kaynaklı olduğunu ifade etmişler, yapılan analizlerde de fiziksel şiddet mağdurlarının en fazla öğrenci olmakla birlikte veli ve öğretmenin mağdur olduğu olaylardan da bahsedildiği görülmüştür.

Sözel şiddet olaylarıyla ilgili ifadelerin analizinde de öğrenci, öğretmen, veli, hizmetli personel ve dış çevrenin krizin kaynağı olduğu görülmüştür. Sözel şiddet mağdurlarının sırayla en fazla öğretmen ve öğrenciler olduğu yapılan analizler sonucu ortaya çıkmıştır. Duygusal şiddet olaylarının da öğrenci kaynaklı ve öğrencilere yönelik olduğu görülmüştür. Yaşanan şiddet olaylarıyla ilgili katılımcıların örnek ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

Bir velimiz koridorda bağıarak dolaştı. Ne imiş efendim akıllı tahtada başka şeyler mi açmışlar. Tam da okul bitmeden önce öyle bir durum yaşadık veliyle...(K3PD).

Evet, öğretmenimize kaba davranış birkaç tane oldu, birine örnek vermeliyim. Orada da aslında iki öğrenci arasındaki zorbaca davranışı öğretmenimiz müdahale ederken

orada onun yönlendirmesiyle biraz şey olmuş herhalde. Gerçi o bir erkek, erkek öğrenci kız çocuğumuzun boğazına sarılıyor, kız öğrencimiz tahtadan bir şeyler açıyor işte erkek öğrenci ben de açacağım derken birbirlerini engelliyorlar. Bu sefer erkek öğrenci kız öğrencimize fiziksel şiddet uyguluyor. Bu arada öğretmenimiz de sınıfta teneffüste oluyor bu olay sınıfta öğretmenimiz diğer öğrencilerle uğraşırken aniden geliyor. Öğretmenimiz işte müdahale etmeye çalışıyor diğer yandan da tabii ki o anı yönetebilmek noktasında yanlış bir yol olmuş hani kız öğrencimizin tarafını tutuyor çünkü. Mağdur olan o fakat tabii bunu disipline taşıması. Bu nasıl böyle davranıyor sana diye öğretmenimiz de öfkeli bir çıkış yapınca öğretmenimize karşı diğer erkek öğrencinin tavrı kötü oluyor öğretmenimiz daha yatıştırıcı bir dil kullansaydı...(K3PD).

Yani çok öyle kriz durumu ne olabiliyor öğrencilerin kendi aralarında tartışmaları sonucu birbirlerine zarar vermesi bu da bir krizdir (K4PD).

Aslında bir tanesi okulda karşılaştık ama böyle hani şiddetin tabii hafifi ya da ağır olmaz ama çok da ağır derecede bir şiddet değildi anne çocuğuna ince bir sopayla vurmaya çalışıyor falan...(K8PD).

Yani bir tane sınıfımız var. Mesela işte ciddi anlamda sıkıntılı öğrencilerden oluşuyor ve 5. sınıftalar. Bunlar 6-7 de daha ciddi problemler çıkartacağını düşünüyorum. Yani sınıf içerisinde çünkü herkes birbirine vurma, kırma, dökme eğiliminde olan öğrenciler hepsi sınıfın hepsi diyebilirim (K14Ö).

Okulumuzda dediğim gibi genelde hani çok büyük bir krizle karşılaşmadık ama onun dışında günlük olarak sürekli biz zorbalık ve kavga yine çok karşılaşıyoruz, yaralanmalar oluyor. Hatta ciddi anlamda yaralanan öğrencilerimize oldu. Okulda yani şiddet içerikli krizler çok yaşıyor ama bunun dışında hani farklı alanlarda bir krizle karşılaşmadık (K15PD).

Şiddet her zaman karşılaştığımız bir durum, şiddet en çok karşılaştığımız bir durum yani hatta kabul ettikleri hayatın içinde bir gerçek olarak gördükleri bir şey. Neredeyse yüzde 90'a yakın öğrencilerimizde şiddet durumu var, en azından saldırganlık tutumu çok fazla var, çocuklarda mahalleden kaynaklı kültürlerinden kaynaklı olarak böyle bir durum var. Sadece kendilerinde de değil aynı şeyler velilerinde de var zaten. Sürekli okula tehdit eden, işte dövmeye, asmaya, hakaret etmeye gelen saldırgan velilerimiz çok fazla, bu da en önemli krizlerimizden,

yaşadığımız sıkıntılarımızdan bir tanesi. İşte onun dışında dışarıdan okulun bahçesine girip okulda vukuat çıkarmaya çalışan, okulla hiç alakası olmayan olmadığı halde böyle bir durumlarımız var daha enteresan durumlar da yaşıyoruz. Yani sırf fotoğraf çekmek için gecenin bir yarısında okulun kapısını söküp çatıya çıkıp fotoğraf çeken bile var yani okulda her şeyle karşılaşmak mümkün (K16MY).

Müdürün odasında hanımını dövdü mesela adam, çocuğunu dövmeye çalıştı, ben tuttum. Kafasını kapılara vurdu, duvarlara vurdu az daha şey olsa arada bizi de götürecekti yani, öyle şiddet dolu velilerimiz var. Tehdit mesajları alırdım, bizim işimizi nasıl halletmezsin sen diye (K18Ö).

Katılımcıların ifadelerinin analizinde özellikle fiziksel ve sözel şiddet olaylarının birbirinin devamı niteliğinde zincirleme şeklinde devam eden olaylar olduğu anlaşılmaktadır. Bazı olayların sanal ortamda başlayan krizler olduğu da dikkat çeken bir başka unsurdur. Örneğin, bir psikolojik danışman aşağıdaki örneği vermiştir.

İstenilmeyen şakalar... Biri birine kağıt atıyor arkadan yapma diyor ben yapmadım. Bir daha atıyor ... hop yerinden kalkıyor pata küte giriyor bu yani. Bir diğeri sanal ortamda dedikodusu yapılıyor kız öğrencinin. Sanal ortamda başlayan atışma ...şiddete dönüştü bu. Diğer bir vakamız yine akran zorbalığı yine sanal ortamda öğrenciler 10. sınıf öğrencileri 12. sınıf öğrencimize olumsuz şeyler söylüyor. On ikiler işte kendi gururuna yediremiyor gelip öğrencimizi bahçede sıkıştırıyor. Orada bir direkt yumruklaşma yoktu ama şey vardı, kesinlikle itme kalkma da bir fiziksel şiddet vardı (K3PD).

Bir diğer alt kategori fiziksel zararlar, hastalık, yaralanma, kendine zarar verme ve okula zarar verme olaylarıyla ilgili ifade edilen krizleri kapsamaktadır. Fiziksel zararlarla ilgili öğrenci yaralanmaları en sık ifade edilen olaylar olurken, öğrencilerin ve velilerin hastalıklarının da krize neden olduğu yapılan analizlerde anlaşılmıştır. Hastalık ve kaza gibi kriz durumlarına örnekler aşağıdaki alıntılarda yer almaktadır.

...özellikle ölümcül hastalıklarla ilgili kriz yaşıyoruz. Anne babası kanser olan öğrenci sayımız gün geçtikçe artıyor. Çocuklarımızın okula devamsızlıkları artıyor, derse kendini veremiyorlar. Burada gelip ağlıyorlar artı evdeki sorumlulukları artıyor bu çocukların. Çünkü baba hastaysa anne babanın başında, anne hastaysa zaten evin bütün yükü çocuğun üzerine kalıyor. Bu krizleri de yaşıyoruz açıkçası (K3PD).

Öğrenci kaynaklı krizlerdi. Neden mesela bir öğrencim merdivenden inerken böyle hızlı bir şekilde inip ayağının kayması sonucu bacağını duvara pencere duvarına çarpıyor. Hemen aldık mesela hastaneye götürmüştük (K7Ö).

Kayıpla ilgili yaşanan krizlere bakıldığında ebeveynin veya kardeşin ölümüyle ilgili krizlerin en fazla ifade edildiği, bunu boşanma veya ebeveynin evi terk etmesiyle yaşanan krizlerin izlediği görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinden bazıları şöyledir:

Evet, yas sürecimiz iki tane öğrencimiz babalarını kaybettiler bir kriz anı kesinlikle travmatik bir kriz (K3PD).

Ya, aslında babası ölen bir öğrencimiz vardı ama dediğim gibi yani çocuk babası öldü aynı gün mü ertesi günü sınava geldi...(K8PD).

İntiharla ilgili ifadelerin analizinde öğrencilerin evde veya okulda intihar girişimlerinde bulunduğu, bir öğretmenin ise intihar ettiğinden bahsedilmiştir. Örneğin, bir psikolojik danışman öğretmenin intiharıyla yaşanan krizi aşağıdaki gibi anlatmıştır.

Yani bir 4 yıl önceye yakın, okuldan bir öğretmen intihar etmişti. Aslında bu bir krizdi ve o öğretmeni çok seven öğrencilerden birisi kendi evinin damına çıkarak intihar etmek istemiş...(K6PD).

Durumsal krizlerden istismar ve doğal afet ile ilgili olanlar bazı katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Örneğin, bir katılımcının ifadesi şu şekildedir:

...Önceki yıllarda işte istismarla alakalı bir sıkıntı yaşamıştık mesela. Ve o yaşandığında hani okul idaresiyle de hatta bir bildirim noktasında ayrı düşmüştük. Ama sonrasında tekrardan sağlıklı bir şekilde işletilmişti süreç (K11PD).

4.5. Okullarda Yaşanan Kriz Durumlarıyla İlgili Müdahalelere İlişkin Bulgular

Okullarda yaşanan kriz durumlarında yapılan müdahalelerle ilgili katılımcıların görüşleri alınarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda gelişimsel krizler karşısında o an sakinleştirmek (1), öğrenciyle bireysel görüşmeler (f:7), veli görüşmeleri (f:3), öğrenciye gelişim dönemi hakkında bilgi vermek (f:1) gibi müdahalelerin yapıldığı görülmüştür. Yapılan görüşmelerle, müdahalelerde özellikle rehberlik servisi ve idarenin ön planda yer aldığı anlaşılmıştır.

Gelişimsel, ergenlik dönemine geçiyorlar o tarz kriz durumları ile bireysel anlamda yaşadığımızda bireysel görüşmeler ve yönlendirmeleri yapıyoruz genel anlamda... Ergenlik döneminin içerisindeyken sorun yaşayan öğrenciler olursa yani krize anındaki durumlarda da gerekli görüşmeleri ve yönlendirmeleri yapıyoruz (K11PD).

Öğrenci kaynaklı fiziksel şiddet olaylarında o an krize müdahale edildiği (f:5), öğrenciyle bireysel görüşmeler (f:10), velilerle görüşmeler yapıldığı (f:8), disiplin sürecinin işletildiği (f:4), emniyet (f:5) ve sağlık (f:2) ekiplerinin çağırıldığı görülmüştür. Ağırlıklı olarak öğrenci ve velilerle bireysel görüşmeler yapıldığı, gerektiğinde emniyet ve sağlık ekiplerinin çağırıldığı anlaşılmıştır. Yine rehberlik servisi ve idarenin ön planda yer aldığı anlaşılmıştır. Yapılan müdahalelerle ilgili iki katılımcının ifadesi şöyledir:

O an öncelikle arkadaşımızın hayatı söz konusuydu, var olan tehlike ile Müdür Yardımcısı arkadaşımız ayrıldı birbirinden, o bıçakla saldırıyı gerçekleştiren kişi çembere alındı. Onun da güvenliği, arkadaşımızın da güvenliği sağlandı. Polise haber verildi, ambulansa haber verildi. Arkadaşımız en kısa vakitte hastaneye yetiştirildi. Daha sonrasında okuldan öğrencileri gönderdik, evlerine gönderdik, okulda bulunmasına engel olduk. Zaten polisler gelmişti ... Ertesi gün biz bununla alakalı bir metin hazırladık, sosyal medyadan okul web sitemizden velilere birebir elden mektup gönderdik bu durumu izah eden ... çocuklarımıza dikkat etmemiz gerektiğini evdeki davranışlarını takip etmemiz gerektiğini velilerin takip etmesi gerektiği yönünde bir metin hazırladık ve ola ki herhangi bir öğrencimiz ile alakalı aksi bir durum gelişirse öğrenci ile alakalı bizi bilgilendirmesini, rehberlik servisini bilgilendirmesini istedik (K19MY).

O konuda rutinimiz şudur, kavga esnasında öncelikle herkes bir idareye indirilir veya nöbetçi öğretmenler idareye indirir, artık kime denk gelmişse. Olayın boyutuna göre gerekiyorsa nadiren polise başvururuz büyüme riski veya dışarıda devam etme riski, herhangi bir can güvenliği veya yaralanma riski görüyorsak polise bildiririz.... Aile bilgilendirmesi yapıyoruz, aile ile mutlaka görüşüyoruz o durumda, anne ve babayı çağırıyoruz iki tarafın, iki öğrencinin de hem aileleriyle ben görüşüyorum hem idareciler görüşüyor veya sınıf rehber öğretmeni veya olaya tanık olan öğretmen, öğrenciyi tanıyan bir öğretmen artık en az 2 kişi görüşüyor aileyle de ve sonrasında da öğrencilerle ilgili görüşmelerde ben rehber öğretmenlerimiz...(K13PD).

Veli kaynaklı fiziksel şiddet olaylarında o an sakinleştirmek (f:3), yasal süreç hakkında bilgi vermek (f:3), görüşmeler yapmak (f:3), yasal bildirimde bulunmak gibi müdahalelerde bulunulduğu görülmüştür.

Anne çocuğuna ince bir sopayla vurmaya çalışıyor falan, anne ile çocuğu ayırıp ikisinin de sakinleşmesini sağladık. Bununla ilgili şiddet uyguladığı zaman başına neler gelebileceğini, çocuğun kimlerden yardım alabileceğini hani bunlarla ilgili bilgilendirmeler hem çocuğa hem veliye yaptık (K8PD).

Bazen öğrencimizin veliden şiddet görmesi gibi durumlarla karşılaşabiliyoruz. Veliyi çağırıyoruz, konuşuyorum. Çünkü çocuğun tavrından duruşundan çok belli oluyor. Hatta bazıları söylemek istemiyor konuştukça ortaya çıkıyor bu. Okulumuzda genelde bu tarz problemler yaşıyoruz öğrenci profili nedeniyle.... Tabii ki çocukta hani problem gördüğünüzde içine kapanıklık, rehberlik servisine yönlendiriyoruz (K9Ö).

Öğrenci kaynaklı sözel şiddet olaylarında özellikle rehberlik servisi ve okul idaresi tarafından veli görüşmeleri (f:6), öğrenci görüşmeleri (f:5), akran arabuluculuğu (f:3), disiplin sürecinin işletilmesi (f:1) gibi müdahaleler yapıldığı görülmüştür. Öğretmen kaynaklı sözel şiddet olaylarında ise idarenin devreye girdiği (f:4), bir olayda ise yasal sürecin (f:1) işletildiği ifade edilmiştir. Veli kaynaklı sözel şiddet olaylarında o an veliyle iletişim kurup sakinleştirmeye çalışıldığı (f:6), daha sonra veliyle görüşme yapıldığı (f:7) anlaşılmıştır. Görüşmelerde rehberlik servisi ve idarenin ön planda olduğu görülmüştür. Bu konudaki bazı katılımcıların ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Veliler birbirleri ile sıkıntı yaşayabiliyor durduk yere. İşte sınıfta Ayşe, Mehmet ile kavga ediyor örneğin ya da Ayşe, Fatma ile kavga ediyor annelerine babalarına yansıyor. Anne babalar birbirleriyle tartışıyor ve geliyor okulun içerisinde ya da idarede oluyor ister istemez, mecburen onu da aynı şekilde mümkün olduğu kadar birbirleriyle, olay büyümesin diye sürekli anlaştırmaya, uzlaştırmaya yönelik çalışma yapmak zorundasınız (K16MY).

Öğrenci kaynaklı duygusal şiddet olaylarına akran arabuluculuğu (f:1), veli görüşmeleri (f:3), öğrenci görüşmeleri (f:2), disiplin süreci işletilmesi (f:1) gibi müdahaleler yapıldığı görülmüştür.

Hastalıklarla ilgili olarak öğrenci(f:2) ve veli (f:3) görüşmeleri, psikiyatriste yönlendirme (f:1), sağlık ekibi çağırma (f:1) gibi müdahalelerin yapıldığı; rehberlik servisinin ön planda yer aldığı, idare ve sınıf rehber öğretmeni ile iş birliğinin olduğu görülmüştür.

Yaralanmalarla ilgili yapılan müdahaleler sorulduğunda, ilk müdahalenin yapıldığı (f:8) ve gereken durumlarda sağlık ekibi çağırıldığı (f:10) ve velilere bilgi verildiği (f:5) katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Genellikle ilk müdahaleyi olay esnasında orada bulunan öğretmenlerle, nöbetçi öğretmenlerin yaptığı ve sınıf rehber öğretmenlerinin de müdahale için bu olaylara yönlendirildiği görülmüştür.

Yaralanmalar konusunda genelde yaralanan öğrencinin Sınıf rehber öğretmeni devrede oluyor ciddi yaralanmalar oldu, zaten hemen sağlık ekipleri aranıyor o şekilde müdür yardımcısının da genelde o gidiyor sağlık kuruluşuna o şekilde öğrenci ile birlikte zaten hani hastane süreci başlamış oluyor Onun dışında yine Veli görüşmeleri yapılıyor (K15PD).

Kendine zarar verme davranışıyla karşılaşıldığında sağlık ekiplerinin çağırıldığı (f:2) psikolojik danışman ve sınıf rehber öğretmenin olayla daha fazla ilgilendiği öğrenciyle bireysel görüşme (f:1) yapıldığı ve veliye bilgi verildiği (f:1) görülmüştür. Bu konuda 2 katılımcının ifadesine aşağıda yer verilmiştir.

Mesela durduk yere jilet atıyor kendine şey yapıyor, hüznlendiğinde kendine zarar vermeye başladı...Hani ben işin şey boyutundayım ben gördüğüm zaman bilgilendiririm rehberlik servisini, derim ki arkadaş böyle böyle bir durumumuz var, bu çocuk böyle bir şeyi var, kendine zarar vermeye başladı, bununla ilgili çalışma yapalım. Onlar da sağ olsunlar hiçbir zaman geri çevirmiyorlar, hemen çocuğu alıyorlar görüşüyorlar, veliyle düzenli bir şekilde konuşmayı deniyorlar...(K18Ö).

Küçük çapta oldu evet. Bir çizik şeklinde oldu...okulda oldu. Hemen aileye bilgi verdik, ambulans çağırdık yani gerekli yerlere hemen müdahalesinde bulunduk, aileye dediğim gibi bilgi verdik geldiler, ambulans geldi hemen müdahale edildi yani. (K23PD).

Kayıpla ilgili olarak ölüm olaylarında öğrencinin yakınının ölümünde taziye (f:2), öğrenciyle görüşme (f:5), veliyle görüşme (f:1) yapıldığı, bir katılımcı tarafından da babası vefat eden öğrenciye sınavlarında kolaylık sağlandığı ifade edilmiştir. Bu süreçte

rehberlik servisi ve idari personelin daha aktif yer aldığı görülmüştür. Öğrenci ölümünde ise taziye (f:1), psikolojik danışmanların sınıfla yas süreci çalışmaları (f:2) yaptığı ifade edilmiştir. Bir katılımcının örnek ifadesi aşağıda yer almaktadır.

...Ama böyle bir duruma karşı da hazırlıklı idik ve sınıfla öncelikle bireysel olarak ben girdim yaptım görüşmeyi yani sakinleştirmek anlamında bir konuşma yaptım. Zaten bir gün sonrasında olayı öğrenmişlerdi çocuklar ve tamamı sınıfın öğrenmişti zaten. Bir gün sonrasında geldiklerinde de sınıfta bulunan öğrencilere ilişkin ölüm yas süreci, bu süreçle ilgili yaşadıkları sıkıntıları, daha çok duygularını ifade etme, arkadaşlarına yönelik duygularını ifade etme tarzında onları sakinleştirici çalışmalar yaptık. Sonrasında da cenaze törenine katılmak isteyen öğrencilerimiz oldu. Aynı mahallede aynı sokakta oturan öğrencilerimiz vardı...hep beraber bizle beraber bu şeye katılmalarını sağladık ve sonrasında da o yas sürecinin aşamaları da kademeli olarak yaşamalarını sağladık ve bir an önce böyle bir kriz durumu yaşandığında rutine dönülmesi gerekiyor tekrar o duygusal dengenin sağlanması gerekiyor. O amaçla da düzenli olarak işte ilk başlarda her gün daha sonraki hafta da 3 güne bir daha sonraki hafta da iki haftada bir olacak şekilde sınıfa girerek gerekli çalışmalar yapıldı daha çok ben yürüttüm (K11PD).

Okulda olan intihar girişimlerinde o an müdahale etmek, ikna etmeye çalışmak (f:2) önlem için itfaiyeye haber vermek (f:1) hem okul hem de okul dışı olan girişimler sonrasında ise öğrenciyle görüşme (f:3), veliyle görüşme (f:1), psikiyatriste yönlendirme (f:1) gibi müdahaleler yapıldığı görülmüştür.

İstismar olaylarında yasal sürecin başlatılması (f:4), veli ve öğrencilerle bireysel görüşmeler (f:2), psikiyatriste yönlendirme (f:1), emniyet güçleriyle iş birliği yaparak öğrencileri bu konuda bilgilendirmek (f:1) gibi müdahaleler yapıldığı ifade edilmiştir. Bu konuda 1 katılımcının örnek ifadesi aşağıdaki gibidir.

Öğrenci ile ilgili olan istismar diye nitelendirdiğimiz vakada, okulun danışmanları ilk aşamada direkt okul idaresiyle, okul müdürü ile durumu paylaşmıştır. Sonuçta krize müdahale ekibi başındaki olan kişi okul müdürü ve ilgili müdür yardımcısı bu kişilerle konu değerlendirilmiştir.... Okul idaresi ile birlikte okul psikolojik danışmanları tarafından değerlendirildi her türlü boyutuna dikkat edildi ve bir yol haritası çizildi... okulumuzla ilgili sorumlu çocuk şubede çalışan iki tane polis bilgilendirildi, onlardan destek istendi, yaşadığımız olayla ilgili bilgi verildi ve bu konu ile ilgili yapmamız

gereken hukuki anlamda yasal anlamdaki süreçle ilgili bir bilgi almış olduk ve ona uygun olarak da hareket ettik (K26PD).

Yapılan analizlerde tüm müdahalelerle ilgili olarak rehberlik servisi ve idarenin ön planda yer aldığı, sınıf rehber öğretmenleriyle de iş birliği yapıldığı anlaşılmaktadır. İş birliği yapılan kurumların da daha çok emniyet güçleri ve sağlık ekipleri olduğu görülmüştür.

4.6. Okullarda Karşılaşılacağı Düşünülen Olası Kriz Durumları ve Kriz Kaynakları

Katılımcıların karşılaşılabileceği düşünülen krizlerin neler olduğu ve daha çok hangi kaynaklı krizlerle karşılaşacaklarına ilişkin görüşleri analiz edilerek sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

Katılımcıların karşılaşılabileceklerini düşündükleri kriz türleri ve kaynakları

KATEGORİ	f	KATEGORİ	f
Kriz türleri		Kriz kaynakları	
a) Gelişimsel krizler	8	a) Öğrenci	21
b) Durumsal krizler	20	b) Veli	8
- Şiddet	13	c) Sistem	4
- Kayıp	7	d) Dış çevre	3
- Fiziksel zarar	6	e) Okul binası/donanım	2
- Doğal afet	3	f) Öğretmen	2
- Bağımlılık	2		
- İstismar	2		
- İntihar	1		

Daha fazla durumsal krizlerin yaşanacağını belirten katılımcıların yanında özellikle ergenlik dönemine ilişkin gelişimsel krizlerin yaşanacağını belirten katılımcılar da olmuştur ve bunlara örnek olabilecek bazı ifadeler şöyledir:

Gelişimsel manada yani o krizler ile karşılaşacağımızı düşünüyoruz ... gelişimsel krizlerde de bu doğal akış içerisinde mesela mezuniyet dediniz mezuniyet öyle bir yas sürecidir ... mesela mezuniyet olur bizim karşılaşacağımız kriz nedir, gelişimsel olarak mezuniyettir hayata hazırlama onun için de gerekli çalışmalar yapılıyor (K7Ö).

İşin aslı bu okulda daha çok gelişimsel diye düşünüyorum; çünkü devamsızlık maalesef çok fazla kiminin yaşı gereği kiminin ulaşamıyoruz, bu konu ile ilgili hocalarımız da zaten çalışmalarını yapıyorlar gerek mektuplar gerek ev ziyaretleri ama bir sonuç alamıyoruz. Ya veli okula göndermek istemiyor ya işte dini inançları etkiliyor ya daha önce yaşadığı diğer çocukları ile ilgili deneyimleri okula göndermesini istemiyor. Yani bunlarla ilgili daha sık yaşayacağımızı düşünüyorum (K8PD).

Karşılaşılaçağı düşünülen durumsal krizlere bakıldığında en fazla vurgulanan kriz türünün şiddet olduğu görülmüştür. Bunu ölüm (f:6), boşanma (f:3) ve ebeveyn hapsini (f:1) içeren kayıplar; yaralanma (f:3), hastalık (f:2) ve kendine zarar vermeyi (f:1) içeren fiziksel zarar, doğal afet, bağımlılık, istismar ve intihar izlemektedir. Bununla ilgili katılımcıların ifadelerine örnekler aşağıda yer almaktadır:

Aslında şiddet de çok fazla bu okulda, birbirine öğrencilerin, velinin öğrenciye bunların da kesileceğini sanmıyorum ya bunlarla da sürekli karşılaşacağımıza inanıyorum (K8PD).

Kavgayla yine karşılaşacağız, kendine zarar verme yine muhtemelen karşılaşacağız, ebeveyn kaybı veya aile üyelerinden birinin kaybıyla muhtemelen yine karşılaşacağız veya boşanan boşanma aşamasını iyi yürütemeyen ailelerle muhtemelen yine karşılaşacağız (K13PD).

Katılımcılar en fazla öğrenci kaynaklı krizlerin yaşanacağına dair öngörülerini olduğunu vurgularken veli ve sistemin de krizin kaynağı olabileceğini belirtmişlerdir. Dışarıdan müdahalelere açık olan okullarda çevresel risk faktörlerinin de etkisiyle dış kaynaklı krizlerin yaşanabileceğini belirten katılımcılar olmuştur. Uygun olmayan bina yapısı ve donanım sebebiyle bina ve donanımdan kaynaklı krizlerin yaşanabileceğini belirten katılımcılar da vardır. Öğretmenlerin de krizin kaynağı olabileceği belirtilmiştir.

Katılımcıların karşılaştıklarını düşündükleri krizlerin analizinde 10 katılımcı daha önce yaşanan, karşılaştığı krizlerle tekrar karşılaşacağını düşündüğünü belirtmiş; bir katılımcı ise okulunda krizle karşılaşmadığı için bir kriz yaşanacağını düşünmediğini ifade etmiştir. Diğer katılımcıların karşılaştıkları ve karşılaşacağını düşündüğü olası krizlerle ilgili ifadeleri karşılaştırıldığında 10 katılımcının da yaşadığı krizlerle aynı krizleri ifade ettiği görülmüştür. Böylece 20 katılımcının daha önce yaşanan krizlerle tekrar karşılaşacağını düşündüğü ortaya çıkmıştır.

4.7. Katılımcıların Krize Müdahalede Kendilerini Hazır Hissetmelerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların kendilerini genel olarak krize müdahale konusunda hazır hissedip hissetmediklerine ilişkin verilerin analizinden elde edilen bulgular Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9

Katılımcıların krize müdahale etme konusunda kendilerini hazır hissetmelerine ilişkin görüşleri

KATILIMCI	Hazır hisseden	Hazır hissetmeyen	Kısmen hazır hisseden
Müdür yardımcısı	6	-	1
Psikolojik danışman	8	3	1
Öğretmen	8	-	1
Toplam	22	3	3

Verilen yanıtlar incelendiğinde psikolojik danışmanların yarısından fazlası hazır hissettiğini söylerken, müdür yardımcısı ve öğretmenlerin tamamına yakını kendilerini krize müdahale konusunda hazır hissettiğini belirtmiştir. Tüm katılımcılar içinden yalnızca üç psikolojik danışman kendini müdahale konusunda hazır hissetmediğini ifade etmiştir. Bir psikolojik danışman gelişimsel kriz konularında kendini yeterli hissettiğini, durumsal kriz konularında ise hazır hissetmediğini dile getirmiştir. Bir müdür yardımcısı ve bir öğretmen de kısmen hazır hissettiğini dile getirmiştir.

Krize müdahale konusunda kendini hazır hisseden katılımcılara hazır hissetmelerini sağlayan faktörlerin neler olduğu sorulmuş, verilen yanıtlar analiz edilerek ‘bireysel’ ve ‘çalışma ortamına’ ilişkin faktörler şeklinde iki kategori belirlenmiştir. Buna ilişkin bulgular Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10

Krize müdahalede kendini hazır hissetmeye ilişkin faktörler

KATEGORİ	f	KATEGORİ	f
Kişisel faktörler	24	Çalışma ortamı	5
a) Tecrübe	21	a) Karşılıklı güven ilişkisi	4
b) Eğitim/bilgi/araştırma	11	b) İş birliği	4
c) Soğukkanlılık/sakinlik	7	c) Güçlü iletişim	1
d) İletişim becerileri	3	d) Çözüm odaklı	1
e) Yardım etme isteği	2	e) Özveri	1
f) Müdahale edebilme	2	f) Diğer kurumlarla iş birliği	1
g) Hızlı karar verebilme	1		
h) Ayrıntılı düşünebilme	1		
i) Okulu tanıyor olma	1		

Kişisel faktörlerle ilgili en fazla vurgunun kişinin edindiği deneyimlere yapıldığı ve deneyimlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Kendilerini hazır hissetmede tecrübenin önemli olduğunu belirten bazı katılımcıların ifadeleri şöyledir:

Kendimi hazır hissetmemi sağlayan şey nedir? Yani bilgi birikimi, tecrübem, öğrenciler ile kurduğum ilişki, güven ilişkisi yani (K13PD).

Ben aslında geçmiş zaman içerisinde birkaç vaka yaşadığım için hani önceki zamanlarda bu kadar değildim ama şu an çok daha kendimi yetkin hissediyorum açıkçası...(K20PD).

28 yıllık öğretmenim. Uzun yılların verdiği tecrübe olabilir ya da o içimizdeki insancıl duygu olabilir bilmiyorum (K28Ö).

Eğitim ve bilgi birikimi, soğukkanlı olma ve sakin kalabilme, bu konuyla ilgili okuma ve araştırmaların da kendini hazır hissetmede vurgulanan değişkenler olduğu görülmüştür. Bu konuyla ilgili bazı katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

Aldığım bazı eğitimlerden dolayı ve beden eğitimi öğretmeni olmamdan dolayı diğer bireylerden tabii ki daha fazla hazır hissediyorum (K2Ö).

Yani kendimi yeterince hazır hissediyorum. Ekibin ne işe yaradığını işte ne tür çalışmalar yapabileceğini ekte kimlerin yer alabileceğini o kişilerin görevleri hakkında bilgim var (K5PD).

...bu kriz döneminde ne yapabileceğim konusunda zihnimi hemen toparlayabilirim, yönlendirmeleri yapabileceğimi düşünüyorum kendi çapımda, sakin bir insanım bu yüzden de sakinliğimi koruyabiliyorum, tez canlı gibiyim ama kriz anında bir durabiliyorum yani şeyim yok panikliğim yok (K20PD).

Bazı katılımcıların iletişim becerileri, yardım etme isteği, olaylar esnasında müdahale edebilmesi, hızlı karar verebilme ve ayrıntılı düşünebilmesi gibi özelliklerinin de krize müdahale edebilmede kendilerini hazır hissetmede etkili olduğu görülmektedir. Okulu tanıyor olmanın da kendini hazır hissetmede etkili olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların örnek ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

O konularda soğukkanlı olduğumu düşünüyorum. Nedeni de hani biraz önce söyledim ya yani birisinin o esnada yardım etmesi gerekiyor ve yardıma ihtiyacı olan insanlar var, o insanlar da sizden yardım bekliyorlar o yüzden hani kafamda oturttuğum bir şablon ve yani aşamalı olarak ve bu aşamaların ilki bu basamakların ilki aslında soğukkanlı olmak ve sonrasında zaten Birazcık mantıklı düşünebildiğinizde birazcık

kendinizi iyi hissettiğinizde zaten aşamaları basamak basamak uyguluyorsunuz önemli olan o ilk anda onu sağlayabilmek (K11PD).

Kriz anında ben, normal hayatta da böyleyim, çok ayrıntılı düşünüyorum şöyle olursa şöyle olur, böyle olursa böyle olur diye hatta şey derler çok düşünüyorsun, felaket tellalı gibisin falan derler, ama derim ki onu da getirebilir, bu bunu da getirebilir çok yönlü düşünmeye çalışırım (K20PD).

Çalışma ortamına ilişkin ifade edilen faktörlere bakıldığında aşağıdaki alıntıda da örneklediği gibi karşılıklı güven ilişkisinin ve iş birliğinin kişilerin kendini krize müdahale konusunda hazır hissetmesini sağlayan faktörlerden olduğu görülmektedir.

Zannedersen bu konuda böyle bir durumla karşılaşsak arkadaşlarımızın bize olan güveni olacaktır. Bu konuda onlara vereceğimiz bilgilere olan inançları olacaktır destekleyici çalışmalar yapacaklardır onlar da bizim yanımızda duracaklardır yalnız bırakmayacaklardır en azından. (K5PD).

Krize müdahalede hazır hissetmede kişisel faktörlerin oldukça çok ve daha çeşitli olduğu dikkati çekmekle birlikte okul ortamındaki ilişkilerin de krize müdahale konusunda etkili faktörlerden biri olduğu, özellikle idare ve öğretmenler arasındaki iş birliği ve desteğin bu anlamda önemli olduğu görülmüştür.

4.8.Katılımcıların Eğitim İhtiyaçlarına Yönelik Bulgular

Katılımcıların eğitim ihtiyaçlarıyla ilgili görüşleri analiz edilerek elde edilen bulgular Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11

Katılımcıların eğitim ihtiyaçlarına yönelik görüşleri

KATEGORİ	f	KATEGORİ	f
Eğitim ihtiyacı		Eğitimin şekli ve niteliği	
- Evet	27	a) <i>Eğitimin yapısı ve niteliği</i>	17
- Hayır	1	- Uygulama becerisi kazandırma	10
Eğitim içeriği		- Tekrarlı	8
a) <i>Gelişimsel krizler ve önleyici çalışmalar</i>	5	- İçeriği güncel	3
- Gelişimsel krizler	2	- Uzun süreli	2
- Psikolojik sağlamlık	2	- Gruptaki üye sayısının ideal olması	2
- Gelişim dönemleri	1		
- İletişim becerileri	1	b) <i>Eğitimin şekli/yöntemi</i>	16
- Problem çözme	1	- Uygulamalı ve katılımcıyı aktif kılan	12
- Cinsel eğitim	1	- Örnek vakalar üzerinden	6
b) <i>Kriz ve krize müdahale</i>	21	- Tecrübe paylaşımı	3
- Kriz ve krize müdahale çalışmaları	15	- Simülasyon	1
- İlk yardım	11	- Seminer	1
c) <i>Spesifik durumsal krizler</i>	11	- Süpervizyon	1
	kişi		
- İstismar	5	Eğitimcinin özellikleri	5 kişi
- Kayıplar	4	- Uzman ve donanımlı	4
- Doğal afetler	4	- Tecrübeli	2
- Bağımlılık	1		
- Kaza	1		

Katılımcıların krize müdahale konusunda eğitim ihtiyaçları olup olmadığı sorulduğunda neredeyse tamamı eğitim ihtiyacı olduğunu belirtirken yalnızca bir müdür yardımcısı bu konuda eğitim ihtiyacı olmadığını belirterek hayır cevabı vermiştir.

Katılımcıların eğitim ihtiyaçlarıyla ilgili görüşleri analiz edildiğinde “eğitimin içeriği”, “eğitimin şekli ve niteliği”, “eğitmcilerin nitelikleri” şeklinde 3 ana kategori belirlenmiştir. Eğitimin içeriğiyle ilgili görüşler incelendiğinde katılımcıların gelişimsel krizler ve önleyici çalışmalar, kriz ve krize müdahale çalışmaları ve spesifik konulardaki durumsal krizler konusunda eğitim ihtiyacı içinde oldukları ortaya çıkmıştır.

Gelişimsel krizler ve önleyici çalışmalarla ilgili olarak gelişim dönemi özellikleri, iletişim ve problem çözme becerileri, psikolojik sağlamlık gibi konuları vurgulayarak görüşlerini aşağıdaki gibi ifade eden katılımcılar olmuştur.

Hangi konularda ihtiyacımız var, aslında şu gelişimsel krizlerden başta bahsettik ya mesela dönüm noktaları işte okula başlama olsun, okuldan ayrılma olsun işte ben özellikle 9'ları söyledim size başka ergenliğe geçiş olsun mesela bir öğrencim de ablam evleniyor diye ağlıyor ben ablamsız ne yapacağım diyorEvet o noktada gelişimsel krizlerde belki de önleyici çalışmaların neler olması gerektiği konusunda olabilir. Özellikle de bireylerin psikolojik sağlamlıklarını ... bu noktada öğrencilere bir şeyleri vermemiz gerektiğini düşünüyorum önce biz bir şeyler daha fazla bir şeyler öğrenmemiz gerekecektir diye düşünüyorum, orada ihtiyacımız olabilir (K3PD).

En fazla kriz ve krize müdahale konusunda eğitim ihtiyacının belirtildiği ve bunu ilk yardım müdahalelerinin izlediği görülmüştür. Bununla ilgili katılımcıların örnek ifadeleri şöyledir:

Yani açıkçası şu konuda diye spesifik hale getirmektense bence hani okullarda en fazla yaşanan kriz durumları, bu travmatik olabilir gelişimsel olabilir belirleyip bunların hepsini içeren genel bir seminer bilgilendirme semineri tarzında, bence bu hizmetiçi programa alınmalı her öğretmen mutlaka bunu almak zorunda kalmadı diye düşünüyorum. Çünkü ne zaman öğrencinin ne yaşayacağı belli olmuyor ve direk birebir öğretmen bu konuda muhatap alınıyor öğretmen müdahale hani ambulans falan çağırıyoruz ama ambulans gelene kadar öğretmenim birebir müdahale edebilmesi bir yere kadar gerektiğine inanıyorum ve bunlar bence uygulamalı olabilir canlandırma şeklinde olabilir görsellerle desteklenebilir yani hani birebir birinin çıkıp bunu yapabiliriz Hani kurslar Seminerler genelde böyle oluyor ve çok faydalı olmuyor birebir gösterecek anlatarak çok daha anlamlı hale gelebilir diye düşünüyorum canlandırma şeklinde (K9Ö).

Mesela psikososyali tekrar alabilirim, krize müdahale özel bir şey varsa alabilirim. Bunlar şu an aklıma gelenler (K23PD).

Yani hangi konu olursa olsun bizim gözümüzden kaçan, bilemediğimiz yani unuttuğumuz veya yeni yeni gelişmeler olan bir çalışmalar olursa o konuda yani her konuda. Yani onun dışında yoksa eğitim almam diye bir şey yok, eğitimin sınırı yoktur (K24Ö).

Durumsal (travmatik) krizlerle ilgili spesifik konuların belirtildiği ve yapılan analiz sonucu eğitim ihtiyacıyla ilgili en fazla vurgulanan kriz konusunun istismar olduğu, bunu doğal afetler ve kayıp (ölüm, boşanma) konularının izlediği görülmüştür. Bunun yanında bağımlılık ve kazalarla ilgili eğitim ihtiyacı belirten katılımcılar da olmuştur. Ayrıca bir katılımcı krizlerin sanal ortamda olabildiği ve bunlarla ilgili eğitim verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. İki katılımcı istismar ve doğal afet ile ilgili eğitim ihtiyacı konusunda şunları söylemiştir:

Dediğim gibi daha önce istismar konusunda gerçekten ciddi bir eğitime ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. Aslında tüm alan çalışanlarına böyle bir çalışma yapılmalı. Çünkü olayın hukuki boyutu var, Psikolojik boyutu var hani bu konularda gerçekten eğitim alınması gerektiğini düşünüyorum (K15PD).

Mesela deprem, doğal afet ve benzeri şeylerde ilkyardım müdahalelerin daha çok yapılmasını isterim yani (K24Ö).

Eğitimin şekli ve niteliğiyle ilgili ifade edilen görüşler incelendiğinde özellikle eğitimin şekli ve yöntemiyle ilgili vurguların daha fazla olduğu ve ön plana çıktığı görülmektedir. Katılımcılar en fazla eğitimin uygulamalı olması, etkinliklerle katılımcıların aktif katılımını sağlayan eğitimler olması gerektiğini belirtmiştir. Bununla ilgili bazı örnek ifadeler şöyledir:

Bu eğitim verilirken de sadece böyle bilgilendirme işte anlatım üzerine olmamalı daha çok katıldığımız eğitimlerde eğitimin içinde eğitime katılmaktan birazcık çekilen bir grubuz aslında ama bizi de işin içine dahil etmeliler....Belki bir uygulama olur belki bir etkinlik olur belki başka bir şey olur ama işin içinde olabileceğimiz eğitimler olmalı (K8PD).

Benim de kursiyer olarak aktif olabileceğim şeyler olmalı (K23PD).

Katılımcılar örnek vakaların yer aldığı ve tecrübe paylaşımlarının da eğitimde olması gerektiğiyle ilgili görüşlerini ise şu şekilde belirtmişlerdir:

...tecrübe sahibi insanlar tarafından verilecek konferanslara, tecrübe paylaşımlarına katılmak isterim (K7Ö).

Eğitimin yapısı ve niteliğiyle ilgili analizlere bakıldığında katılımcıların en fazla eğitimlerin uygulama becerisi kazandırması ve tekrarlayan eğitimler olması gerektiğini vurguladığı görülmüştür. İçeriğin güncel olması, gruptaki kişi sayısının az olması, uzun süreli eğitimler olması eğitimlerde olması beklenen ve istenen diğer özelliklerdir.

Ya anlatımla ilgiliden çok örneklendirmelerini isterim ya da birebir müdahaleyi göstermelerini isterim, etkin bir seminer isterim iyi gelebilir diye düşünüyorum (K22MY).

Bir diğer kategori eğitimcide olması beklenen niteliklerle ilgilidir. Aşağıdaki alıntılarda da görüldüğü gibi eğitimcilerin alanında uzman ve donanımlı olması, bu alanda tecrübelerinin olması ve bunu aktarabilmesi ve yansıtabilmesi katılımcıların beklentileri arasındadır.

Krize müdahale ile alakalı gerçekten bu işin uzmanından eğitim almaya ihtiyacım var. Biz çokça kişiden eğitim alıyoruz, ama bizim temel sıkıntımız eğitimcilerin yeterliliği. Ciddi anlamda bu anlamda eğitim veren çok kişinin olduğunu düşünmüyorum. Bu alanda kendini gerçekten yetiştirmiş bu alanda tecrübe etmeyen bir insanın verdiği eğitimin, zaten ben var olan kitaptan da okuyabilirim yani öyle de halledebilirim. Ben bu noktada doğal afetler ile alakalı ... sivil toplum kuruluşlarında birebir olaya müdahale etmiş görmüş yaşamış insanlardan eğitim alınması gerektiğini düşünüyorum. Yoksa ben krize müdahale ile ilgili, ben depremle alakalı eğitim verebilirim şu an. Ama benim bununla alakalı bir tecrübem yok. Ben sadece Salt bilgi verebilirim. Tecrübe yaşamış insanın verebileceği bilgi tabii donanımı da olan kişinin verebileceği bilgi karşdakine daha ciddi katkıda olacağına eminim (K19MY).

Uzman ve iletişim konusunda yeterli olmalı. Yani bir insan donanımlı olur ama bunu vermede sıkıntı olur, o yeterliliğe sahip değildir, orada sıkıntı olur ama hem bilgisi olacak ama vermesini de bilecek insan olmalı diye düşünüyorum (K23PD).

Katılımcıların konulara göre eğitim ihtiyaçlarına ayrıntılı olarak Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12

Katılımcıların Konulara Göre Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Bulgular

KATEGORİ	Müdür yardımcısı		Psikolojik danışman		Öğretmen	
	f	%	f	%	f	%
Gelişimsel krizler ve önleyici çalışmalar	3	42.8	2	16.6	3	33.3
Doğal afetler	1	14.3	1	8.3	2	2.2
İstismar	2	28.5	2	16.6	1	1.1
Kayıp	1	14.3	2	16.6	-	-
Kriz ve krize müdahale	2	28.5	7	50.8	6	62.2
İlk yardım	3	42.8	2	16.6	6	62.2

Müdür yardımcıları, psikolojik danışmanlar ve öğretmenlerin eğitim ihtiyaçlarıyla ilgili belirttiği konular ayrı ayrı incelendiğinde müdür yardımcılarının gelişimsel krizler ve önleyici çalışmalarla ilgili eğitimlere ihtiyaçlarının olduğu, bunu öğretmenlerin izlediği görülmektedir. Psikolojik danışmanların bu konuyla ilgili eğitimlere en az ihtiyaç duyan, doğal afetlerle ilgili ise en fazla ihtiyaç bildiren grup olduğu ortaya çıkmıştır.

Kriz ve krize müdahaleyle ilgili eğitim ihtiyacının psikolojik danışmanlar ve öğretmenler tarafından en fazla belirtilen konu olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin en fazla krize müdahale ve ilk yardım konularında ihtiyaç belirttiği görülürken, psikolojik danışmanların krize müdahale, müdür yardımcılarının ise gelişimsel krizler, önleyici çalışmalar ile ilk yardım konularında en çok ihtiyaç belirttikleri anlaşılmaktadır.

4.9. Katılımcıların Okullarındaki Krize Müdahale Çalışmalarıyla İlgili Değerlendirmelerine Yönelik Bulgular

Katılımcıların okullarındaki krize müdahale çalışmalarını yeterli bulup bulmadıklarıyla ilgili görüşlerine Tablo 13'te yer verilmiştir.

Tablo 13

Katılımcıların okullarındaki krize müdahale çalışmalarıyla ilgili değerlendirmelerine ilişkin görüşleri

Katılımcılar	Yeterli		Yeterli değil/geliştirilmeli	
	f	%	f	%
Müdür yardımcısı	2	28.6	5	71.4
Psikolojik danışman	4	33.3	8	66.7
Öğretmen	5	56	4	44
Toplam	11		17	

Katılımcılara okullarındaki krize müdahale çalışmalarını yeterli bulup bulmadıklarıyla ilgili görüşleri sorulmuş, verilen yanıtlar incelendiğinde 11 katılımcının bu çalışmaları okulları için yeterli görürken 17 katılımcının yetersiz veya geliştirilmesi gerektiğini belirttiği ortaya çıkmıştır. Katılımcı gruplar ayrı ayrı incelendiğinde ise psikolojik danışman ve müdür yardımcılarının yarısından fazlası yeterli bulmazken öğretmenlerin yarısından fazlasının çalışmaları yeterli gördüğü anlaşılmaktadır.

Okulların sosyoekonomik düzeylerine göre katılımcıların verdikleri yanıtlar Tablo 14'te yer almaktadır.

Tablo 14

Katılımcıların Okulların Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Okullarındaki Krize Müdahale Çalışmalarıyla ilgili Görüşleri

SED	Yeterli		Yeterli değil/geliştirilmeli		Toplam
	f	%	f	%	
Düşük	2	28.6	5	71.4	7
Orta	3	27.3	8	72.7	8
Yüksek	6	60	4	40	10

Okulların sosyoekonomik düzeylerine göre katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde, sosyoekonomik düzeyi yüksek olan okullarda çalışan katılımcıların düşük ve orta sosyoekonomik düzeydeki okullarda çalışan katılımcılara göre okullarındaki çalışmaları daha yeterli gördükleri anlaşılmaktadır.

4.10. Okullarda Krize Müdahale Çalışmalarının Yeterliğini Artırmaya Yönelik Görüşlere İlişkin Bulgular

Katılımcılara okullarındaki krize müdahale çalışmalarını yeterli hale getirebilmek için yapılması gerekenlerle ilgili görüşleri sorulmuş ve alınan yanıtlar incelenerek 5 kategori altında toplanmış ve Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15

Katılımcıların Okullarındaki Krize Müdahale Çalışmalarının Yeterliğini Artırmaya İlişkin Önerileri

KATEGORİ	f	KATEGORİ	F
a) Eğitim	24	c) İş birliği	7
b) Krize müdahale hazırlık çalışmaları	18	d) Bakış açısı/algı/farkındalık	8
- Planlama ve planlı çalışma	6	e) Denetim	5
- Düzenli toplantılar	4		
- Ekibe üye seçimi	3		
- Önleyici çalışmalar	2		
- Risklerin belirlenmesi	1		
- Çalışmaların güncelliği	1		
- Farklı konularda tatbikatlar	1		

En fazla vurgulanan kategori eğitim olurken, bunu sırasıyla krize müdahale hazırlık çalışmaları, bakış açısı, algı ile iş birliği ve denetim izlemektedir. Eğitim kategorisiyle ilgili ayrıntılar Tablo 16’da yer almaktadır.

Katılımcılar krize müdahaleyle ilgili çalışmaların yerine getirilmesini ifade ederken en fazla vurgulanan çalışmaların “plan yapma ve planlı çalışma”, “düzenli toplantılar gerçekleştirme” ile ilgili olduğu görülmüştür. Bunun yanında katılımcılar ekibe üye seçerken ya da ekip oluşturulurken üyelerin özelliklerinin dikkate alınarak ekibe üye seçilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Hazırlık çalışmalarıyla ilgili bazı katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

...Bu ekip kurulurken gerçekten de bu işi yönetecek kişiler seçilirse, işte onlar da oturup toplantıları yapılabilir, okulumuzda hangi kriz durumları ile karşı karşıya kalabiliriz, onlar konuşulabilir işte hangi konu ile hangi kriz konusu ile karşılaşırsak neler yapabiliriz, seçenekler beraber üretebiliriz yani kendimize bir ekip kurabiliriz, planımızı oluşturabiliriz, yıl içerisinde bunlar ile ilgili bilgilendirici çalışmalar da yapabiliriz en azından önleyici çalışmalar da yapabiliriz işbirliği içerisinde çalışılırsa güzel olur (K5PD).

Aslında planlamaya programlamaya biraz daha ağırlık verebiliriz. Okulda bizim de iş yükümüz fazla olduğu için fazla böyle şeylere elimizden geldiği kadar yapmaya çalışıyoruz ama planlama ve programlamada biraz daha şey yapabiliriz gayret gösterebiliriz. Bunun yanında toplantılarımız böyle olaylar arttığında değil de sistematik hale getirebiliriz ayda bir olabilir gibi (K10Ö).

Denetimle ilgili olarak katılımcılar özellikle idarecilerin bu çalışmaları takibi ve denetimiyle çalışmaların daha yeterli hale geleceğini ifade etmişlerdir. Bir katılımcının bununla ilgili ifadesi aşağıdaki gibidir.

...bununla ilgili daha böyle sıkı bir kontrol, takip yapılırsa daha sağlıklı sonuçlar olabilir diye düşünüyorum yani dönemlik toplantılar dönemlik şeyler haricinde belli aralıklarla yapılan düzenli şeyler olmalı diye düşünüyorum (K1PD).

Katılımcıların krize müdahale çalışmalarının daha yeterli hale gelmesinde etkili olacağını belirttikleri bir diğer kategori iş birliğidir. Bununla ilgili bazı katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

Bunlar yapılırken okul rehberlik servisi ile iş birliği içerisinde devam edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Genelde şeyi yapıyorlar çok etkilenen bir öğrenci varsa yönlendiriyorlar o noktada sorun yaşamıyoruz ama genel çalışmaların yapılması anlamında bunun okullarda yapılması gerektiğini düşünüyorum Bir de yani o kriz durumunun buna yönelik bir farkındalığının Bence tüm branşlara bizim branşlarımız da dahil olmak üzere yapılması gerektiğini düşünüyorum. Zaten son yıllarda Sanırım YÖK seçmeli olarak PDR de Eğitimde Kriz danışmanlığı dersi koydu diye biliyorum. (K11PD).

Top yekûn uğraşmak gerekiyor yani sadece üç beş kişinin üstüne atmakla olmuyor bu iş. Gözlemi sadece üç beş kişi yapmayacak, bütün öğretmen arkadaşım yapacak, aynı zamanda bütün öğrenciler de buna katılacak. Birlik beraberlik olduğu sürece tabii kriz önlenir (K18Ö).

Bazı katılımcılar bu çalışmalarla ilgili algıların değişmesi, çalışmaların daha ciddiye alınması ve farkındalığın artmasının yeterliğin artmasında etkili olacağını belirtmişlerdir. Bununla ilgili bazı katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

Bence bu konuya ya da bu kurula hani biz kuruldu olduğumuz için çok daha fazla özen gösterilmeli gerçekten üzerine düşünülmesi gereken ciddiye alınması gereken hani butiğinde çok belli olmuyor ama o an yaşadığımız da çok çok önemsenmesi gereken ama yeterince önem Görmeyen bir konu diye düşünüyorum okullarda (K9Ö).

Okul idaresinin de bu konuda çok aktif olması gerektiğini düşünüyorum ben okul idaresi çünkü sanırım hani olayı farklı boyutlara taşımak yerine kriz olarak çok fazla algılamıyorlar. Yani en ufak bir şeyde bile bu bir kriz değil işte ceza verelim geçirelim. Çocuklarla ilgili özellikle bu bahsettiğim siber zorbalık olaylarında hani bunu çocukların cezalandırılması gereken bir olay olarak görüyorlar. Halbuki bu bir krizdir, gerçekten şu an düşününce bu çoğu ergende yaşanan problem bu artık bir kriz haline geliyor ama o daha çok cezalandırıcı, ceza alması gereken bir şey olarak sorunun çekirdeğinden ziyade sonuç odaklı gidiyorlar. Hani krize müdahale ekibini bu yüzden belki çok önemsemiyorlar. Bu hemen disiplin suçuymuş gibi çocukların ceza

alması gerektiğini düşünüyorlar. O yüzden hani Bununla ilgili okul İdaresi ile de alakalı çalışmalar yapılabilir diye düşünüyorum (K15PD).

Ayrıca çok da zaman istiyor yani çok fazla paramız olsa da zaman olmuyor zamanla bunun olabileceği bunun bir kültür olduğuna inanıyorum ben krize müdahalenin bir kültür olduğuna inanıyorum (K19MY).

Evet yani bu iş ciddi bir iş, bunun ciddiye alınması lazım çocuklarımız ergenler onlara nasıl yaklaşabilirim konusunda daha iyi yaklaşabileceğimiz konusunda... (K28Ö).

Katılımcıların krize müdahale çalışmalarıyla ilgili yeterliliğin artırılmasına yönelik eğitim önerileri Tablo 16’da yer almaktadır.

Tablo 16

Katılımcıların verilmesi gerektiği düşünülen eğitim konuları ve hedef kitleye ilişkin düşünceleri

Eğitimler	Öğrenci	Öğretmen	Ekip	İdare	Veli
Krize müdahale	11	13	9	7	6
İletişim becerileri	1	1	9	1	1
Problem/çatışma çözme	-	2	-	-	-
Kurallar	2	-	-	-	-

Katılımcılar okullarındaki krize müdahale çalışmalarının yeterliliğini artırmanın bir yolu olarak en fazla eğitim vurgusunu yapmışlar ve en fazla krize müdahale konusunda eğitim verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Sırasıyla öğretmen, öğrenci, krize müdahale ekibi üyeleri, idare ve velilere bu konuda eğitim verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. İletişim becerileriyle ilgili en çok ekip üyelerine eğitim verilmesi gerektiği belirtilirken ifade edilen diğer eğitim konuları ise öğretmenlere yönelik problem ve çatışma çözme, öğrencilere yönelik ise kurallardır.

Yani bu olaylarla ilgili mesela bahsetmiş olduğumuz kriz durumları veya olası muhtemel krizlerle ilgili daha sık bilgilendirme ve gerektiğinde teorik uygulamalı şeyler yapılabilir... (K1PD).

Biraz önce söylemiştim kesinlikle bütün öğretmenlerin okul idarecilerinin bu konuda eğitim almaları gerektiğini ve alan öğretmenlerin de sınıf rehber öğretmenlerinin özellikle sınıflarında öğrencilerine bu Yeterliliği kazandıracak çalışmaları yapması...(K11PD).

Evet öyle bir algı var gerçekten öğretmenlerde öyle bir algı var yani o kadar algı şu hale gelmiş ki bahsettiğim yaralanmalarda falan çocuk hani kafası yaralanmış, kötü bir durumda yana yana mesela beni arıyorlar hani o anda gerçekten bir sağlık kuruluşunu aramak yerine konu sanki bana gelince ben o arada ona tıbbi müdahale edebilecek bir insan değilim. O durumda bile rehberlik servisine yöneliyorlar Hani o anda yapmaları gereken şey belki hatta öyle yani 112'yi aramak olmasına rağmen hani olayı direkt rehberlik servisine gönderip çekilmeyi düşünüyorlar gerçekten öğretmenlerin bu konularda daha çok eğitilmesi gerektiğini düşünüyorum öyle (K15PD).

Bu çok önemli öğretmenin bireysel olarak çatışma çözme becerilerini geliştirmeleri lazım bu çok önemli. Bunu biz görüyoruz mesela bu arkadaşımızın bıçaklandığı hadisede kamera görüntülerinden görüyoruz, öğrenciyi üç kişi tutamıyor zapt edemiyor; fakat bir başka öğretmen arkadaşımız var, o arkadaş o 3 kişiden daha fizik olarak daha zayıf birisi ama çocuğu kontrol edebiliyor. Çünkü o çocukla mazisi var konuşması var çocuğa şunu söylemiş elini tutmuş, bana güveniyor musun demiş güveniyorum demiş, o zaman bıçağı bırak demiş ve çocuk bıçağı bırakmış saldırganlığı o anda kesiyor. Şimdi burada öğretmenin o çocukla olan iletişimi daha öncesi kesinlikle çatışma çözmede veya krize müdahalede çok ciddi etki sağlıyor (K19MY).

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Krize Müdahale Ekibinin Oluşturulması ve Ekip Üyelerinde Aranacak Beceri ve Özelliklerle İlgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum

Katılımcıların yarısından fazlası okullarındaki krize müdahale ekiplerinin sene başı öğretmenler kurulu toplantısında oluşturulduğunu ve öğretmenlerin gönüllülüğüne dikkat edildiğini belirtmişler bunun yanı sıra direkt görevlendirmeye ekibin oluşturulduğunu belirten katılımcılar da olmuştur. Sene başı kurul toplantısında oluşturulmayan ekiplerin daha sonra idare tarafından ve psikolojik danışmanların iş birliği ile oluşturulup üyelere bilgi verildiği anlaşılmıştır. Ekip oluşturma görevinin bazı okullarda psikolojik danışmanlara verildiği ve danışmanların yöneticilerin yerine getirmesi gereken görevleri yapması danışmanların yetkilerini aşması olarak değerlendirilebilir.

Psikolojik danışmanların krize müdahale çalışmalarında önemli sorumlulukları olmakla birlikte ekip oluşturulmasıyla ilgili yetkilerini aşan adımlar atmalarının diğer öğretmenlerle olan iletişimlerini olumsuz etkileyebileceği ve bu çalışmaların sağlıklı yürütülmesine engel olabileceği düşünülmektedir. İş birliği ve fikir alışverişi etkili bir ekip oluşturmada önemli görülmeyle birlikte bu durumun iş birliği sınırları içerisinde kalması daha sağlıklı olacaktır. Çocukların değişen ruh sağlığı gereksinimlerine uyum sağlayabilecek bir konumda olan ve olmaya devam edecek ve krize müdahale hizmetleri sunmak için görevlendirilecek (Deming, 2004) olan okul psikolojik danışmanlarının önemli rolleri vardır; ancak sadece okul psikolojik danışmanları değil, krize müdahale sürecinde herkesin önemli bir rolü olduğu unutulmamalıdır (Francisco ve Fasko,1999).

Araştırmayı amacına uygun olarak yürütebilmek için daha önce okullarla iletişime geçilerek okullarında krize müdahale ekibi olup olmadığı ve görüşme için gönüllü olup olmadıkları sorulmuştur. Yapılan ön görüşmelerde bazı çalışmalarda olduğu gibi (örneğin İnandı, 2008) krize müdahale ekibinin olmadığını ifade edilen okullar olduğu görülmüştür. Araştırma sürecinde ise ön görüşmelerde ekiplerinin olduğunu belirten okullardan iki tanesinde müdür yardımcıları, ekiplerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bir müdür yardımcısının resmi ekibin olmadığını, kriz durumlarında belirli öğretmenleri

yönlendirdiklerini, 1 müdür yardımcısının ise krize müdahale ekiplerinin olmayacağını, öğrenci davranışları değerlendirme kurulunun, rehberlik servisinin ve idarenin bu tür faaliyetler için sonuç odaklı çalışmalarının olduğunu ifade etmesi, bazı okullarda krize müdahale ile ilgili çalışmaların yeterince anlaşılmadığının göstergesi olabileceği gibi personelin ilgisiz olmasının da bir sonucu olabilir.

Ekte yer alacak üyelerde aranan beceri ve özelliklerin üç kategori altında toplanabildiği görülmüştür. Bunlar: kişinin müdahale ve problem çözmesiyle ilişkili becerileri, iş birliği yapma ve iletişime dair becerileriyle diğer kişisel bilgi ve nitelikleridir. Tüm görüşler içerisinde en fazla ifade edilen özelliklerin sırasıyla kişinin tecrübeli olması, müdahale edebilmesi ve iletişim becerilerinin iyi olması olduğu görülmüştür. Ocak'ın (2006) araştırmasında da müdür yardımcılarının ekip oluştururken dikkat edecekleri noktaların en fazla kişisel özellikler ve ilgi alanları olduğu, bunu deneyim ve gönüllülüğün izlediği görülmüştür. Bu sonuçlar mevcut araştırmanın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Mevcut araştırma sonucuna göre de gönüllülüğe çoğunlukla dikkat edildiği söylenebilir.

Krizle etkin mücadelede yetişmiş bireylerden oluşan krize müdahale ekiplerinin önemi büyüktür (Aksoy ve Aksoy, 2003); ekte iletişim becerisi güçlü, zorlu koşullarda uyum içerisinde çalışabilecek kişilerin yer alması (Özcan Güzgün vd., 2016) ayrıca bireysel ve grupla çalışma becerilerine, okul ve toplumun işleyişiyle ilgili bilgilere, krize müdahale ve kriz yönetimiyle ilgili bilgilere sahip olan kişiler olması ve üyelerin birçok senaryonun olası sonuçlarını hayal edebilmesi, stres altında net düşünebilmeleri (Thompson, 2002; 107) ekip üyelerinde olması gereken niteliklerdir. Araştırma bulgularında kişilerle ilgili ifade edilen özelliklere bakıldığında müdahale becerisi olan, müdahale edebilen ve problemlere çözüm getirebilecek kişilerin istendiği anlaşılmakta, ayrıca tecrübeli insanlara bu konularda güvenildiği düşünülmektedir. Ekibe üye seçiminde gerekli özelliklerin dikkate alınması, bunun öneminin farkında olan yöneticilerin olması krize müdahale çalışmaları için önemli bir gelişme olarak görülebilir. Mevcut bulgulara tecrübenin en fazla ifade edilen özellik olduğu düşünüldüğünde ve Savçı'nın (2008) araştırmasında kıdemin yaşanan krizlerin öğretmenlerin performansı üzerindeki algılarını etkileyen önemli bir değişken olmadığı bulgusu değerlendirildiğinde tecrübenin bu çalışmalarda gerekli olabileceği ama yeterli olmayacağı sonucuna varılabilir. Mevcut araştırma bulgularında da deneyimin yanında müdahale edebilmeye ilişkin becerilerin ifade edilmesi bununla ilişkilendirilebilir. Ekip üyelerinin eğitimiyle ilgili beklentilerin yalnızca üç kişi tarafından ifade edilmesinin, krize müdahale konusundaki

eğitimlerin öğretmenler için gündemde olmaması veya yaygın olmamasıyla ilgili olabileceği düşünülebilir.

Sayın'ın (2008) araştırmasında kriz anında okuldaki kişilerin neredeyse tamamının stres, panik, korku ve heyecan yaşadıklarını göstermiş ve araştırmaya katılan okul müdürlerinin neredeyse tamamı krize müdahale için yöneticinin sakin tutumunun önemine dikkat çekmiştir. Öyleyse ekipte yer alacak üyelerin soğukkanlılığını ve sakinliğini koruyabilecek, kriz atmosferinde müdahale edebilecek kişiler olmasına dikkat edilmesi önemli bir konudur. Bununla paralel olarak mevcut araştırmada da kişinin sakinliğini koruyabilmesine dikkat edildiğini belirten katılımcılar olmuştur.

5.2. Katılımcıların Aldıkları Eğitimlerle İlgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum

Katılımcıların aldıkları eğitimlerle ilgili bulgulara bakıldığında yarısından fazlasının eğitim almadığı görülmüştür. Alınan eğitimlere bakıldığında krize müdahale ile ilgili eğitimlerin yanı sıra gelişimsel ve önleyici konularda da bazı katılımcıların eğitim aldıklarını ifade ettiği bulgularda yer almaktadır. Sandoval'ın (2002) belirttiği gibi kişilere gelişimsel konularda, neler yaşayacaklarına dair bilgiler verilmesi krizi önleme konusunda önemlidir. Önleyici anlamda bu konularla ilgili okul çalışanlarının eğitim alması ve öğrencilere eğitim verilmesi okullarda yaşanabilecek krizlerin etkilerinin daha hafif olmasında belirleyici olabilir.

Krize müdahale konusunda eğitim alan katılımcıların tamamına yakını psikolojik danışmanların oluşturduğu görülmüştür. Ülkemizde tüm okul psikolojik danışmanlarına hizmet içi eğitim kapsamında psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale eğitimlerinin veriliyor olması bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olmuş olabilir.

Francisco ve Fasko'nun (1999) araştırmasında yer alan 35 okul psikolojik danışmanının çoğunun eğitim almış olması; Adamson ve Peacock'un (2007) çalışmasındaki 228 okul psikoloğunun neredeyse tamamının bazı kriz türleri konusunda eğitim almış olması mevcut çalışmadaki psikolojik danışmanların çoğunun eğitim aldığı yönündeki bulguyla benzer görülürken; Kaya ve Yıldırım'ın (2017) lisede çalışan 46 rehberlik servisi çalışanıyla yaptığı çalışmada, araştırmaya katılanların yarısından fazlasının kriz ve krize müdahale ile ilgili eğitim almadığını belirtmesi mevcut çalışmadaki bulguyla farklılık göstermektedir. Kaya ve Yıldırım'ın araştırma verilerinin

2013 yılında toplandığı düşünüldüğünde geçen yıllar içerisinde okul danışmanlarının bu konuyla ilgili eğitimlerine ağırlık verildiği düşünülebilir.

İnandı'nın (2008) okul müdürleriyle yaptığı çalışmada çoğu okul müdürünün kriz ekiplerinin bu konuda eğitim almadığını, tecrübeyle bu işleri yürüttüklerini belirttiği ifade edilmiştir. Ekte yer alan öğretmenlerin bu konuda eğitim almamış olması, bu araştırmadaki öğretmenlerin de eğitim almamış olmasıyla uyumludur. Karakuş'un (2018) çalışmasındaki öğretmen ve yöneticilerin büyük çoğunluğunun ve Sayın'ın (2008) araştırmasındaki okul yöneticilerinin çoğunun krize müdahale konusunda eğitimlerinin olmaması mevcut araştırma sonucuyla benzer olduğu söylenebilir. Daughtry'nin çalışmasında ise katılımcıların tamamına yakınının bu konuda eğitim almış olduğu görülmüştür. Ülkemizde öğretmenlerin ve yöneticilerin bu konudaki eğitimlerinin göz ardı edildiği söylenebilir.

Savçı'nın (2008) araştırmasında kriz yönetimi ya da okul güvenliği ile ilgili herhangi bir eğitim almayan öğretmenlerin, okullarda yaşanan krizlerden, bu konuda eğitim alanlara göre daha çok etkilendiklerinin bulunması, bu eğitimlerin öğretmenler açısından koruyucu bir etkiye sahip olduğu anlamına gelmektedir. Sayın'ın (2008) araştırmasında kriz yönetimi ile ilgili eğitim alan okul müdürlerinin kriz yönetimi sürecinde daha etkin olduğunun görülmesi bu eğitimlerin okul yöneticileri açısından da etkili ve gerekli olduğu sonucuna götürmektedir.

5.3. Katılımcıların Aldıkları Eğitimlerin Etkililiği ile İlgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum

Katılımcıların eğitimin etkililiği ile ilgili değerlendirmelerine göre eğitim ve eğitimciyle ilgili özelliklere ilişkin kategoriler belirlenmiş ve özellikle yeni bilgi katan ve farkındalık geliştiren, uygulama ve müdahale becerisi kazandıran, katılımcıların aktif olabileceği eğitimlerin daha etkili olarak değerlendirildiği görülmüştür. Eğitim veren kişilerin alanında uzman ve donanımlı olması da eğitimin etkililiğini artıran bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Katılımcıların tamamına yakınının aldıkları eğitimleri etkili bulması Kaya ve Yıldırım'ın (2017) araştırmasındaki kriz ve krize müdahale konusunda eğitim alan psikolojik danışmanların tamamının aldıkları eğitimi etkili bulmasıyla benzerlik göstermektedir. Sayın'ın (2008) çalışmasında, kriz yönetimi konusunda eğitim alan okul yöneticilerinin almayanlara göre daha etkin olması, Lazzara'nın (1999) çalışmasında da eğitime katılan yöneticilerin kriz yönetimi

puanlarının, katılmayanlardan önemli oranda yüksek olmasının, bu araştırmada ortaya çıkan ve bilgi ve farkındalık geliştiren, uygulama becerisi kazandıran eğitimlerin krize müdahale konusundaki eğitimleri daha etkili kıldığı yönündeki sonucu destekleyici niteliktedir.

5.4. Okullarda Yapılan Krize Müdahale Hazırlık Çalışmalarıyla İlgili

Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum

Krize müdahale hazırlık çalışmaları ilk düzey önlemeyle ilgili çalışmalardır ve krizleri tahmin etmeyi, önleyici müdahale programlarını, acil durum ve tahliye planları ve tatbikatları içermektedir (Sandoval, 2002; Knox ve Roberts, 2005). Okullarda kurulan krize müdahale ekiplerinin amacı kriz öncesi, anı ve sonrasında yapılacak çalışmalarla ilgili etkin bir müdahale planı sağlamaktır (Aksoy ve Aksoy, 2003). Hazırlık çalışmalarıyla ilgili olarak öncelikle risklerin belirlenmesi, tehlikeleri önceden saptamanın bir yolu olarak risk analizlerinin yapılması (Çiçek ve Özsezer, 2015) alınacak önlemlerin ve yapılacak planların etkililiğini arttıracaktır.

Krize müdahale ekibiyle ilgili hazırlık çalışmalarına ilişkin bulgulara bakıldığında katılımcıların neredeyse tamamı Sayın'ın (2008) çalışmasında da görüldüğü gibi sivil savunmayla ilgili tatbikatların yapıldığını belirtmiştir. Bu konuyla ilgili yasal mevzuatın olması, yapılan tatbikatlara tüm okulun katılması ve herkesçe bunun görülüyor olmasının bu sonuçta belirleyici olduğu söylenebilir. Yine katılımcıların tamamına yakını bireysel risk faktörlerinin belirlendiğini ifade etmiştir. Bunun yanında planın yapılmadığını, toplantıların olmadığını, fiziksel risk analizlerinin gerçekleştirmediğini ve bu konuda bilgisinin olmadığını belirten katılımcıların olduğu görülmüştür. Ayrıca katılımcıların yanıtları tek tek incelendiğinde de aynı okulda çalışanların yanıtlarında tutarsızlıklar olduğu görülmüştür. Bu çalışmaların yapılmadığını, bu konuda bilgisi olmadığını belirten katılımcıların daha çok öğretmenler olduğu dikkati çekmiştir. Bu durum Ocak'ın (2006) okul yöneticileri ve öğretmenlerle yaptığı nitel araştırma yöntemlerini kullandığı araştırmada 14 öğretmenden 3'ünün okullarında yürütülen kriz yönetimi çalışmalarından haberdar olmadığını belirtmesiyle benzer görünmektedir. Bu durum, yapılan çalışmaların diğer üyelerle iletişim halinde yapılmadığı ya da çalışmalarda iş birliği olmadığı şeklinde yorumlanabileceği gibi bazı üyelerin ekipteki rollerini benimsemeyip çalışmaları takip etmemeleriyle de açıklanabilir. Nedeni ne olursa olsun bazı okullarda bu çalışmalar için

gereken özenin gösterilmediği ve yapılmadığı söylenebilir. Planlama, krizleri başarıya dönüştürmenin en önemli aşamalarından biridir (Sayın, 2008). Ancak bu çalışmada olduğu gibi İnandı'nın (2008) çalışmasında da planı olmayan ve risk analizlerinin yapılmadığını belirten okullar olduğu, Çiçek ve Özsezer'in (2015) araştırmasında öğretmenlerin görüşlerine göre yöneticilerin tehlike ve riskleri önceden belirleyemedikleri, Sayın'ın (2008) araştırmasında krize müdahale planlarının özellikle doğal afet ve sivil savunma içerikli olduğu ve diğer kriz türleriyle ilgili kapsamlı bir planı olan okulların sayısının az olduğu, Ocak'ın (2006) araştırma sonucunda ise çoğu ortaöğretim okulunda kriz yönetim planı olmadığı belirtilmiştir. Buna karşıt olarak yurt dışında okulların çoğunda krize müdahale planlarının olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Wilkins, 1997; Francisco ve Fasko, 1999; Christensen, 2001; Dorman, 2003; Adamson ve Peacock 2007).

Krize müdahale hazırlık çalışmalarıyla ilgili diğer kategori olan bilgilendirme çalışmalarıyla ilgili olarak kriz ve krize müdahale konularında ve ekibin işleyişi ve görevleri konusunda çok az okulda çalışma yapıldığı görülmüştür. Krizlerin her an, her yerde ve herkesin karşılaşabileceği, yaşanabilecek durumlar olduğu (Ballou ve Litwack, 1998) düşünüldüğünde bu konuda özellikle kriz türlerinin çok çeşitli olabileceği yerler olan okullarda tüm personelin, öğrencilerin ve velilerin bilgili olması gereklidir; hatta zorunludur. Bu çalışma kapsamındaki okullarda kriz ve krize müdahale konusunda yapılan bilgilendirme çalışmalarının yeterli olmadığı söylenebilir. Bireylerin yaşamlarında neyin gerçekleşeceğini, yaşam geçişlerinde normal deneyimlerin ve duyguların ne olduğu bilgisinin sağlanması özellikle gelişimsel krizlerle başa çıkmada önleyici bir yaklaşımdır (Sandoval, 2002). Bu anlamda okulda öğrencilerin, öğretmenlerin, veli ve diğer personelin bilgilendirilmesinin kriz ve krize müdahale çalışmalarında önleyici olduğu söylenebilir. Diğer önemli bir nokta da öğrencilere yardıma ihtiyaç duyduklarında bunu nasıl anlayacaklarını, desteğe ihtiyaç duyduklarında gerekli desteği nasıl arayabileceklerini öğretmek ve pratik yapmalarını sağlamaktır (Ingraham, 2002). Araştırma bulgularına bakıldığında rehberlik kapsamında önleyici bilgilendirme çalışmalarının öğretmen, öğrenci, veli ve diğer personele yapıldığını ifade eden katılımcılar olduğu görülmektedir. Katılımcılar en fazla öğrencilere kişisel-sosyal rehberlik konularında bilgiler verildiğini belirtse de diğer konularda kişilere yapıldığı belirtilen bilgilendirme çalışmalarının oldukça az olduğu söylenebilir. Ocak'ın (2006) çalışmasındaki okulların neredeyse tamamında öğrencilerin psikolojik gelişimi için rehberlik çalışmaları yapıldığı bu araştırma bulgusuyla benzer olarak görülmüştür. Bazı

katılımcıların velilerin özellikle liselerde okula çok az geldiği; bilgilendirme çalışmalarına katılmadığı yönündeki ifadeleri doğrultusunda bu durumun bu sonuçta etkisi olduğu düşünülebilir.

Okullarda fiziksel çevreye yönelik güvenlik önlemleri (merdivenlere kaydırmazlar, kameralar, fiziksel tehlike oluşturabilecek şeyler gibi) alındığı, çoğunlukla görüşmeler (veli, öğrenci, öğretmen görüşmeleri) yoluyla bireysel önlemler alındığı, katılımcıların yarısı tarafından ifade edilmiştir. Fiziksel çevreyle ilgili önlemlerin iş sağlığı güvenliği kapsamında yapıldığını belirten katılımcılar olmuştur. İş sağlığı güvenliği çalışmalarının fiziksel risklere yönelik farkındalığı geliştirdiği söylenebilir. Sayın'ın (2008) araştırmasındaki okul güvenliğini sağlamaya yönelik yapılan çalışmalar (bahçe duvarı, güvenlik personeli, kamera sistemi, okul giriş-çıkışı denetimi, sosyal aktivitelere yönlendirme gibi) mevcut araştırma sonucuyla benzerdir. Bunun yanında fiziksel risklerle ilgili gerekli önlemlerin alınmadığına (Çelikten, 2001) ve okullardaki güvenliğin çoğu katılımcı tarafından yeterli bulunmadığına (Ocak, 2006) dair araştırma sonuçları da mevcuttur.

Bireysel önlemlerle ilgili olarak görüşmelerin, ev ziyaretlerinin ve grup çalışmalarının çoğunlukla rehberlik servisi ve sınıf rehber öğretmenleri tarafından yapıldığı ifade edilmiştir. Rehberlik çalışmalarının krize müdahale konusunda önleyici çalışmalarla ilgili bir rol aldığı bu çalışma için söylenebilir.

Okullarda çalışan hizmetli kadrosundaki personellerin de krizin kaynağı olabileceği düşünüldüğünde, yalnızca bir katılımcının bu anlamda çalışma yapıldığını ifade etmesi bu personellere yönelik çalışmaların ihmal edildiğinin göstergesi olabilir.

Önleyici ve bilgilendirici çalışmalarda da aynı okulda çalışan katılımcıların ifadelerinde tutarsızlık görülmesi, bu çalışmalarda birlik olmadığını ya da bu konudaki sorumluluklarıyla yeterince ilgilenmediklerini ya da farkında olmadıklarını düşündürmektedir.

5.5. Okullarda Yaşanan Krizlerle İlgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum

Bulgular incelendiğinde katılımcılar gelişimsel krizlere oranla durumsal krizlerle daha fazla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma bulgusu bu açıdan Kaya ve Yıldırım'ın (2017) araştırma sonucuyla benzerdir. En fazla ifade edilen kriz durumunun öğrencinin öğrenciye olan şiddet davranışlarıyla ilgili sonucu da Nickerson ve Zhe'nin (2004) ve Savçı'nın (2008) araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Uzbaş'ın

(2009) araştırmasında da okul psikolojik danışmanlarının şiddeti okulları için önemli bir problem olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Ögel vd.'nin (2006) 15-16 yaşlarında çocuk ve ergenlerde görülen şiddetin en yüksek seviyeye ulaştığını ve okullarda şiddetin yaygınlığını belirtmesi bu araştırma sonuçlarıyla uyumlu görünmektedir. Sayın'ın (2008) araştırmasında ise yaşanan krizlerin kaynağının yoğun olarak okul içindeki bireylerden kaynaklanan krizler olduğu belirtilmiştir. Mevcut araştırmadaki kriz kaynaklarının belirtilme sıklığı göz önüne alındığında Sayın'ın (2008) araştırma sonucuyla uyumlu görünmektedir.

Durumsal krizlerin daha görünür yaşanması, etkilerinin daha hızlı görünmesi gelişimsel krizlere oranla daha hatırdta kalmasını ve ifade edilmesini sağlamış olabilir. Ergenlik dönemi gibi gelişimsel anlamda yeni sorumlulukların, rollerin ve uyum sürecinin olduğu bir dönemde gelişimsel krizlerin yaşanması olasıdır; ancak bunun sessizce yaşanması ya da farklı bir kriz durumuyla kendini ortaya koyması kriz türleri konusunda kişileri kararsız bırakmış olabilir. Katılımcıların ifadelerinde kriz türlerinin, iç içe geçmiş kompleks krizler (Demirli Yıldız, 2018) olduğu görülmüştür. Öğrencilerle başlayan krizlerin veliyle ya da öğretmenle devam eden krizler haline dönüştüğü ifadelerden anlaşılmıştır. Bu durum, krizlere etkili müdahale edilemediğinde ya da önlem alınmadığında yeni krizlerin doğabileceğini (Ingraham, 2002) krizlerin kontrol edilemeyip ya da doğru yönetilemediğinde yön değiştirmesi ve zincirleme krizleri oluşturabileceğini (Ulutaş, 2010) akla getirmektedir.

İfadelerde bazı krizlerin tıpkı trafik kazaları gibi zincirleme devam eden krizler olduğu görülmüştür. Bu çalışmada ifade edilen durumsal krizlere bakıldığında Wachter'in (2006) belirttiği bireysel krizlerin daha çok yaşandığı söylenebilir. Ancak bu bireysel krizlerin tüm okulu etkileyen bir okul ya da topluluk krizi olmasa da en azından küçük bir grubu ya da sınıfı, bir aileyi etkilemiş olma ihtimali vardır. Zincirleme devam eden krizler de bunun bir göstergesi sayılabilir.

Katılımcılar tarafından bazı spesifik durumsal krizlerin de yaşandığı belirtilmiştir. Özellikle ölüm kaynaklı kayıpların fazlalığı göze çarpmaktadır. Deming'in (2004) araştırmasında ise okul psikologlarının en fazla, düzenli olarak boşanmayla ilgili krizlerle karşılaştıkları ifade edilmiştir.

Fiziksel zararların en fazla yaralanma ve hastalıklarla ilgili olarak ifade edildiği görülmüştür. Okulların mevcutları, kısıtlı ve şartların uygun olmadığı alanları düşünüldüğünde yaralanmaların kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir.

Okullarda yaşanan krizlerle ilgili bulgulara katılımcıların kriz algılarının da etkili olacağı göz ardı edilmemelidir. Bunun yanında okul şartlarında ya da bağlamında krizlerin anlamı farklılaşabilir. Bir okul ortamında kriz olarak görünen bir durum başka bir okulda kriz olmayabilir ya da okul şartlarına, olayın meydana geldiği zamana ve yere bağlı olarak da krizin yaratacağı etki farklı olacaktır (Jones ve Paterson, 1992). Örneğin, sosyoekonomik düzeyi düşük olan bir ortaokulda çalışan okul psikolojik danışmanı bir katılımcı, kendilerinin kriz olarak gördükleri bir olayı öğrenci ve velilerin normal karşıladığını ifade etmiştir.

5.6. Okullarda Karşılaşılan Krizlere Yönelik Yapılan Müdahalelerle İlgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum

Müdahaleler genel olarak değerlendirildiğinde sırayla en fazla okul psikolojik danışmanları, idari personel ve sınıf rehber öğretmenlerinin bu çalışmalarda rol aldığı görülmektedir. Katılımcıların müdahalelerle ilgili ifadelerinde, krize müdahale ekibinin bir planlama doğrultusunda müdahale ettiğine yönelik herhangi bir vurgu yapmadıkları, yapılan müdahalelerin çoğunlukla rastgele, doğaçlama ya da deneme yanılma doğrultusunda yapıldığı anlaşılmıştır. Mete Otlu'nun (2009) 48 okul psikolojik danışmanı ile yaptığı çalışmada mevcut bulgulara benzer olarak kriz durumlarında yöneticilerin öğrencileri rehberlik servisine yönlendirdiği; ailelerle görüştükleri ve diğer kurumlarla iletişime geçtikleri okul danışmanları tarafından en çok ifade edilen sonuçlardır. Nickerson ve Zhe'nin (2004) araştırmasındaki bulgulara, mevcut bulguların aksine krize müdahale ekibinin aktif olduğu ve etkili müdahalelerde bulunduğu anlaşılmıştır. Daughtry (2015), araştırmasında okul müdürlerinin krizi önleme ve müdahalede önceden var olan kriz ekiplerinin, kriz planlarının ve potansiyel tehditleri için tatbikatlar uygulamanın etkili ve önemli olduğunu belirttiklerini ifade etmiştir. Mevcut çalışmada yer alan okullarda ise krize müdahale ekiplerinin aktif olmadığı, etkin kullanılmadığı söylenebilir.

5.7. Katılımcıların Karşılaşacaklarını Düşündükleri Olası Kriz Durumlarıyla İlgili Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum

Katılımcıların tamamına yakını durumsal krizlerle karşılaşabileceğini ifade ederken az sayıda katılımcı gelişimsel krizlerin yaşanmasının da olası olduğunu belirtmiştir.

Durumsal krizlerle ilgili en fazla şiddet, kayıp ve fiziksel zararlarla ilgili krizlerin ifade edildiği görülmüştür.

Katılımcıların olası kriz kaynakları ile ilgili görüşlerine bakıldığında en çok öğrencilerin, daha sonra ise velilerin kriz kaynağı olacağını düşündükleri görülmüştür. Ayrıca sistem, dış çevre, okul binası ve donanımı, öğretmenlerin de krizin kaynağı olabileceği bazı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Bir okuldaki öğrenci ve veli sayıları düşünüldüğünde, İnandı'nın (2008) ifade ettiği gibi verilen hizmetin doğasından ve bireylerden kaynaklanan krizlerin (Özen, 2001) yaşanması olası olabilir. Bunun yanında krizin kaynağının keskin bir şekilde ayrımını yapmak bazen zor olabilir. Örneğin, kaygan merdivenlerden hızla inen bir öğrencinin düşüp yaralanması ya da bu araştırmadaki bir görüşme sırasında ifade edilen okuldaki olayları ailesine farklı şekilde anlatan bir öğrencinin ertesi gün öfkeyle okula gelen ve koridorlarda bağırarak velisi gibi bazen kriz kaynakları iç içe geçmiş olabilir. İç içe geçen kompleks krizler (Demirli Yıldız, 2018) olduğu gibi iç içe geçmiş kriz kaynakları veya zincirleme devam eden kriz durumlarının olduğu da söylenebilir. Buna kriz durumlarına zamanında ve etkili müdahale edilememesi ve artarak devam etmesi sebep olabilir. Nitekim önleme programları ve zamanında müdahale yoluyla okulla ilgili birçok kriz azaltılabilir hatta önlenabilir (Ingraham, 2002).

Sayın'ın (2008) araştırmasında ise yöneticilerin büyük çoğunluğunun okullarında deprem, yangın, taciz, cinayet, okul binasına saldırı, şiddet, bulaşıcı hastalıklar, intihar gibi etkenlerin krize neden olabileceğini belirttiği görülmüştür. Mevcut araştırmada doğal afetler kriz kaynağı olarak en son beklenen durumlardandır. Sayın'ın araştırma örneklemini büyük depremler yaşanan İstanbul'daki okulların oluşturması bu sonuçta etkili olmuş olabilir. Beklenen krizlerle ilgili bu iki farklı bölgenin özelliklerinin sonuçları farklılaştırdığı düşünülünce Jones ve Paterson'ın (1992) krizlerle ilgili konularda okul şartları ve bağlamının etkili olduğu yönündeki görüşüne katılmak kaçınılmaz olmaktadır.

Analizlerde, katılımcıların neredeyse yarısının daha önce yaşanan krizlerle tekrar karşılaşacağını düşündüğünü açıkça ifade ettiği, diğer katılımcıların da yaşanan krizler ve olası krizlerle ilgili ifadeleri karşılaştırıldığında 10 katılımcının da ifadeleri arasında tutarlılık olduğu görülmüştür. Bir katılımcının ise okulda kriz yaşanmadığı için kriz beklentisi olmadığını belirtmesi göz önüne alındığında toplamda 21 katılımcının yani büyük çoğunluğun yaşanan krizlerin kriz beklentilerinde etkili olduğu görülmüştür. Bununla uyumlu olarak Sayın'ın (2008) araştırmasında katılımcıların doğal afetler etkenleriyle ilgili krizler yaşadıkları ve çoğunun da doğal afetlerle ilgili kriz beklentisi

olduğu görülmüştür. Daha önce yaşanan krizlerle ilgili tekrar yaşanabileceğine dair beklentinin olmasıyla ilgili olarak bazı gelişimsel krizlerin (okul başlama, mezuniyet vb.) ve durumsal krizlerin (ölüm gibi) daha beklendik olması anlaşılabilir bir durumken bunun dışındaki krizlerin tekrar yaşanmasının bekleniyor olması bazı durumların, risklerin değişmediği; önlemler alınmadığı ya da alınamadığı veya alınan önlemlerin etkili olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Bir katılımcının tesisat ve donanımla ilgili önlemler alındığı için bununla ilgili kriz yaşanmadığını düşünüyor olması ve bunu belirtmesi de alınan önlemlerin krizle ilgili beklentilerinde etkili olduğunun bir göstergesi olabilir.

Özetle, katılımcıların önceki deneyimleri, okullarında yaşanan krizler ve alınan önlemlerin olası krizlerle ilgili algılarını etkileyen faktörler olduğu söylenebilir.

5.8. Katılımcıların kendilerini krize müdahale etme konusunda hazır hissetmeleriyle ilgili bulgulara dair tartışma ve yorum

Araştırmaya katılan müdür yardımcıları ve öğretmenlerin neredeyse tamamı, krize müdahale etme konusunda kendilerini hazır hissettiklerini belirtirken psikolojik danışmanların ise yarısından biraz fazlası bu konuda kendilerini hazır hissettiklerini ifade etmiştir. Ayrıca tüm katılımcılar içerisinde yalnızca 3 psikolojik danışman kendini hazır hissetmediğini belirtmiştir. Karakuş'un (2018) araştırmasındaki yöneticilerin kendilerini kriz öncesi ve kriz sonrası döneme ilişkin çoğunlukla yeterli bulmaları, Sayın'ın (2008) çalışmasındaki yöneticilerin kriz yönetiminde kendilerini başarılı bulmaları, Francisco ve Fasko'nun (1999) araştırmasındaki psikolojik danışmanların kriz durumlarında kendilerini iyi görmesiyle mevcut araştırma bulgularının benzer olduğu söylenebilir.

Katılımcıların kendilerini krize müdahale konusunda hazır hissetmelerini sağlayan unsurlar araştırıldığında bireylerle ilgili faktörlerin ve çalışma ortamına ilişkin faktörlerin öne çıktığı görülmüştür. Kişilerin kendilerini hazır hissetmesinde en çok tecrübenin rol oynadığı ifade edilmiş, bunu "eğitim/bilgi ve araştırma"nın izlediği görülmüştür. Krize müdahale konusunda eğitim alan ve almayan katılımcıların sayıları düşünüldüğünde, eğitim almayan katılımcı sayısının daha fazla olmasının bu sonuç üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Soğukkanlılık ve sakinlik de diğer kişisel faktörlere göre daha fazla ifade edilmiştir. Thompson'ın (2002; 107) krize müdahale ekibi oluştururken üyelerin bilgi, beceri ve deneyimlere sahip, stres altında çalışabilecek kişiler olması gerektiğini ifade

etmesi bunu anlaşılır kılmaktadır. Çalışma ortamındaki karşılıklı güven ilişkisi ve iş birliği de katılımcıların yeterlik algısını artıran, çalışma ortamına ilişkin en çok ifade edilen faktörlerdir. Ingraham'ın (2002; 75) okuldaki akademik ve psikolojik başarı için iş birliğini vurgulaması, krizlerle ilgili önleme ve müdahale programlarına ebeveynlerin ve öğretmenlerin dahil olmasıyla daha güçlü ve iyi hale geleceğini ifade etmesi çalışma ortamındaki iş birliğinin etkilerini destekler niteliktedir.

Konuyla ilgili en fazla eğitim alan grubun psikolojik danışmanlar olması krize müdahale ve kriz yönetimi konusunda etkin olabilecekleri ve istenen çalışmaları yapabilecekleri yönünde bir izlenim oluşturmaktadır. Bu nedenle diğer katılımcılar içerisinde kendini hazır hissetmediğini belirten kişilerin yalnızca psikolojik danışmanlar olması şaşırtıcı olmuştur. Deming'in (2004) okul psikologlarıyla yaptığı çalışmada da katılımcıların büyük bir çoğunluğunun krize müdahale konusunda eğitim almasına rağmen bu eğitimlerin onları yeterince hazırlıklı kılmadığı görülmüştür. Aynı çalışmada okul psikologlarının kıdemi arttıkça yeterlik algılarının azaldığı da bulgular arasında yer almaktadır. Öyleyse Deming'in (2004) araştırma sonuçları mevcut araştırma bulgularını desteklememektedir. Bunun yanında Francisco ve Fasko'nun (1999) araştırmalarındaki okul psikolojik danışmanlarının çoğunun kriz durumlarında öğrencilere danışmanlık yapmakta kendilerini iyi, tatminkâr hissettikleri görülmüştür. Kendini hazır hissetmediğini belirten danışmaların demografik özelliklerine bakıldığında mesleki kıdemlerinin 3, 8 ve 20 yıl olduğu, çalıştıkları okulların orta, düşük ve yüksek sosyo ekonomik düzeyde olduğu, 2 katılımcının ortaokulda diğerinin lise kademesinde çalıştığı ve her üçünün de bu konularda bilgisi olduğu; ancak iki katılımcının bazı kriz konularıyla karşılaşmadığı ve dolayısıyla deneyimlerinin az olduğu söylenebilir. Nitekim bu araştırma bulgularına göre katılımcıların kendilerini hazır hissetmesinde etkili olan kişisel faktörlerden “deneyim”in en çok ifade edildiği görülmüştür.

Çiçek ve Özsezer'in (2015) araştırmasında hizmet içi eğitime katılan öğretmenlerle katılmayanların kriz yönetimi becerileriyle ilgili algılarında farklılık olduğu, Savçı'nın (2008) araştırmasında ise bu durumun farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ridgely (2006) ise okul çalışanlarına verdiği kriz eğitimi sonucunda okul çalışanlarının bu konuda gelişme kaydettiklerini gözlemiştir. Gainey (2003) ise okul ve çevresinde güvenliği sağlamak daha güvenli bir eğitim ortamı için kriz yönetimi eğitimi verecek eğitimcilere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmalara bakıldığında krize müdahale konusunda eğitimin etkili ve etkisiz görüldüğü araştırmalar olduğu söylenebilir. Francisco ve Fasko'nun (1999) araştırmasında okul psikolojik danışmanlarının çoğunun eğitim almış

ve yarısından fazlasının bir kriz deneyimi yaşamış ve kendini kriz durumlarında öğrencilerle çalışmak konusunda yeterli hissettiği görülmüştür. Benzer şekilde Karakuş'un (2018) yöneticilerin kriz yönetim becerilerini belirlemeye çalıştığı araştırmasında yöneticilerin kıdemi ve yaşı arttıkça kriz yönetim becerilerinin de arttığı görülürken kriz eğitimi alan yöneticilerin almayanlara göre kriz yönetim becerilerinin anlamlı düzeyde daha yüksek çıktığı belirtilmiştir. Yine Fonseca'nın (2008) araştırma bulgularında benzer olarak tecrübesi fazla olan okul psikolojik danışmanları ile lisans eğitimi sonrasında krize müdahale eğitimi alan danışmanların kendilerini krize müdahalede daha hazırlıklı hissettikleri görülmüştür. Bu araştırma sonuçlarına dayanarak eğitimle birlikte deneyimin krize müdahale konusunda kişileri daha yeterli hale getirdiği söylenebilir. Buna paralel olarak mevcut çalışmada da katılımcıların kendilerini hazır hissetmeleriyle ilişkili olarak en çok "tecrübe" ve "eğitim, bilgi ve araştırma" faktörlerini ifade edilmiştir.

5.9. Katılımcıların eğitim ihtiyaçlarıyla ilgili bulgulara ilişkin tartışma ve yorum

Katılımcıların eğitime ihtiyaçları olup olmadığı sorulduğunda 1'i hariç tüm katılımcılar eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Eğitime ihtiyacı olmadığını belirten müdür yardımcısının daha önce bu konularda eğitim aldığı ve uzun yıllardır bu konularla ilgili çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Eğitim ihtiyacına hayır diyen bu katılımcının aldığı eğitimleri etkili bulduğu ve bu konudaki deneyimlerini kendisi için yeterli gördüğü düşünülebilir.

Katılımcıların çoğu, kendilerini krize müdahale konusunda yeterli, hazır hissederken bu konuda eğitim ihtiyacı olduğunu da belirtmeleri Francisco ve Fasko'nun (1999) araştırmasındaki okul psikolojik danışmanlarının çoğunun kendini bu konuda yeterli görürken aynı zamanda büyük çoğunluğun eğitim talep etmesi bulgusuyla paralel ve şaşırtıcıdır. Aslında yeterli görülse de eğitim ihtiyacının yine de olabileceği bilgi ve becerilerini daha da artırmak ve yeni kriz durumlarına hazır hale gelmek için bunun gerekli görüldüğü söylenebilir.

Aslında bu durum, bazı katılımcıların belirttiği gibi bu konuyla ilgili eğitimlerin tekrarlı olması gerektiğinin göstergesi olabilir. Zaman zaman bilgilerin güncellenmesi, hatırlatılması gerekli olabilir. Deming'in (2004) okul psikologlarının krize müdahale ile ilgili aldıkları eğitimlerin büyük çoğunlukla alınan eğitimin krize müdahalede yeterince hazırlıklı olmalarını sağlamadığı sonucu, Savçı'nın (2008) araştırmasında katılımcıların

kriz yönetimiyle ilgili eğitimlerinin yeterliliğine yönelik algılarında, bu konuda eğitim alan öğretmenlerle almayanların sonucu arasında anlamlı fark olmaması bazı eğitimlerin etkili olmadığını düşündürmektedir. Öyleyse bu araştırmada da elde edilen sonuçlara göre bir eğitimin etkili olup olmamasını belirleyen bazı faktörler vardır. Eğitimlerin amaçlarına ulaşması için bunlara dikkat edilmesi gereklidir. Bu çalışmada katılımcıların daha çok uygulama becerisi kazandırmaya yönelik, tekrarları olan ve katılımcıları eğitim sürecine katan, uygulamalarla, etkinliklerle, örnek vakalar üzerinden yapılan eğitimleri hem etkili buldukları hem de böyle eğitimler talep ettikleri araştırma bulgularında görülmüştür. Ayrıca eğitimcilerin alanında uzman ve donanımlı olması da bu anlamda ifade edilen diğer bir husustur. Uzbaş'ın (2009) çalışmasında da benzer sonucun ortaya çıktığı söylenebilir; katılımcılar çözüm odaklı/uygulanabilir, uzmanlarca verilen eğitimler talep etmektedirler.

Katılımcıların eğitim ihtiyaçlarını ifade ederken tüm öğretmen ve idarecilerin bu konuda eğitim alması gerektiğini belirttikleri de dikkati çekmiştir. Bu araştırmada 10 katılımcının bu yönde görüş belirttiği Francisco ve Fasko'nun (2015) araştırmasında da okul psikolojik danışmanların tamamına yakınının, yönetici ve öğretmenlerin eğitim ihtiyacı olduğuyla ilgili görüş bildirdiği, Uzbaş'ın (2009) araştırmasında da katılımcıların verilecek eğitimlerin kapsamlı olmasını yani veli, öğretmen ve yöneticileri kapsamaması gerektiğini vurguladıkları görülmüştür. Katılımcıların diğerlerinin de eğitim alması gerektiğini ifade etmesi, hem iş birliği ve destekle ilgili hem de bu konularda daha yeterli, becerikli ve bilgili kişilerle çalışmak istediklerinin bir göstergesi olabilir.

Eğitim ihtiyaçları katılımcı gruplar için ayrı ayrı incelendiğinde en fazla ihtiyaç olarak belirtilen kriz ve krize müdahale ile ilk yardımın öğretmen grubu tarafından ifade edildiği; bunu kriz ve krize müdahale konusunda psikolojik danışmanların, ilk yardım konusunda ise müdür yardımcılarının izlediği görülmüştür. Yaralanmalarla ilgili risklerin fazla olduğu koridor, bahçe veya sınıflarda öğretmenlerin öğrencilerle diğer gruplara göre daha fazla zaman geçirdikleri düşünüldüğünde bu konuyla ilgili daha çok ihtiyaç belirtmeleri beklenen bir durum olabilir.

5.10. Katılımcıların Okullarındaki Krize Müdahale Çalışmalarıyla İlgili Değerlendirme ve Önerilerine İlişkin Bulgulara Dair Tartışma ve Yorum

Katılımcıların yarısından fazlasının okullarındaki krize müdahale çalışmalarını yeterli bulmadıkları görülmüştür. Öğretmen grubunun diğer iki gruba göre okuldaki çalışmaları

daha yeterli gördüğü anlaşılmaktadır. Çalışmalarla ilgili yapılan değerlendirmelerde gruplar arasında farklılık olması, bu araştırma bulgularına göre okullarda krize müdahaleyle ilgili ve özellikle hazırlık çalışmalarında, müdür yardımcıları ve rehberlik servisinin süreçte daha fazla rol almasıyla ilişkili olabilir.

Özdemir'in (2002) araştırmasında, yönetici ve öğretmenlerin değerlendirmelerine göre okul yöneticileri kriz yönetimi ve krize müdahale konusunda başarılı, yeterli bulunurken; mevcut araştırma bulgularıyla daha tutarlı olan bazı araştırma bulgularında (Maya, 2014 ve Savcı, 2008) krize müdahale çalışmalarına ilişkin değerlendirmelerin "kısmen yeterli" ve "orta düzeyde" olduğu görülmüştür.

Tüm bu araştırma sonuçlarına göre okullardaki krize müdahale çalışmalarının daha yeterli ve etkili olması için bir şeyler yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Okulların SED'ine göre katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde, SED'i yüksek olan okullarda çalışan katılımcıların düşük ve orta SED'deki okullarda çalışan katılımcılara göre okullarındaki çalışmaları daha yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Buna göre düşük ve orta SED'deki okullarda krize müdahale çalışmalarının yüksek SED'deki okullara göre ihmal edildiği söylenebilir. Bunun bir diğer nedeni yüksek SED'deki öğrenci ve velilerin daha fazla başarı odaklı olması, velilerin okulla ilgili beklentilerin yüksek ve daha fazla iletişim halinde olması olabilir. Bunun yanında katılımcıların okullarındaki çalışmalara yönelik yeterliliğine ilişkin ifadelerine bakıldığında, değerlendirmeleri yaparken okullarında yaşanan krizlerin sıklığını ve olaylara yönelik algıları baz alarak yaptıkları söylenebilir. Özellikle düşük SED'de çalışan katılımcıların okullarındaki şiddet olaylarının fazla ve genel olarak yaşanan krizlerin yoğun olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Yüksek SED'deki bazı katılımcıların da okul ve çevresinin güvenli olduğunu krizlerin daha az olduğu ya da hiç yaşanmadığını ifade etmesi, Savcı'nın (2008) araştırmasındaki yüksek SED'e sahip okullarda kriz durumlarının daha az yaşanması bulgusuyla uyumlu görünmektedir. SED'i yüksek olan okullarda krizlerin daha az yaşanmasıyla krize müdahale çalışmalarının daha yeterli görülmesi ilişkili olabilir.

Katılımcıların okullarındaki yeterliliği artırmak için en fazla sırasıyla eğitim, krize müdahale ile ilgili hazırlık, bu konuyla ilgili bakış açısının değişmesi ve farkındalığın geliştirilmesi, iş birliğinin yapılması ve bu çalışmalarda denetimin artırılması gibi önerilerde bulundukları ortaya çıkmıştır.

Eğitim alan katılımcıların kriz yönetimi sürecinde daha etkin oldukları (Sayın, 2008) ve bu konudaki bilgilerinin diğerlerine göre daha fazla olduğu (Lazzara, 1999)

düşünüldüğünde eğitimin krize müdahale konusundaki çalışmaların yeterliliğini artırdığı söylenebilir. Okulların krizlere hazırlıklı olmasında etkili olan eğitimlere ağırlık verilmesi gerekmektedir (Wachter, 2006; Ademson ve Peacock, 2007). Hazırlık çalışmalarında en fazla ifade edilen ilk üç çalışma; planlama ve planlı çalışma, düzenli toplantılar yapma ve ekibe üye seçiminde bu çalışmalara uygun kişilerin seçimi olmuştur. Krizle etkin mücadalenin ön koşullarından biri yetişmiş bireylerden oluşan krize müdahale ekiplerinin oluşturulmasıdır (Aksoy ve Aksoy, 2003).

Katılımcılar okuldaki iş birliğinin krize müdahale çalışmalarının daha yeterli hale gelmesinde etkili olacağını belirtmişlerdir. Nitekim bu araştırmanın diğer bir bulgusu kişilerin kendilerini yeterli algılamasında iş birliği ve desteğin önemini ortaya koymuştur. İş birliği ve destek bu denli önemli iken okuldaki personelin olumsuz ya da destekleyici olmayan tutumlarının kriz yönetimi sürecinde güçlük yaşanmasına neden olabildiği (Sayın, 2008) söylenebilir.

Kriz yönetimindeki süreçte üst düzey yöneticilerin etkili bir unsur olduğu (Sayın, 2008) düşünüldüğünde denetimle ilgili bulguların bu anlamda dikkate alınması gerekir.

Krizlere hazırlıklı olmada deneyimin etkili olduğu (Mitroff vd., 2006); kriz yönetimi ya da okul güvenliği ile ilgili eğitim almayan öğretmenlerin eğitim alanlara göre krizden daha çok etkilendiği (Savcı,2008) ve birçok araştırmada eğitimin önemine vurgu yapıldığı (örn: Wachter, 2006; Sayın, 2008) görülmektedir. Bunlara paralel olarak mevcut araştırma bulgularında katılımcıların kendilerini hazır hissetmelerinde deneyim ve eğitimin etkisini vurgulaması; okuldaki çalışmaların yeterliliğini artırmak için eğitimler önermesi; krize etkin müdahalede deneyimin tek başına yeterli olmayacağı ve eğitimlerle desteklenmesi gerektiğinin göstergesidir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Bu araştırmada ortaokul ve liselerde çalışan okul psikolojik danışmanları ile krize müdahale ekibi üyelerinin okullarda krize müdahale hizmetleri konusundaki görüşlerini betimlemek, bu konuya ilişkin yeterlik algılarını ortaya çıkarmak ve bu konuda ihtiyaç duyulan çalışmalara yönelik önerileri belirlenmeye çalışılmıştır.

1. Araştırma bulgularına göre krize müdahale ekiplerinin çoğunlukla sene başı öğretmenler kurul toplantısında oluşturulduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında bazı okullarda ekiplerin, idareci ve okul psikolojik danışmanları iş birliği ile kurul toplantısı dışında belirlendiği anlaşılmıştır.

Krize müdahale ekip üyelerinde aranan beceri ve özelliklerin müdahale ve problem çözme becerileri, iletişim becerileri ve işbirliği, belirli kişisel özellik ve nitelikler olduğu görülmüştür.

2. Katılımcıların çoğu krize müdahale konusunda eğitim almadıklarını belirtmiş, eğitim alan katılımcıların da büyük çoğunluğunun psikolojik danışmanlar olduğu görülmüştür. Eğitim alan psikolojik danışmanlar “psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale” konusunda eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir.

Eğitim alan katılımcıların büyük bir çoğunluğu aldıkları eğitimi etkili eğitimler olarak değerlendirmişlerdir. Eğitimlerin etkililiği ile ilgili değerlendirmeler yapılırken eğitim ve eğitimcinin özelliklerine ilişkin vurgular yapıldığı görülmüştür. Buna göre en çok yeni bilgi katan ve farkındalık geliştiren, müdahale ve uygulama becerisi kazandıran, düz anlatım yerine etkinliklerin olduğu ve eğitimcileri aktif kılan uygulama ve eğitimleri daha etkili buldukları görülmüştür. Eğitimlerin etkili olarak algılanmasında eğitimcilerin alanında etkin ve donanımlı olmasının önemli olduğu dikkati çekmiştir.

3. Okullarda yapılan krize müdahale hazırlık çalışmalarının ekiple ilgili çalışmalar, alınan güvenlik önlemleri ve yapılan bilgilendirme çalışmaları başlıkları altında ele alındığı görülmüştür. Ekiple ilgili çalışmalara bakıldığında çoğu katılımcı okullarının bir planı olduğunu, risk analizlerinin yapıldığını; tamamına yakını ise sivil savunma

tatbikatlarının yapıldığını ifade etmiştir. Ekiple ilgili çalışmalarda aynı okulda çalışan ve birbirinden farklı ve tutarsız cevaplar veren katılımcılar olduğu görülmüştür. Araştırma sonucuna göre kriz ve krize müdahale konusunda bilgilendirme çalışmalarının çok az yapıldığı söylenebilir. En çok ifade edilen bilgilendirme konusunun, rehberlik kapsamındaki önleyici çalışmalardan öğrenciye yönelik kişisel -sosyal rehberlikle ilgili olduğu görülmüştür.

4. Araştırma bulgularına göre, okullarda durumsal (travmatik) ve gelişimsel krizler yaşandığı ortaya çıkmıştır. Durumsal krizlerin, gelişimsel krizlere oranla daha fazla ifade edildiği söylenebilir. En çok ifade edilen krizler sırasıyla öğrenci kaynaklı fiziksel şiddet, yaralanmalar, veli kaynaklı sözel şiddet, ölüm ve öğrenci kaynaklı sözel şiddettir.

5. Yaşanan kriz durumlarıyla ilgili yapılan müdahalelere bakıldığında ağırlıklı olarak öğrenci ve veli görüşmeleri yapıldığı, çoğunlukla rehberlik servisi ve idarenin ön planda yer aldığı, sınıf rehber öğretmenleriyle de iş birliği yapıldığı görülmüştür. Özellikle yaralanmalarda sağlık ekiplerinin çağrıldığı, bazı şiddet olaylarında emniyet ekiplerine haber verildiği ve disiplin sürecinin işletildiği ifade edilmiştir. Katılımcıların müdahaleler ile ilgili ifadelerinde ekipçe ve planlı bir şekilde hareket edildiğine dair bir bulguya rastlanılmamıştır.

6. Karşılaşılabilecek düşünülen olası krizler ve kriz kaynakları ile ilgili bulgulara bakıldığında daha çok öğrenci kaynaklı durumsal krizlerin yaşanacağına dair görüş bildirildiği, en çok da şiddet olaylarının ifade edildiği görülmüştür. Katılımcıların ifadelerine bakıldığında, çoğunlukla daha önce yaşanan kriz durumlarıyla tekrar karşılaşacaklarını düşündükleri söylenebilir. Daha önce yaşanan krizlerle uyumlu olarak katılımcılar en çok şiddet, kayıp ve fiziksel zararlarla ilgili krizler yaşanacağını ön görmektedirler. Yine yaşanan krizlerle uyumlu olarak katılımcılar en çok öğrenci ve veli kaynaklı krizleri yaşayacaklarını düşünmektedirler. Katılımcıların önceki deneyimleri, okullarında yaşanan krizler ve alınan önlemlerin olası krizlerle ilgili algılarını etkileyen faktörler olduğu söylenebilir.

7. Araştırma bulgularına göre katılımcıların çoğu, kendini krize müdahale konusunda hazır hissettiğini belirtirken yalnızca üç psikolojik danışman bu konuda kendini hazır hissetmediğini ifade etmiştir. Katılımcıların kendilerini hazır hissetmelerinde etkili olduğunu düşündükleri faktörlerden tecrübe, eğitim, bilgi ve araştırma, soğukkanlılık en çok ifade edilen kişisel faktörlerdir. Çalışma ortamına ilişkin

karşılıklı güven ilişkisi ve iş birliği de çalışma ortamıyla ilgili en çok ifade edilen faktörler olmuştur.

8. Katılımcıların eğitim ihtiyaçlarıyla ilgili bulgulara bakıldığında en çok ifade edilen eğitim içeriğinin kriz ve krize müdahale ile ilgili çalışmalar olduğu, spesifik durumsal krizler ve gelişimsel krizler ile ilgili eğitim ihtiyaçları da belirtildiği görülmüştür. Ayrıca katılımcıların uygulama becerisi kazandırmaya yönelik, uygulamalı, tekrarları olan ve uzman ve donanımlı eğitimciler tarafından verilen eğitimler talep ettiği görülmüştür.

9. Katılımcıların okullarındaki krize müdahale çalışmalarını genel olarak yeterli bulmadıkları; öğretmenlerin, psikolojik danışmanlar ve müdür yardımcılara göre okullarındaki çalışmaları daha yeterli gördükleri, yüksek SED' i olan okullarda çalışan katılımcıların orta ve düşük SED' i olan okullarda çalışanlara göre daha yeterli algıladıkları ortaya çıkmıştır.

10. Bulgulara göre katılımcılar okullarındaki krize müdahale çalışmalarının yeterliliğini arttırmak için en fazla eğitim vurgusu yapmış ve en çok kriz ve krize müdahale konusunda öğretmen, öğrenci, krize müdahale ekibi, idareci ve velilere eğitimler verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Çalışmaların yeterliliğini arttırmaya yönelik ifade edilen diğer görüşler ise krize müdahale ile ilgili hazırlık çalışmalarının yapılması, kriz ve krize müdahale konusunda bakış açısı ve farkındalığın geliştirilmesi, iş birliği ve bu çalışmaların denetlenmesi şeklindedir.

6.2. Öneriler

6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Araştırma bulgularına göre eğitim alanlar da dahil olmak üzere neredeyse tüm katılımcıların eğitim ihtiyacı belirttiği düşünüldüğünde, bu konuyla ilgili MEB tarafından özellikle seminer dönemlerinde tüm okul kademelerini kapsayıcı en çok ifade edilen kriz ve krize müdahale konusunda hizmet içi eğitimler düzenlenebilir, bu eğitimlerin zaman zaman tekrarlanması önerilebilir.

2. Araştırma sonucunda, verilen eğitimlerin etkililiği ile ilgili değerlendirmelerde eğitimin ve eğitimcinin özelliklerinin belirleyici olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda,

eğitimler düzenlenirken, eğitim ve eğitimcilerin niteliklerine dikkat edilebilir. Alanında uzman ve donanımlı eğitimciler tarafından daha çok uygulama becerisi kazandıran ve ihtiyaç duyulan bilgileri sağlayan eğitimler sağlanabilir.

3. Araştırmada en sık karşılaşılan kriz durumlarının şiddet olduğu düşünüldüğünde, okulun ihtiyaçlarına uygun ve etkili olabilecek şiddeti önleme programları okul psikolojik danışmanlarının öncülüğünde ve diğer çalışanların iş birliğiyle geliştirilip uygulanabilir. Ayrıca şiddetle ilgili veli kaynaklı krizlerin de önemli oranda yaşandığı düşünüldüğünde önleyici çalışmalara velilerin de dahil edilmesi sağlanabilir.
4. Araştırma sonucuna göre gerek hazırlık gerekse müdahale çalışmalarının sistemli olmadığı, çalışmaların çoğu katılımcı tarafından yetersiz olarak değerlendirildiği göz önüne alındığında MEB tarafından bu çalışmalarla ilgili belirli standartların geliştirilip gerekli denetimlerin yapılabileceği, daha sistemli yeni bir çalışma programı sağlanabilir.
5. Okul idarecileri de okullarında krize müdahale ekiplerini daha aktif hale getirerek, gerektiğinde denetleyerek okullarındaki çalışmaların yeterliğini artırabilir. Ayrıca yapılan toplantılarda kriz ve krize müdahale çalışmalarıyla ilgili gündem maddesi oluşturarak bu konunun güncel kalmasını sağlayabilir.
6. Ekip oluşturulurken yöneticilerin yapması gereken görevleri bazı okullarda psikolojik danışmanların üstlenmesi rol ve sorumluluklarını aşması, ekip başkanının yürütmesi gereken çalışmaları psikolojik danışmanların yerine getirmesinin psikolojik danışmanlık mesleğine ve okullardaki bu konuyla ilgili çalışmalara zarar vereceği düşünüldükçe, gerekli sınırların korunması konusunda daha hassas davranılması önerilebilir.
7. Okul psikolojik danışmanları kriz ve krize müdahale konusundaki farkındalığı geliştirmek için okullarda öğrenci, öğretmen, idareci, hizmetli kadrosundaki personeller ve velilere bilgilendirici çalışmalar düzenleyebilir. Okullarda çalışan hizmetli kadrosundaki personellerin de krizin kaynağı olabileceği ve yalnızca 1 katılımcının bu yönde önleyici çalışmalar yapıldığını belirttiği düşünüldüğünde bu çalışanlara yönelik eğitim ve bilgilendirici çalışmalarına ağırlık verilmesi gerektiği söylenebilir.
8. Okul psikolojik danışmanlarının lisans ve yüksek lisans eğitimlerinde, okullarda yaşanabilecek krizler ve bu krizlere yönelik müdahaleler, bu konuyla ilgili spesifik danışmanlık becerilerini artırmaya yönelik ders ve uygulamalara yer verilebilir.

9. Yaralanma olaylarının fazla olması, sıklıkla sağlık ekiplerinin okula çağrılması ve öğretmenlerin bunlarla ilgilenmek zorunda kalması, öğretmenlerin ilk yardım konusundaki belirttiği eğitim ihtiyacı dikkate alındığında, okullarda çalışma koşullarına uygun sağlık çalışanları yetiştirilebilir ve yerleştirilmeleri sağlanabilir.

10. Katılımcıların kendilerini krize müdahale konusunda yeterli hissetmesinde en çok deneyim ve eğitimin katkısını belirttiği görülmüştür. Deneyimlerin bazen pahalıya mal olacağı düşünülerek, okul ortamlarında çalışacak kişilerin eğitimlerinde zengin deneyimler yaşayabileceği kontrollü ortamlar sağlanması önerilebilir. Gerek PDR gerek diğer branşların lisans eğitiminde staj ve uygulama deneyiminin buna göre düzenlenmesi sağlanabilir.

11. Araştırma bulgularına göre kişilerin kendini krize müdahale konusunda yeterli hissetmesini sağlayan kişisel faktörlerin yanında çalışma ortamına ilişkin faktörlerin de etkili olduğu görülmüştür. Buna yönelik aynı ortamda çalışan kişilerin iletişim ve iş birliğini artırmaya yönelik çalışmalar yapılması önerilebilir.

6.2.2. Diğer Araştırmalar İçin Öneriler

1. Konunun güncel kalması için okullarda krize müdahale çalışmalarıyla ilgili araştırmaların devam etmesi gereklidir.
2. Okullarda yaşanan kriz olaylarıyla ilgili okul çalışanlarının ve öğrencilerin nasıl etkilendiğine yönelik araştırmalar planlanabilir.
3. Okullardaki krize müdahale çalışmalarıyla ilgili öğrenci algılarına yönelik araştırmalar yapılabilir.
4. Bu konuyla ilgili nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma desenli çalışmalara ağırlık verilebilir.
5. Okullarda krize müdahale çalışmalarının ihmal edilmesine yönelik nedenler araştırılabilir.
6. Okullarda belirli krize müdahale çalışmalarının etkililiğini sınamaya yönelik okul temelli deneysel araştırmalar yapılabilir.

7. Krize müdahalede kullanılan yöntem ve stratejilerin etkililiğini sınamaya yönelik araştırmalar yapılabilir.
8. Ülke genelinde okul psikolojik danışmanlarına verilen psikososyal koruma, önleme ve kriz müdahale eğitimlerinin etkililiğini değerlendirecek geniş kapsamlı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adamson, A. D. (1), & Peacock, G. G. (2,3). (n.d.). Crisis response in the public schools: A survey of school psychologists' experiences and perceptions. *Psychology in the Schools*, 44(8), 749-764. <https://doi.org/10.1002/pits.20263>
- Aksoy, H. H.,& Aksoy, N. (2003). Okullarda Krize Müdahale Planlaması. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 36(1-2).
- Aksu, A., & Deveci, S. (2009). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Kriz Yönetimi Becerileri. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 4(2), 1C0034.
- Allen, M., Jerome, A., White, A., Marston, S., Lamb, S., Pope, D., & Rawlins, C. (2002). The preparation of school psychologists for crisis intervention. *Psychology in the Schools*, 39(4), 427-439.
- Bahar, M. O., & Aysan, F. (2017). Okul Psikolojik Danışmanlarının Krize Müdahalede Kullandıkları Başa Çıkma Stratejileri: İzmir İli Örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(2), 459-478.
- Ballou, M.B., Litwack, L. (1998). Crisis theory: counseling out-of-control people. L. L. Palmatier (Ed.), *Quality school community applying William Glasser's choice theory içinde* (s. 55-74). Washington: Accelerated development
- Baş, T. & Akturan, U. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Bilge, F., Emir Öksüz, E. (2016). Kriz kuramları. Ö. Erdur-Baker ve T. Doğan (Ed.), *Kriz danışmanlığı içinde* (s. 29-36). Ankara: Pegem akademi.
- Bozgeyik, A. (2004). *Krizleri fırsata dönüştürmek*. İstanbul: Hayat.
- Caplan, G., Mason, E. A., & Kaplan, D. M. (1965). Four studies of crisis in parents of prematures. *Community Mental Health Journal*, 1(2), 149-161.
- Caplan, G. (1989). Recent developments in crisis intervention and the promotion of support service. *Journal of Primary Prevention*, 10(1), 3-25.

- Can, H., Azizoğlu, Ö. A., & Aydın, E. M. (2011). *Organizasyon ve yönetim*. Siyasal kitabevi.
- Christensen, L. K. (2001). *Crisis management plan characteristics in elementary schools as perceived by nebraska public school principals* (Order No. 3004500). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (251725448). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/251725448?accountid=15725>
- Çalık, T., Kurt, T., & Çalık, C. (2011). Güvenli okulun oluşturulmasında okul iklimi: Kavramsal bir çözümleme. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 73-84.
- Çelikten, M. (2001). Okul yöneticilerinin problem çözme becerileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 7(3), 297-309.
- Daughtry, P. (2015). *Principals' preparedness for, and experiences of, crisis events at school* (Order No. 3722364). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1728146809). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/1728146809?accountid=15725>
- Deming, E. J. (2004). Effective crisis intervention in the school: The Role of training, experience, and self-efficacy on school psychologists' ability to intervene.
- Demirli-Yıldız, A., Sevil-Gülen, Ö., Erdur-Baker, Ö. (2016). Kriz, kriz tepkileri ve kriz danışmanlığı. Ö. Erdur-Baker ve T. Doğan (Ed.), *Kriz danışmanlığı içinde* (s. 3-28). Ankara: Pegem akademi.
- Demirli Yıldız, A. (2018). Okul öncesi ve ilkokulda krize müdahale. Z. Hamamcı ve F. Türk (Ed.) *Okul öncesi ve ilkokulda psikolojik danışma ve rehberlik içinde* (s. 325-342). Ankara: Nobel
- Demirtaş, H. (2000). Kriz Yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 23 (6), 353-373.
- Dinçer, Ö. (2013). *Stratejik yönetim ve işletme politikası*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Dorman, S. A. (2003). *How prepared are our schools for an emergency? A survey of*

- school emergency response plans* (Order No. 3120051). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305336056). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/305336056?accountid=15725>
- Döş, İ., & Cömert, M. (2012). İlköğretim Okullarında Kriz Yönetimi Hakkında Okul Müdürlerinin Görüşleri/The View Of School Managers' About Crisis Management At Primary Schools. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20).
- Erdur-Baker, Ö. (2017). Müdahalelere genel bakış. Ö. Erdur-Baker ve T. Doğan (Ed.), *Afetler, krizler, travmalar ve psikolojik yardım içinde* (s. 113-119). Ankara: Türk psikolojik danışma ve rehberlik derneği.
- Erdur-Baker, Ö. (2017). Afetler, Krizler, Travmalar ve Travmatik Stres tepkileri. Ö. Erdur-Baker ve T. Doğan (Ed.), *Afetler, krizler, travmalar ve psikolojik yardım içinde* (s. 3-25). Ankara: Türk psikolojik danışma ve rehberlik derneği.
- Francisco, R.-M., & Fasko, D., Jr. (1999). *Crisis Intervention: The Role of the School Counselor*. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=ED434300&lang=tr&site=ehost-live>
- Fonseca, T. A. (2008). *Professional school counselor perception of preparedness in stabilizing a student in specific crisis situations: A random sample of american school counselor association members* (Order No. 3331449). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (304515340). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/304515340?accountid=15725>
- Gainey, B. L. S. (2003). *Creating crisis -ready school districts* (Order No. 3115108). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305317928). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/305317928?accountid=15725>
- Gerçik, İ. Z. (2009). Yöneticiler için gerçek kriz öyküleri : kriz yönetimi ve kurum kültürü. İstanbul: Küre yayınları.

- Gökalp, G., Ulu Yalçınkaya, A., (2016). Okullarda kriz ve karar verme. Ö. Erdur-Baker ve T. Doğan (Ed.), *Kriz danışmanlığı içinde* (s. 109-134). Ankara: Pegem akademi.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri (2. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ingraham, C. L. (2002). School and learning: school entry, school failure, and the discovery of learning disabilities. J. Sandoval (Ed.), *Handbook of crisis counseling, intervention, and prevention in the schools içinde* (s. 59-83). USA: Lawrence Erlbaum
- İnandi, Y. (2008). Resmi İlk ve Ortaöğretim Okulları Müdürlerinin Okullarındaki Kriz Durumlarına İlişkin Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, 11.
- Jones, M., Paterson, L., & Southwest Regional Lab., L. A. C. (1992). Preventing Chaos in Times of Crisis: A Guide for School Administrators. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=ED350700&lang=tr&site=ehost-live>
- Kadıbeşegil, S. (2002). *Kriz “geliyorum” der*. İstanbul: Kapital medya
- Kanel, K. (2003). *A guide to crisis intervention*. Pasific Groove, USA: Brooks/cole.
- Kaya, M., & Yıldırım, T. (2017). Liselerde Çalışan Psikolojik Danışmanların Okullarda Yaşanan Kriz Durumlarına İlişkin Algıları. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(2).
- Knox, K. S., & Roberts, A. R. (2005). Crisis intervention and crisis team models in schools. *Children & Schools*, 27(2), 93-100.
- Korkmazlar, Ü. (2014, Ekim). Travmadan etkilenen çocuklara psikolojik destek. *Okul Psikolojik Danışmanı e-Bülteni*
- Kotil, A. E. (2015). *Kriz ve Gelişme*. İstanbul: Derin yayınları

- Lazzara, K. C. (1999). *Crises and the schools: A survey of current response* (Order No. 9970601). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (304530453). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/304530453?accountid=15725>
- Lindemann, E. (1944). Symptomatology and management of acute grief. *American journal of psychiatry*, 101(2), 141-148.
- Maya, İ. (2014). Kamu İlkokullarında Yöneticilerin Sergiledikleri Kriz Yönetimi Beceri Düzeylerine İlişkin Öğretmen Görüşleri/Teachers' Views Concerning the Levels of Crisis Management Skills Displayed by the Managers in Public Primary Schools. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(23), 209.
- Mitroff, I. I., Diamond, M. A., & Alpaslan, M. C. (2006). How prepared are America's colleges and universities for major crises?. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 38(1), 61-67.
- Nickerson, A. B., & Zhe, E. J. (2004). Crisis prevention and intervention: A survey of school psychologists. *Psychology in the Schools*, 41(7), 777-788.
- Ocak, Y. (2006). *Ortaöğretim okullarında kriz yönetimi:(Edirne ili örneği)* (Master's thesis).
- Otlı, B. M. (2009). Okul Psikolojik Danışmanlarının, Okul Yöneticilerinin Okullarda Yaşanan Kriz Durumlarında Kullandıkları Başaçıkma Stratejilerine İlişkin Görüşleri. *Education Sciences*, 4(3), 772-778.
- Ögel, K., Tarı, I., & Eke, C. Y. (2006). Okullarda suç ve şiddeti önleme. *İstanbul: Yeniden Yayınları*, 17, 9-23.
- Özcan Güzgün, D., Yılmaz, E. F., Mandan, S., Şayan, D., Toptaş, B., Demiroğlu, E. (2016). Okulda intihara müdahale kılavuzu. Ö. Erdur-Baker ve T. Doğan (Ed.), *Kriz danışmanlığı içinde* (s. 183-242). Ankara: Pegem akademi.
- Özdemir, T. (2002). İlköğretim okullarında görevli yöneticilerin kriz yönetimi konusundaki koordinasyon yeterliliklerinin değerlendirilmesi. *Basılmamış*

Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

- Ridgely, J. T. (2006). *Comprehensive crisis training for school-based professionals: The development, implementation, and evaluation of a crisis preparation and response curriculum*(Doctoral dissertation).
- Sağlam, A. Ç., & Özsezer, S. (2015). Liselerde Okul Yönetimlerinin Kriz Yönetme Becerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Electronic Journal of Education Sciences*, 4(7).
- Sandoval, J. (2002). Conceptualization and general principles of crisis counseling, intervention and prevention. J. Sandoval (Ed.), *Handbook of crisis counseling, intervention, and prevention in the schools içinde* (s. 55-74). USA: Lawrence Erlbaum
- Savcı, S.(2008). Orta öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin kriz yönetimine ilişkin algıları. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Sayın, N. (2008). Ortaöğretim Kurumlarında Kriz Yönetimi Stratejisinin İncelenmesi (İstanbul İli Örneği) (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul). <http://tez2.yok.gov.tr/>
- Sayıl, I. (1992). Olağanüstü Koşullarda Krize Müdahalenin Yeri ve Önemi. *Kriz Dergisi*, 1(1), 4-7.
- Shafombabi, D. E. (1999). *The development of school-based crisis response efforts in southeastern pennsylvania* (Order No. 9921194). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (304537994). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/304537994?accountid=15725>
- Sözer, Y. (1992). Psikiyatride kriz kavramı ve krize müdahale. *Kriz Dergisi*, 1(1), 8-12.
- Sumer, H. ve Pernsteiner, (2009). Kriz yönetimi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Markham, U. (1998). Çocukluk Travmaları. (M. Sağlam, Çev.) İstanbul: Alfa.

- Nickerson, A. B., & Zhe, E. J. (2004). Crisis prevention and intervention: A survey of school psychologists. *Psychology in the Schools*, 41(7), 777–788. <https://doi.org/10.1002/pits.20017>
- Özen, Y. (2011). Eğitim kurumlarında yönetsel ve bireysel krize müdahalenin planlanması ve eğitimi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 2(3).
- Tabasso, E. F. (2001). *Crisis intervention: A needs assessment for school psychologists* (Order No. 9997299). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (304731564). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/304731564?accountid=15725>
- Tanacioğlu, B. (2016). Çocuk ve ergenlerde kriz değerlendirmesi ve vaka formülasyonu. Ö. Erdur-Baker ve T. Doğan (Ed.), *Kriz danışmanlığı içinde* (s. 75-108). Ankara: Pegem akademi.
- Thompson, R. A. (2002). Crisis Intervention and Crisis Management Strategies for School-Based Response Team. In *School Counseling: Best practices for working in the schools. 2nd ed.* London: Routledge.
- Tuçcu, Ş. T. (2004). Kriz Yönetiminde Liderlik Kavramının Önemi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 3(2), 16-22.
- Tutar, H. (2004). *Kriz ve stres yönetimi*. Seçkin Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu (1988). *Türkçe Sözlük*. Ankara.
- Ulutaş, S. (2010). *Kriz yönetimi ve dönüşümcü liderlik* (Doctoral dissertation, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Uzbaş, A. (2009). Okul psikolojik danışmanlarının okulda saldırganlık ve şiddete yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 90-110.
- Wachter, C. A. (2006). *Crisis in the schools: Crisis, crisis intervention training, and school counselor burnout* (Order No. 3221458). Available from ProQuest

Dissertations & Theses Global. (305282690). Eriřim Tarihi: 07 10 2017,

Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/305282690?accountid=15725>

Wheeler, G. A. (2002). *Crisis management training needs: Perceptions of virginia principals* (Order No. 3020407). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305484539). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/305484539?accountid=15725>

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

EKLER**EK 1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU****1. Cinsiyetiniz:**

() Kadın () Erkek

2. Kıdem (Yıl) :**3. Çalışılan Kademe:**

() Ortaokul () Lise

4. Okulun sosyoekonomik düzeyi:

() Düşük () Orta () Yüksek

EK 2: GÖRÜŞME FORMU

Görüşmenin Tarihi:

Görüşme Yeri:

Başlangıç ve Bitiş Saati:

Görüşmenin Amacı: Okul psikolojik danışmanlarının ve krize müdahale ekip üyelerinin okullarda karşılaştıkları krizleri, yapılan krize müdahale çalışmalarını, bu çalışmalara ilişkin yeterlik algıları ve yeterliği artırmaya dair görüş ve önerilerini belirlemektir.

Giriş

Merhaba benim adım Elif KILINÇ ÇELEBİ, Adana-Yüreğir Lokman Hekim Anadolu Lisesi'nde okul psikolojik danışmanı olarak çalışmaktayım. Yüksek lisans tez çalışmam kapsamındaki bu araştırmamın amacı okul psikolojik danışmanlarının ve krize müdahale ekip üyelerinin okullarda karşılaştıkları krizler, yapılan krize müdahale çalışmaları ile ilgili bilgi ve görüşlerinizi almaktır.

Öncelikle krizle ilgili kısa bir bilgi vereceğim. Krizler bireyin, grubun, örgütünün ya da topluluğun normal işlevlerini yerine getirmesini engelleyen ve acil müdahale, çözüm gerektiren durumlardır. Genel olarak krizleri iki başlık altında ele alabiliriz gelişimsel krizler, durumsal (travmatik) krizler şeklinde. Gelişimsel krizler normal gelişim sürecinde yaşanan değişimler sonucu örneğin psikososyal gelişim aşamaları, okuldan mezun olmak, evlilik, çocuk sahibi olmak, emeklilik gibi olaylar sonucu yaşanabilen krizlerdir. Durumsal (travmatik) krizler ise bireyin öngöremediği, kontrol edemediği, biyolojik, psikolojik ve sosyal bütünlüğünü tehdit eden örneğin bir yakının kaybı, kazalar, terör saldırıları, doğal afetler, şiddet gibi olaylar sonucu yaşanabilen krizlerdir. Kriz durumlarında kişiler çeşitli bilişsel duygusal ve davranışsal tepkiler verebilir. Bunlar normal olarak kabul edilen tepkilerdir. Kriz esnasında yapılan müdahaleler de krizin seyrini belirleyebilen önemli müdahalelerdir. Okullar çeşitli kriz durumları ile karşılaşma ihtimali yüksek olan yerlerden bir tanesidir ve bazen öğrenciler, öğretmenler veliler veya diğer personeller bazen de okulun tesisatındaki problem, bunun yanında deprem gibi doğal afetler veya siyasi, ekonomik krizler okulda yaşanabilecek krizlerin kaynağı olabilir. Örneğin ilişkilerde yaşanan çatışmaların fonksiyonel olarak yönetilememesi, bulaşıcı hastalıklar, kazalar, şiddet, dışarıdan baskılar, madde kullanımı, eğitim ortamına

uygun olmayan tavır ve davranışlar okulda yaşanabilecek farklı kaynaklı olabilecek kriz durumlarıdır. Kriz yönetimi çalışmaları okul yöneticisinin tek başına aşamayacağı kadar karmaşık ve sistematik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle ekip çalışması gerektirir ve bu çalışmalar 3 aşamayı içermektedir: krizi önleyici çalışmalar, kriz yaşandığında müdahale çalışmaları ve sonrasında da etkilenen kişilere destekleyici çalışmalar. Krizler en kısa zamanda sorun kronikleşmeden ruhsal bozukluk oluşmadan müdahale gerektiren durumlardır ve zamanında uygun biçimde yapılan müdahaleler sayesinde bir kriz hafif olarak atlatılabilir, hatta önlenabilir aksi durumda ise ruh sağlığı bozukluğuna kadar yol açabilecek önemli, potansiyel dönüm noktalarıdır. Etkili müdahale edilmezse yeni krizleri de doğurabilmektedir.

Burada paylaşacaklarınızın tümü gizlidir, bu bilgileri araştırmacıların dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir.

Başlamadan önce, şu ana dek söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz herhangi bir şey ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?

Görüşmeyi izniniz olursa kaydetmek istiyorum. Ses kaydına izin verdiğiniz için teşekkür ediyorum, görüşme sorularıma geçmek istiyorum.

1. Okulunuzdaki krize müdahale ekibi nasıl oluşturuldu?

Sonda 1.1. Krize müdahale ekibi oluşturulurken dikkat edilen noktalar nelerdir?

2. Krize müdahale ile ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı? etkililiği konusunda ne düşünüyorsunuz?

Sonda 2.1. Aldığınız eğitim nasıl bir eğitimdi?

Sonda 2.2. Aldığınız eğitimin etkililiği konusunda ne düşünüyorsunuz?

Sonda 2.3. Bu eğitimi etkili/etkisiz kılan unsurlar nelerdir?

3. Okulunuzda krize müdahale ile ilgili yapılan hazırlık çalışmaları nelerdir?

Sonda 3.1. Krize müdahale ekip toplantıları, krize müdahale planı, risk belirlemeye yönelik analizler yapıldı mı?

Sonda 3.2. Yapılan bilgilendirme çalışmaları var mı, nelerdir?

4. Okulunuzda karşılaşılan/yaşanan kriz durumları ve kaynakları nelerdir?

5. Okulunuzda yaşanan kriz durumlarıyla ilgili olarak yapılan krize müdahale çalışmaları nelerdir?

Sonda 5.1. Yaşanan kriz durumunda o an ve sonrasında kim ne yaptı?

6. Karşılaşılabileceğinizi düşündüğünüz olası kriz durumları ve kaynakları nelerdir?

7. Krize müdahalede kendinizi hazırlık anlamında nasıl görüyorsunuz?

Sonda 7.1. Kendinizi hazır hissettiğiniz/hissetmediğiniz kriz durumları nelerdir?

Sonda 7.2. Kendinizi hazır hissetmenizde etkili olan faktörler nelerdir?

8. Krize müdahale konusunda eğitime ihtiyacınız olduğunu düşünüyor musunuz?

Sonda 8.1. Krize müdahale konusunda nasıl bir eğitime ihtiyacınız var?

9. Okuldaki krize müdahale çalışmalarının yeterliliği konusunda ne düşünüyorsunuz?

Sonda 9.1. Bu çalışmaların yeterliliğini ve etkililiğini artırmak için neler yapılabilir?

10. Başka söylemek, eklemek istediğiniz bir şey varsa belirtebilirsiniz.

EK 3: Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma Değerlendirme Formu

FORM: 2

T.C.
ADANA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	ELİF KILINÇ ÇELEBİ
Kurumu / Üniversitesi	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Araştırma yapılacak iller	ADANA
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	Dilekçede Belirtilen Okullar
Araştırmanın konusu	"Okullarda Krize Müdahale Ekiplerinde Yer Alan Öğretmenlerin Ve Okul Psikolojik Danışmanlarının Krize Müdahale Çalışmaları İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi: Nitel Bir Çalışma"
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Tez
Veri toplama araçları	Görüşme Soruları
Görüş istenilecek Birim/Birimler	-
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
Yapılmak istenen çalışmanın konusu, amacı, yöntemi incelenmiş olup; 2017/25 nolu Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma , Yarışma ve Sosyal Etkinlikler İzinleri Genelgesine göre uygulanmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir.	
Komisyon kararı	Çalışmanın uygulanmasında bir sakınca olmadığı komisyonumuzca uygun görülmüştür
	Karar oybirliği ile alınmıştır.

KOMİSYON

16.03.2018
Komisyon Başkanı
Abdulhak DEMİR

Üye
Fatma KUTLUCA

Üye
Abdullah KOÇABEY

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Elif	Soyadı	KILINÇ ÇELEBİ
Doğum Yeri	İskenderun	Doğum Tarihi	01/10/1987
E-Mail	pdelifkln@gmail.com		

Öğrenim Durumu

	Mezun Olduğu Kurum	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Çukurova Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.	2019
Lisans	Çukurova Üniversitesi- Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Adana.	2009
Lise	Dört Yol Süleyman Demirel Anadolu Lisesi	2005

Çalışma Durumu

Görevi	Kurumu	Süre
Okul Psikolojik Danışmanı	Adana- Yüreğir Lokman Hekim Anadolu Lisesi	Ekim 2017 - ...
Okul Psikolojik Danışmanı	Adana- Çukurova DSİ Baraj Ortaokulu	Şubat 2017 - Ekim 2017
Okul Psikolojik Danışmanı	Adana- Seyhan Mahmud Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesi	Ocak 2017- Şubat 2017
Okul Psikolojik Danışmanı	Adana- Yüreğir Nasrettin Hoca Anaokulu	Ocak 2016- Ocak 2017
Okul Psikolojik Danışmanı	Adana- Recep Birsin Özen Ortaokulu	Eylül 2013 - Ocak 2016
Okul Psikolojik Danışmanı	Hatay- Dört Yol Karakese Ortaokulu	Aralık 2012 - Eylül 2013
Okul Psikolojik Danışmanı	Hatay- Dört Yol Çağlalık İlköğretim Okulu	Temmuz 2011 - Aralık 2012
Aday Okul Psikolojik Danışmanı	Kilis-Musabeyli Çok Programlı Lisesi	Haziran 2010 – Temmuz 2011
Aday Okul Psikolojik Danışmanı	Adıyaman-Gerger Cumhuriyet İlköğretim Okulu	Ocak 2010 - Haziran 2010